

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Čepon

**Izobraževanje in globalizacijski procesi: pomen
globalizacije za visokošolsko izobraževanje**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Čepon

Mentorica: doc.dr. Alojzija Židan

**Izobraževanje in globalizacijski procesi: pomen
globalizacije za visokošolsko izobraževanje**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

»We must become the change we want to see«

(Mahatma Gandhi 2011)

ZAHVALA

Za strokovno pomoč in nasvete pri pisanju diplomskega dela se najprej iskreno zahvaljujem mentorici doc. dr. Alojziji Židan, obenem pa tudi moji družini za vso podporo in spodbudne besede.

Izobraževanje in globalizacijski procesi: pomen globalizacije za visokošolsko izobraževanje

Pričujoče delo raziskuje učinke procesa globalizacije na področje visokošolskega izobraževanja in obenem analizira pomen visokošolstva za nadaljnji razvoj globalizacije. Družba 3. tisočletja in področje visokošolstva se pod vplivom novih globalizacijskih procesov in prihoda IKT korenito spreminjata. Pomen znanja in odgovornost do družbe se povečujeta, področje visokošolstva se reformira, obenem pa se avtonomnost evropskih univerz manjša. Dosedanji globalizacijski procesi so skupaj s prevladujočo kapitalistično naravnostjo povzročili vsesplošno družbeno krizo in negotovost, ki sta sprožili potrebo po humanizaciji in demokratizaciji nadaljnjega globalizacijskega razvoja. Prenovljeno področje visokošolstva ima možnost, da skozi oblikovanje učečega v odgovornega in tolerantnega globalnega državljana ter s spodbujanjem demokratičnih vrednot prispeva k preusmeritvi toka globalizacije oziroma svetlejši prihodnosti za vse. V luči prej povedanega, visokošolsko izobraževanje, gledano globalno, ne izgublja svojega družbenega pomena, temveč še bolj pridobiva na veljavi, in sicer kot tista sila, ki združuje sedanjo nestanovitno družbo.

Ključne besede: globalizacija, visokošolsko izobraževanje, IKT, globalna družba.

Education and Globalisation Processes: The Importance of Globalisation for Tertiary Education

This work explores the effects of the globalisation process in the field of tertiary education and at same time analyzes the meaning of tertiary education for the further development of globalisation. The 3rd Millennium society and tertiary education are radically changing due to the impact of new globalisation processes and the rise of ICT. On the one hand, we are witnessing the increasing importance of knowledge as well as the responsibility of European universities towards society and the reforms of tertiary education. On the other hand, at the same time their autonomy is decreasing. Previous globalisation processes, combined with the dominant capitalist stance have caused a widespread social crisis and uncertainty, which manifests itself in the need for the humanisation and democratization of further globalisation development. The renewed area of tertiary education has the ability to change the course of globalization and make the world a better place through sculpting the learning individual as a responsible and tolerant global citizen and by promoting democratic values. Following the same argument, tertiary education is not losing its social relevance. On the contrary, it is becoming an even more important force that binds the existing volatile society.

Key words: globalisation, tertiary education, information and communication technology, global society.

KAZALO

1	UVOD	10
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	11
2.1	CILJI IN NAMEN	11
2.2	RAZISKOVALNI HIPOTEZI	11
2.3	RAZISKOVALNE METODE.....	12
2.4	STRUKTURA ANALIZE.....	12
3	GLOBALIZACIJA.....	14
3.1	DEFINICIJE	15
3.1.1	<i>ČASOVNI OKVIR.....</i>	<i>15</i>
3.1.2	<i>RAZLIČNI AVTORJI IN NJIHOVO DOJEMANJE POJMA.....</i>	<i>16</i>
3.1.3	<i>KLJUČNE SESTAVINE GLOBALIZACIJE.....</i>	<i>20</i>
3.2	TRI ŠOLE GLOBALIZACIJE.....	23
3.3	DIMENZIJE GLOBALIZACIJE	24
3.3.1	<i>EKONOMSKA GLOBALIZACIJA.....</i>	<i>25</i>
3.3.2	<i>POLITIČNA GLOBALIZACIJA.....</i>	<i>27</i>
3.3.3	<i>KULTURNA OZIROMA DRUŽBENA GLOBALIZACIJA</i>	<i>28</i>
3.4	DVE PLATI GLOBALIZACIJE.....	30
3.4.1	<i>PREDNOSTI GLOBALIZACIJE IN ZAGOVORNIKI GLOBALIZACIJE</i>	<i>30</i>
3.4.2	<i>SLABOSTI IN PROTIGLOBALISTI.....</i>	<i>32</i>
3.5	NEKONTROLIRANA GLOBALIZACIJA IN SVET V KRIZI.....	34
3.6	MOŽNE SMERI NADALJNJEGA RAZVOJA	37
4	VPLIV GLOBALIZACIJE NA IZOBRAŽEVANJE.....	39
4.1	PREHOD V DRUŽBO ZNANJA ALI INFORMACIJ.....	41
4.1.1	<i>INTERNET.....</i>	<i>43</i>

4.1.2	<i>RAČUNALNIK V ŠOLI</i>	46
4.1.3	<i>GLOBALNA CIVILNA DRUŽBA</i>	47
4.1.4	<i>OCENA INFORMACIJSKE DOBE</i>	47
4.1.5	<i>ČLOVEŠKI KAPITAL</i>	50
4.1.6	<i>POJEM VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA</i>	51
4.2	SODOBNO POTROŠNIŠTVO	55
4.2.1	<i>SPREMEMBE IDENTITET IN VREDNOSTNEGA SISTEMA</i>	56
4.2.2	<i>MNOŽIČNI MEDIJI IN SODOBNI POTROŠNIK</i>	57
4.3	KRITIČNA OCENA SODOBNE DRUŽBE	59
4.4	(EVROPSKA) UNIVERZA IN GLOBALIZACIJSKI IZZIVI	63
4.4.1	<i>UNIVERZITETNO POSLANSTVO</i>	63
4.4.2	<i>SPREMENJENO RAZMERJE MED DRUŽBO IN UNIVERZO</i>	64
4.4.3	<i>(EVROPSKE) VISOKOŠOLSKE REFORME</i>	66
4.5	OCENA USPEŠNOSTI SLOVENSKE BOLONJE	68
4.5.1	<i>KADROVSKI VIDIK USPEŠNOSTI BOLONJE</i>	71
5	VPLIV IZOBRAŽEVANJA ZA GLOBALIZACIJO	74
5.1	ŠOLA NOVEGA TISOČLETJA	74
5.1.1	<i>OD TRADICIONALNE H GLOBALNI ŠOLI</i>	75
5.1.2	<i>NALOGE SODOBNEGA IZOBRAŽEVANJA</i>	77
5.1.3	<i>SODOBNA ŠOLA IN TERAPEVTSKE TEŽNJE</i>	83
5.2	PROCESI NAPREDOVANJA HUMANE GLOBALIZACIJE	84
5.2.1	<i>GLOBALIZACIJSKI MITI</i>	85
5.3	KAKO NAPREJ?	87
5.3.1	<i>NEKAJ PREDLOGOV REŠEVANJA GLOBALNE KRIZE</i>	88
6	EMPIRIČNA RAZISKAVA-INTERVJU	93
6.1	NAMEN IN OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA	93

6.2	METODOLOGIJA	94
6.2.1	VZOREC.....	94
6.2.2	POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV	95
6.3	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	95
6.3.1	GLOBALIZACIJA IN VIZIJA NJENEGA NADALJNJEGA RAZVOJA.....	96
6.3.2	PODROČJA, KI ZAHTEVAJO PONOVEN RAZMISLEK.....	97
6.3.3	SODOBNA TEHNOLOGIJA	97
6.3.4	VPLIV VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA NA NADALJNI HUMANI RAZVOJ GLOBALIZACIJE.....	98
6.3.5	ALTERNATIVE KAPITALIZMU IN POTROŠNIŠKI DRUŽBI	99
6.3.6	UČINKI GLOBALIZACIJE NA PODROČJE VISOKOŠOLSTVA	99
6.3.7	VPLIV GLOBALIZACIJE NA KAKOVOST RAZISKOVALNEGA IN PEDAGOŠKEGA DELA INTERVJUJANCEV	99
6.3.8	OCENA BOLONJSKE REFORME V SLOVENIJI.....	100
6.3.9	PROBLEM ZAPOSILJIVOSTI DIPLOMANTOV.....	101
6.4	POVZETEK REZULTATOV RAZISKAVE	102
7	SKLEP.....	104
8	LITERATURA.....	107
	PRILOGE	117
	PRILOGA A: POLSTRUKTURIRAN INTERVJU.....	117
	PRILOGA B: POGLOBLJENI INTERVJU Z DR. JERNEJEM PIKALO.....	129
	PRILOGA C: POGLOBLJENI INTERVJU Z DR. BOGOMIL FERFILO	126
	PRILOGA Č: POGLOBLJENI INTERVJU Z DR. RUDIJEV RIZMANOM	135

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
EU	Evropska Unija (ang. izraz European Union)
EUA	Evropsko združenje univerz (ang. izraz European University Association)
FDV	Fakulteta za Družbene vede
FF	Filozofska fakulteta
G3	EU, Japonska in Severna Amerika
G-8	Skupina sedmih najrazvitejših držav in Rusije (ang. izraz Group of Eight)
G-20	Skupina dvajsetih najrazvitejših držav (ang. izraz Group of Twenty)
GE	General Electric
IBM	International Business Machines
IKT	Informacijsko-komunikacijska tehnologija
ILO	Mednarodna delavska organizacija (ang. izraz International Labour Organisation)
IMF	Mednarodni denarni sklad (ang. izraz International Monetary Fund)
NATO	Organizacija Severnoatlantske pogodbe (ang. izraz North Atlantic Treaty Organisation)
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (ang. izraz Organisation for Economic Co-operation and Development)
OZN	Organizacija združenih narodov
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
VŽU	Vseživljenjsko učenje

- ZDA** Združene države Amerike
- WB** Svetovna banka (ang. izraz World Bank)
- WTO** Svetovna trgovinska organizacija (ang. izraz World Trade Organisation)

1 UVOD

Živimo v obdobju polnem negotovosti, ki sta ga globalizacija in kapitalistična naravnost sodobne družbe korenito spremenili. Sodobna družba in njene vrednote doživljajo tako pozitivne kot tudi negativne učinke globalizacije — uporabo novih zahtevnih tehnologij, enostavnejšo in hitrejšo komunikacijo, mobilnost in individualizacijo posameznikov, toda tudi splošno družbeno krizo, recesijo in propadanje okolja. Tempo življenja je vse hitrejši in bolj nepredvidljiv. Počutimo se, kot bi bili vrženi iz ustaljenih tirov v neznano, kjer se moramo znajti kakor vemo in znamo. Napotkov in smerokazov, kam se obrniti in kaj početi, je sicer veliko, a mnoge poti so slepe. Kam se obrniti, katera pot je prava?

Po drugi strani lahko zatrdimo, da živimo v obdobju nenadejanih in novih priložnosti, ki se ponujajo na vsakem koraku. Svet postaja manjši in bolj povezan in prepleten. Nikoli prej ni bila pot do informacij in znanja tako lahka, komuniciranje pa tako enostavno. Videti je, da nam vsak dan ponuja goro novih možnosti. Pa je to res? Morda si to le želimo verjeti, saj kot potrošniki v obstoječem sistemu druge izbire tako ali tako nimamo. Ali pač?

Ta trenutek je za nas kot globalno družbo pomemben, kajti še obstaja upanje za svetejšo prihodnost. Še bi lahko spremenili naše vrednote in mišljenje ter v ospredje ekonomije postavili tistega, kateremu je pravzaprav namenjena, torej človeka. Tok globalizacije bi morda še lahko preusmerili v bolj humano in demokratično smer. Kako nam bo to uspelo? S pomočjo prenovljenih družboslovnih izobraževalnih praks, s strpnostjo, s sprejemanjem in spoštovanjem drugačnosti ter z odgovorno uporabo kvalitetnega znanja, saj strah tiči v neznanju. Drugače povedano, na spremembe, ki jih v naši družbi povzroča globalizacija, bomo odgovorili z novimi spremembami s prenovljeno družbo, z novim mišljenjem ter s prenovljenim visokošolskim izobraževalnim sistemom.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 CILJI IN NAMEN

Namen pričujočega diplomskega dela je naslednji:

- podrobneje predstaviti izredno obsežen koncept pojma globalizacije;
- raziskati vpliv globalizacije na sodobno družbo;
- pojasniti, kako globalizacijski procesi vplivajo na področje visokošolskega izobraževanja in pogojujejo njegovo spreminjanje;
- ugotoviti, ali visokošolsko izobraževanje sočasno vpliva nazaj na globalizacijo in spreminja njen nadaljnji razvoj v bolj humano smer;
- s pomočjo kvalitativne raziskave oceniti trenutno situacijo na področju našega visokošolstva;
- predlagati nekaj možnih načinov reševanja aktualne situacije na področju visokošolstva in sveta gledano globalno.

2.2 RAZISKOVALNI HIPOTEZI

V svoji diplomski nalogi bom preverjala dve ključni hipotezi, in sicer:

Hipoteza 1: globalizacija izkazuje vpliv na področje visokošolskega izobraževanja in pogojuje njegovo spreminjanje.

Hipoteza 2: visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k oblikovanju učečega v odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije v bolj humano smer.

2.3 RAZISKOVALNE METODE

Z namenom, da bi povečala kvaliteto diplomskega dela, sem v njem uporabila raznovrstne metode in tehnike raziskovanja, in sicer naslednje:

- **deskriptivno, analitično in zgodovinsko metodo:** opis in razlago ključnih pojmov kot so globalizacija, družba znanja, VŽU, Bolonjska reforma in podobno;
- **analizo in interpretacijo primarnih virov:** analizo pravno-formalnih podlag na področju vpliva globalizacije za področje visokošolskega izobraževanja, kot sta na primer Bolonjska deklaracija, Lizbonska pogodba, Praška deklaracija, Magna Charta universitatum in podobno;
- **analizo in interpretacijo sekundarnih virov:** preučevanje in sintezo že obstoječe literature in spoznanj o raziskovanih pojmih;
- **analizo internetnih virov;**
- **kvalitativno raziskovalno metodo: strukturiran družboslovni intervju s** tremi univerzitetnimi učitelji in odličnimi poznavalci globalizacijskih procesov.

2.4 STRUKTURA ANALIZE

V **uvodnem delu** diplome sem na kratko predstavila tematiko in namen raziskovanja. Uvodnemu delu sledi **metodološki del**, v katerem sem določila raziskovalni hipotezi, cilje raziskave in opredelila metode raziskovanja.

Teoretični del, na katerem diploma temelji, obsega tri večja poglavja, v katerih raziskujem in analiziram obstoječo teorijo. V prvem delu predstavim pomen globalizacije kot mantre sodobnega sveta. Poglobim se v razumevanje njenih mnogoterih definicij in bistvenih elementov, jo časovno umestim, predstavim tri ključne šole, ki se z njo ukvarjajo, raziščem njene dimenzije, prednosti in slabosti ter razmišljam o možnih smereh njenega nadaljnjega razvoja.

Sledi poglavje, v katerem sem preverjala mojo prvo raziskovalno hipotezo o vplivu globalizacije na področje visokošolskega izobraževanja in pogojevanju njegovega

spreminjanja. V tem poglavju sem se dotaknila sodobne družbe znanja oziroma družbe informacij, saj menim, da predstavljajo IKT, še posebej internet, enega najpomembnejših spremljevalcev procesa globalizacije. Nadaljevala sem s preučevanjem pomena človeškega kapitala v sodobni družbi ter s konceptom VŽU. Pri tem ni bilo mogoče spregledati konceptov potrošništva in množičnih medijev, ki v sodobni družbi vsekakor igrajo izredno pomembno vlogo. Na koncu omenjenega poglavja sem preučila še povezavo med (evropsko) univerzo in globalizacijskimi izzivi ter v tem sklopu omenila aktualno Bolonjsko reformo, ki na področju sodobnega visokošolstva pušča pomemben pečat.

Tretje poglavje sem namenila preverjanju druge hipoteze o vplivu visokošolskega izobraževanja in sodobnih izobraževalnih praks (družboslovna vedenja) na nadaljnji razvoj globalizacije, v smeri humaniziranja le-te. Raziskovala sem, kakšna naj bi bila šola tretjega tisočletja in njene glavne naloge pri oblikovanju učečega v demokratičnega oziroma globalnega državljana. Poglavje sem zaključila z razbijanjem utrjenih globalizacijskih mitov in konkretnimi predlogov za reševanje izzivov, s katerimi se kot globalna družba soočamo.

V **empiričnem delu** diplomske naloge sem analizirala tri poglobljene družboslovne intervjuje, ki sem jih opravila z univerzitetnimi strokovnjaki, poznavalci globalizacijskih procesov. Predstavila sem udeležence, potek raziskave ter analizirala in interpretirala pridobljene rezultate.

V **sklepnem delu** sem podala ključne ugotovitve teoretskega in empiričnega dela in potrdila ali ovrgla raziskovalni hipotezi.

Na koncu sem priložila še pregled uporabljene strokovne **literature** in **priloge**, ki vsebujejo prepis opravljenih intervjujev.

3 GLOBALIZACIJA

Za lažje razumevanje vpliva globalizacije na izobraževanje¹ in povratnega vpliva izobraževanja nazaj na globalizacijo, bomo v prvem delu diplome najprej podrobneje predstavili pojem globalizacije, kajti točnega pomena tega izraza dandanes marsikdo še vedno ne pozna.

Globalizacija kot pojem ostaja, predvsem zaradi mnogih nasprotujočih si definicij in mnenj, še vedno ovita v skrivnostne tančice □ predstavlja namreč nekaj, česar še vedno ne razumemo dobro, kar nas po eni strani navdušuje, po drugi pa v nas budi predsodke in dvome. Bauman (1998, 1) pravi, da je globalizacija beseda, o kateri govorijo vsi in se je drži neka magičnost. Je ključ, ki odklepa skrivnosti preteklosti in prihodnosti. Za nekatere predstavlja nekaj, kar morajo imeti, da bodo srečni, za druge je vir njihove nesreče. Pritrjuje mu Svetličič (2004, 13), ki dojema globalizacijo kot »celovit, interdisciplinarni, čeprav ne popolnoma nov pojav, nabit z vrednostnimi sodbami. Vsi se čutimo prizadeti od globalizacije in vsi smo strokovnjaki za to temo, čeprav je niti definirati ne znamo povsem dobro«. Avtor v nekem drugem delu še dodaja, da je DNA globalizacije izredno težko razvozljati (prav tako 1999, 13). Albrow (v Cohen in Kennedy 2000, 44) trdi, da se termin globalizacije nanaša na vse procese, ki povezujejo ljudi sveta v eno, globalno družbo.

Pikalo (2006, 46) po Thompson pravi, da je globalizacija »mantra sodobnega sveta«. Avtor (prav tam, 47) po Bourdieu nadaljuje, da je globalizacija doba in epistemološko vprašanje oziroma »nov univerzalni duh časa«. Prispevala naj bi k razvoju in obenem povzročala še večjo revščino. Predstavlja tisti koncept, ki je družboslovje prisilil v ponoven razmislek o obstoječih teorijah in mitih.

¹ Izraz izobraževanje se v diplomu nanaša predvsem na visokošolsko družboslovno izobraževanje.

3.1 DEFINICIJE

Globalizacija je res izredno obsežen, kompleksen in obenem tudi protisloven pojav, kar se izkaže že pri poskusu ustrezne definicije te, ki je namreč vse prej kot enostavna. Beck (v Demaine 2010, 151) poskuse definiranja globalizacije posrečeno primerja z zajemanjem vode s sitom, Hirst in Graham (prav tam, 153) pa menita, da bi za pregled vseh obstoječih definicij potrebovali življenjsko delo.

Pri raziskovanju pojma globalizacije med drugim tudi kaj hitro ugotovimo, da je ne moremo izključno omejiti na nobeno specifično področje, čeprav se po svoje dotika vseh področij človeškega delovanja. V njej se namreč prepletajo ekonomske, politične, sociološke, andragoške, kulturne, ekološke, antropolške in tehnološke sestavine, ki so mnogokrat tudi medsebojno težko ločljive.

3.1.1 ČASOVNI OKVIR

Strokovnjaki si niso edini niti glede tega, kdaj v toku človeške zgodovine se je globalizacija pojavila oziroma ali gre za nov pojav ali za takega, ki je v družbi že dlje časa prisoten².

Nekateri jo razumejo kot zgodovinski, že par tisočletij trajajoč proces, drugi jo uvrščajo v čas velikih geografskih odkritij v obdobju renesanse, tretji menijo, da spada v obdobje pojava globalnega trga in ekonomije, obstajajo pa tudi zagovorniki ideje, da se je globalizacija pojavila z nastankom IKT dobe (Blažič 2008, 74). Pojem globalizacije se prvič pojavi v slovarju Oxford English Dictionary že leta 1962, kot družbena paradigma pa se razvija še nadaljnih trideset let (Rizman 2008, 14).

Rus (2001, 275-9) časovno ločuje med tremi obdobji globalizacije, in sicer med tradicionalno, sodobno in najnovejšo. Zagovarja tezo, da se je globalizacija pričela pred 500 leti v času evropskih kolonialnih osvajanj, v drugi polovici 20. stoletja oziroma s

² V svoji diplomski izhajam iz predpostavke, da je ideja globalizacije nova oziroma da gre za mlad zgodovinski pojav, ki je v naši družbi prisoten zadnja tri desetletja.

koncem druge svetovne vojne pa naj bi se začelo obdobje sodobne globalizacije. Njene ključne sestavine naj bi predstavljali Združeni narodi, socialna država, svetovni mir, svetovni sindikati, Deklaracija človekovih pravic ter podobni dokumenti in organizacije. Posebno nadaljevanje sodobne globalizacije naj bi predstavljala najnovejša globalizacija zadnjih dveh oziroma treh desetletij 20.stoletja, ki je izrazito neoliberalistično³ naravnana. Vsebuje nove strukturne pojave in ga je med drugim mogoče opaziti kot izrazito povečano število multinacionalk v globalni ekonomiji, v napredku tehnologije, v velikem vplivu množičnih medijev in povečanem deležu investicij v tuje države. Tako je prišlo do nastanka prostega, nereguliranega svetovnega ekonomskega trga (angl. izraz laissez-faire), ki si podreja ekonomsko šibkejše, pa naj so to podjetja, ustanove ali države.

3.1.2 RAZLIČNI AVTORJI IN NJIHOVO DOJEMANJE POJMA

Dandanes je jasno, da je proces globalizacije »ključni trend preteklega in prihajajočega stoletja« (Ferfila 2007b, 52).

Preučevanje globalizacije predstavlja za raziskovalce izziv iz več razlogov, med drugim tudi zato, ker natančnega obsega njenega delovanja in dolgoročnih posledic (še) ne znamo določiti. Avtorji, ki obravnavajo pojem globalizacije in njene vplive na različne družbene komponentne, se, kot že omenjeno, nikakor ne morejo zediniti glede enotne definicije. Omenjeni pojem zato različni avtorji poskušajo definirati na različne načine. Navedla bom nekaj avtorjev, ki po mojem mnenju dokaj dobro približajo določene ključne značilnosti globalizacije.

Pri analizi definicij ugotovimo, da jih večina poudarja, da je pojav prispeval k razširjanju družbenega, političnega, kulturnega in ekonomskega dogajanja preko lokalnih, regionalnih in nacionalnih meja na supra, trans oziroma globalno raven. Robinson (v Svetličič 1996, 75) v svoji širši definiciji zatrjuje, da je globalizacija proces

³ Neoliberalizem kot prevladujoča ideologija ogroža državo blaginje, vpliva na povečevanje družbene neenakosti in posledično ruši družbeni mir.

prekomernega širjenja kulturnih, političnih, družbenih, gospodarskih, poslovnih in pravnih povezav. Podobno razmišlja Gummet (v Ferfila 2007a, 289), saj meni, da s tem izrazom označujemo povečanje obsega in intenzivnosti prekomejnih dejavnosti, tako trgovinskih, transportnih kot komunikacijskih. S pomočjo zmanjševanja pomena državnih meja se povečuje vpliv nadnacionalnih gospodarskih, družbenih, političnih in kulturnih dejavnosti.

Pri definiranju globalizacije je pomemben tudi Scholte (v Rizman 2008, 15-6), ki proces globalizacije predstavi s pomočjo petih širših definicij:

- globalizacija **kot internacionalizacija** — po tej definiciji se pomen globalizacije enači s procesi naraščajoče mednarodne izmenjave in medsebojne odvisnosti. Ekonomisti dokaz za to vidijo v naraščajočih kapitalskih pretokih med posameznimi državami, politologi in sociologi pa v povečani mobilnosti ljudi, idej in informacij;
- globalizacija **v pomenu liberalizacije** — v tem primeru globalizacija označuje procese mednarodnega ekonomskega povezovanja oziroma nastajanja ekonomije »brez meja« in odpravljanje ovir, ki jo preprečujejo, kot je na primer ukinjanje trgovskih omejitev pri mednacionalnih menjavah ali opuščanje vizumov. Ekonomija brez meja predstavlja osnovo za razrast neoliberalizma in kapitalizma⁴;
- globalizacija **kot univerzalizacija** — podpomenki, ki se nanašata na pojem univerzalizacije sta skovanki iz »planetarna sinteza kultur« in »globalni humanizem«. Kot primer univerzalizacije bi lahko navedli širjenje kitajskih restavracij, modnih praks, avtomobilizma, masovne živinoreje in podobno;
- četrta definicija izenačuje pomen globalizacije z **modernizacijo** ali **vesternizacijo** oziroma **amerikanizacijo, drugače povedano, s širjenjem in prevlado ključnih (zahodnih) družbenih struktur kapitalizma, racionalizma,**

⁴ Kapitalizem je gospodarska ureditev, ki temelji na privatni lastnini in trgu, ki ga urejajo zakoni ponudbe in povpraševanja. V kapitalizmu pride do umikanja države blaginje ter prepuščenju dogajanja kapitalu in roki trga.

industrializma in birokratizma. Globalizacija je v tem pogledu videna kot (kulturni) imperializem v podobi McDonaldsov, Hollywooda in CNNa, ki med drugim prispevajo tudi k uničevanju avtohtonih, staroselskih kultur,

- zadnja definicija razume globalizacijo **kot deteritorizacijo** ali **širjenje supraterritorialnosti**. Omenjena definicija je tudi najbolj radikalna, saj po njej družbeni prostor ni več omejen s teritorialnimi fizičnimi prostori oziroma mejami. Globalizacija pomeni spremembo časovno-prostorske percepcije in načinov organiziranja, kar posledično privede do korenite spremembe družbenih odnosov in transakcij.

Rizman (2008, 16) prve štiri definicije iz zgoraj omenjene definicije označi za nezadostne, saj so osnovane na podlagi »teritorialne konstrukcije družbenega prostora«, torej naj bi bilo mogoče družbene odnose opisati s pomočjo tradicionalnih orodij, kot so širina, višina in dolžina, kar pa v globalnih okvirjih, ko smo priča izginjanju takšnih in drugačnih mej, ni več ustrezno.

Zanimivo definicijo globalizacije poda Mlinar (1992, 19-22) v članku »Individuation and globalization: The transformation of territorial social organization«, kjer predstavi pet dimenzij globalizacije, ki naj bi zajemale vse njene ključne dejavnike:

- globalizacija **kot naraščajoča medsebojna odvisnost na svetovni ravni** — vsakakršno delovanje, ki je bilo poprej omejeno na nacionalno raven, pod vplivom globalizacijskih procesov presega meje in dosega svetovno raven. S pomočjo ideje, da je svet le eden in z zavedanjem, da je potrebno lokalne probleme reševati na globalni ravni, med drugim prihaja tudi do krepite svetovne medodvisnosti. Primer so lahko migracije vojnih beguncev z Balkana, učinki tople grede in trenutna finančna kriza, ki imajo vpliv na ves svet, od katerega se države ne morejo več preprosto ograditi (Ferfila 2007b, 32). Po drugi strani se pod vplivom globalizacije krepi tudi občutek za različnosti v svetovnem merilu, ki so lahko osnova za komplementarne in tekmovalne interakcije. Višji je nivo globalizacije, manj možnosti imamo za alternativno reševanje problemov. V tem smislu se globalizacija lahko dojema kot vrsta totalitarizacije svetovnega prostora (Mlinar 1992, 15);

- globalizacija **kot širitev prevlade in odvisnosti** — učinki globalizacije so obsežni in ambivalentni, zato se lahko izrazijo kot svoboda ali pa tudi kot prevlada. Teoretiki, ki preučujejo učinke globalizacijske odvisnosti (angl. izraz the dependistas), so prišli do zaključka, da je teza medsebojne odvisnosti lahko v resnici le pretveza za nadvlado in podrejanje. Omenjena procesa se nanašata predvsem na področje ekonomije, politike in kulture, znana pa sta tudi kot pojem kulturnega imperializma;
- globalizacija **kot poenotenje sveta** je najpogosteje kritiziran vidik globalizacije, še posebej tam, kjer se standardizacija in uniformnost pojavljata z roko v roki z enosmerno prevlado imenovano tudi »amerikanizacija« ali »kokakolizacija«. V okvirjih te dimenzije se univerzalni standardi širijo ter izpodrivajo in nadomeščajo homogenost manjših teritorialnih enot. Definicija je v marsičem podobna četrti po Scholte (v Rizman 2008). Pojavi kot so uniformnost, večja povezanost in homogenost sveta po mnenju večine globalizacijskih preučevalcev predstavljajo osnovo globalizacijskega procesa, njeni učinki pa so tako pozitivni kot negativni (Ferfila 2007a, 293). Med drugim pomenijo tudi temelj izgradnje infrastrukture »prostorov tokov«⁵ ter premikov kapitala, ljudi in informacij v svetovnem merilu. Primer je lahko ustvarjanje skupne evropske kulture in proces izgradnje Evrope »brez meja«, kjer so določene problematične nacionalne razlike nadomestili uniformni standardi (Mlinar 1992, 21);
- globalizacija **kot razločevanje znotraj teritorialnih skupnosti**, kjer stopnjo globaliziranosti lahko merimo glede na odprtost manjših teritorialnih enot do svetovne raznolikosti in glede na njihovo pripravljenost za sprejemanje le-te. Bolj je skupnost odprta ter dovzetna za raznolikost, o višjem nivoju globaliziranosti lahko govorimo;
- globalizacija **kot nosilec prevladujočih začasnih diskontinuitet** — podobno kot nas globalizacija v prostorskem smislu pripelje od »prostora krajev« do

⁵ Castellsovi prostori tokov v primerjavi s prostori krajev predstavljajo novo, postindustrijsko logiko organizacije prostorov. Prostore tokov odlikuje fleksibilnost, virtualnost, odvisnost od znanja in človeških virov ter storitvene in komunikacijske dejavnosti.

»prostora tokov«, od fizičnega k virtualnemu, prihaja danes tudi do združitve v smislu časovnih okvirjev. Individuacija povečuje asinhronost⁶ življenjskih ritmov, poleg tega pa so se, zahvaljujoč uporabi novih IKT, povečale tudi možnosti asinhronih komunikacij. To dejstvo omogoča nastanek in obstoj vezi med ljudmi v različnih časovnih zonah, kot je na primer svetovna borza. Kraj in čas komunikacije postajata zaradi uporabe nove tehnologije drugotna in nič več ne izključujeta nekega območja iz globalnega sistema. Drugače povedano, danes lahko vsakdo kadarkoli in kjerkoli komunicira s komerkoli.

3.1.3 KLJUČNE SESTAVINE GLOBALIZACIJE

Kljub razlikam pri definiranju globalizacije kot pojma med avtorji na določenih točkah vendarle obstajajo tudi soglasja. Večina jih je enotnih, da pred vplivi in učinki globalizacije ni varno nobeno območje človekovega delovanja, saj je, hoteli ali ne, prodrla v vse pore našega življenja, celo v naša privatna življenja in spremenila naš pogled na svet oziroma na načine delovanja.

Avtorji verjamejo, da je globalizacija v svojem bistu večdimenzionalna in hkrati protislovnostna (Meyer v Vreg 2001, 6). Kot primer lahko navedemo Rizmana (2008, 14), ki trdi, da globalizacija istočasno omogoča delovanje dveh nasprotujočih si procesov, in sicer na eni strani omejevanje, v skrajnem primeru tudi drobljenje (angl.izraz fragmentation), na drugi strani pa povezovanje (angl.izraz integration). Dodaten dokaz protislovnosti lahko zasledimo v tem, da globalizacija med drugim prevzema funkcijo zaveznice demokratičnega (samo)odločanja, obenem pa tudi predstavlja orodje globalne prevlade in podrejanja.

Nadaljujem z navajanjem še nekaj področij, za katera se po Ferfili (2007a, 290-1) avtorji globalno strinjajo, da predstavljajo ključne sestavine globalizacije:

⁶ Asinhronost pomeni, da postaja čas komunikacije s pomočjo uporabe novih IKT drugotnega pomena, primer je uporaba e-pošte. Zadeva je pomembna predvsem pri komuniciranju skozi različne časovne pasove.

- **investicije** — gre za pospešeno in prekomerno širjenje kapitala, denarja, investicij in finančnih storitev ob podpori mednarodnih (WB, IMF, WTO) in nacionalnih institucij (podjetja, narodne banke), kar posledično vodi k liberalizaciji⁷ investicij (angl. izraz investment liberalization);
- **trgovina** — postaja vse bolj centrirana, saj vse večji nadzor nad njo prevzemajo zasebne in vladne ustanove v ZDA, EU in na Japonskem (WTO, G-8);
- **proizvodnja** — se nanaša predvsem na mobilnost in preseljevanje proizvodnje razvitih podjetij v cenovno učinkovitejše kraje zaradi višje produktivnosti, kar je bilo celo zakonsko regulirano;
- **tehnologija** — s pomočjo državne podpore podjetniškemu in raziskovalnemu sektorju se povečuje razvoj novih visokih tehnologij, elektronike, biokemije, torej sektorja, ki zagotavlja rast in napredek;
- **demokracija** — globalizacija naj bi podpirala razširjanje demokratičnih vrednot; proglobalisti poudarjajo povezavo med demokratizacijo držav in pospeševanjem investicij, trgovine, proizvodnje in tehnologije.

Širše gledano, globalizacija vsebuje še naslednja področja:

- **kulturo** — opozarja se na širjenje kulturnega imperializma oziroma nadvlado dominantne zahodne kulture in njenih sestavin, kot so na primer moda, hitra prehrana, mediji in podobno;
- **jezike** — v skladu z nadvlado zahoda angleščina (p)ostaja dominantni jezik (angl. izraz lingua franca);
- **migracije** — globalna mobilnost kapitala in človeških virov ter gospodarske in politične migracije naj bi bile predvsem posledica prvih petih sestavin globalizacije kot navedeno zgoraj;

⁷ Liberalizacija ali osvoboditev kapitalskega trga in tehnološki napredek sta omogočila rast neposrednih tujih investicij.

- **okolje** — negativne posledice globalizacije, kamor spada predvsem pretirana proizvodnja in potrošnja, vplivajo na propadanje okolja in biotske raznovrstnosti;
- **trgovina z ženskami** — globalizacija naj bi jo pospeševala s razraščanjem industrije seksa in globalnim širjenjem (ameriških) vojaških oporišč;
- **trgovina z mamili, mafija** — širi se skupaj s propadanjem mej in zmanjševanjem nacionalnih pristojnosti;
- **upadanje nacionalne suverenosti držav** — ta naj bi skupaj s pristojnostmi upadala z vključevanjem držav v mednarodne organizacije kot so OZN, IMF in EU;
- **antiglobalistični procesi** — gre za združenja kot so sindikati, okoljevarstveniki in feministična gibanja, ki protestirajo proti ključnim globalizacijskim akterjem (WB, WTO, IMF) in njihovi neosnovani premoči;
- **etnični in verski konflikti** — so tako predglobalizacijski kot postglobalizacijski razvojni pojav (Schaefer in drugi v Ferfila 2007b, 54).

Večina družbenih analitikov se strinja, da je globalizacija povzročila spremembe v družbenem dojemanju pojavov kot sta prostor in čas, kar Giddens (v McGrew in drugi 1992, 66-7) poimenuje tudi z izrazom »časovno-prostorska razmejitev«. Izginjanje prostorskih in časovnih okvirjev iz preteklosti nazorno prikaže tudi slogan družbe MCI (v Rizman 2008, 53): »Tam« praktično ne bo več obstajal — vsi bomo samo še »tukaj«. Spremenjeno dojemanje prostora in časa med drugim omogoča lažjo, hitrejšo, intenzivnejšo in tudi kvalitetnejšo komunikacijo med različnimi družbenimi akterji, kot so na primer uprava, civilna družba in podobno (Bučar in drugi 2005, 173).

Robertson (v Waters 2002, 4), kateremu se pripisuje precej zaslug za razvoj in formalizacijo globalizacije kot sociološkega pojava, zatrjuje, da postaja naš svet v globalnih pogojih vse manjši, medsebojno povezan in enotnejši, med prebivalci pa se tudi vse bolj krepi zavest, da smo vsi eno oziroma pripadniki tega sveta. Ljudje se dandanes povezujejo fizično — povezovanje v skupnosti brez mej, kot je na primer EU, in tudi mentalno, saj postajajo državljani sveta. V uporabi sta tudi izraza »kozmpolitanska družba« (Kant v Ferfila 2007a, 288) in »svetovna družba« (Burton v prav tam). Prav koncept »kozmpolisa-svetovne države z državljani sveta« (Heater v

Pikalo 2010, 5) postaja vse bolj trenden vidik možnega načina reševanja problemov, ki so po svoji naravi globalni. Pikalo (prav tam, 21-5) se zavzema za vzpostavitev globalne demokracije, ki pomeni »novo zavedanje človeka o tem, kaj je globalno pomembno za njegov obstoj«. Nova oblika demokracije temelji na listini človeških pravic (angl. izraz Charter on Human Rights) in predpostavlja decentralizirani, policentrični način odločanja. Problem pri tem je, da koncepta »kozmpolitske demokracije« in globalnega državljanstva za svoj razvoj prvenstveno potrebujeta obstoj svetovne globalne države z globalnimi institucijami nadzora in globalnimi skupnimi vrednotami, česar pa (zaenkrat) še nimamo, o čemer govorijo naslednja poglavja.

3.2 TRI ŠOLE GLOBALIZACIJE

Obsežnost raziskovanega pojma globalizacije je pripeljala do tega, da so se mnenja avtorjev, ki jo raziskujejo, idealno-tipsko razdelila v različne skupine. Najbolj osnovno se mnenja delijo v dve skupini, in sicer na globaliste in skeptike. Globalisti pojem globalizacije razumejo kot dejanski razvoj v zgodovini človeštva, skeptiki pa kot ideološko konstrukcijo brez prave pojasnjevalne vrednosti. Rizman (2008, 17-8) po Held in McGrew tema dvema skrajnostima doda še vmesno stopnjo in razlikuje med tremi šolami razumevanja globalizacije:

- **hiperglobalisti** globalizacijo dojemajo kot povsem novo obdobje v človeški zgodovini in jo v prvi vrsti vidijo kot ekonomski pojav. V tej novi dobi naj bi globalno gospodarstvo v ekonomiji »brez meja« nadomestilo vlogo tradicionalne, nacionalne države. Rezultat tega je nastanek nove oblike ekonomije, kjer prevladuje ideologija kapitalizma in globalizma, obvladujejo pa jo načela trga. Po mnenju proglobalistov naj bi bili skupni globalni trgi in obstoj globalne konkurence glavna pokazatelja družbenega napredka;
- **skeptiki** so v dvomih glede razlaganja sodobnih pojavov s pomočjo globalizacije, predvsem zato, ker menijo, da je danes še vedno premalo tistih, ki so v ta proces neposredno vključeni oziroma imajo od njega koristi. Trdijo, da bi si bilo sodobne pojave bolj ustrezno razlagati z internacionalizacijo, kakor jo

definira Scholte (v prav tam, 15) in regionalizacijo, pri kateri gre za družbeno in gospodarsko preseganje nacionalnih meja;

Tudi skeptiki, tako kot hiperglobalisti, preučujejo globalizacijo predvsem z ekonomskega vidika. Menijo, da se obstoječi, trdno zakoreninjeni, vzorci hierarhij in neenakosti v zadnjem stoletju v družbi niso (skoraj) nič spremenili. Prav zato trenutno stanje globalizacije, v primerjavi z zgodovino, ne dojemajo kot nič novega, njen celotni obseg pa ocenjujejo kot precenjen. Globalizacija po njihovem le prevzema vlogo sodobnega mita, s katerim kapitalisti in politika legitimizirajo delovanje svobodnega globalnega trga;

- **transformacionisti** zatrjujejo, da sodobna oblika globalizacije predstavlja le še eno obdobje v človeški zgodovini, ki pa s seboj prinaša izrazitejše, številčnejše in odmevnejše spremembe, ki zadevajo vsakega posameznika. Globalizacijo si razlagajo po Scholtejevi (v prav tam, 16) peti definiciji — deteritorializaciji. Opisujejo jo kot tisto »ključno silo, ki povzroča hitre in globoke družbene, politične in ekonomske spremembe v sodobnih družbah« (Held v prav tam, 18). Globalizacija naj bi ustvarjala nove globalne oblike družbenih ureditev, v katere se nekatere države in družbe uspešno povezujejo, medtem ko nekaterim to ne uspeva in zato ostajajo na obrobju. Za razliko od prvih dveh skupin, se omenjeni ne ukvarjajo z vprašanjem, kaj bo z globalizacijo v prihodnje.

3.3 DIMENZIJE GLOBALIZACIJE

Globalizacija, kot že omenjeno, vpliva na praktično vsa področja človeškega delovanja in znatno prispeva k njihovemu spreminjanju. V globalnih razmerah smo priče oblikovanju enotnega globalnega trga, nastanku mogočnih globalnih ekonomskih družb z velikim vplivom na gospodarske in politične odločitve ter nastanku novih oblik globalne kulture, komuniciranja in ustvarjanja alternativnih političnih idej. V bistvu bi lahko trdili, da v procesu globalizacije obstaja več tematsko ločenih vidikov, ki neodvisno soobstajajo drug ob drugem. Najpogosteje se omenjajo ekonomska, politična in družbeno-kulturna globalizacija (Beck 2000, 11).

3.3.1 EKONOMSKA GLOBALIZACIJA

Ekonomsko ali gospodarsko dimenzijo globalizacije omenjam prvo, saj je prav ta dimenzija tista, ki v razpravah o globalizaciji zavzema največ pozornosti.

Definiramo jo lahko tako deskriptivno kot normativno. Deskriptivni opis poudarja vse večjo medsebojno povezanost in odvisnost globalnih proizvajalcev blaga in storitev, ki svoje odločitve sedaj v glavnem sprejemajo na globalnem nivoju, medtem ko normativni opis poudarja odpiranje trga in nacionalnih gospodarstev globalnim procesom ali liberalizacijo proizvodnih tokov (Pavšer 2004, 125).

Ekonomska dimenzija globalizacije se v praksi tesno povezuje s pojmi kot so kapitalizem, neoliberalizem in globalizem⁸. Kapitalizem danes predstavlja dominantno logiko porabe in proizvodnje, njegove lastnosti pa se skladajo s podobo današnje globalizacije. Drugače povedano, gre za nenehne spremembe na področju proizvodnje in ostalih družbenih področjih in potrebo po globalnem razraščanju, kar ustvarja ugodno osnovo za širjenje materializma, potrošništva in težnje po poenotenju sveta. Ekonomska globalizacija med drugim vpliva tudi na globalno prerazporeditev moči odločanja, ki se koncentririra v rokah močnih globalnih akterjev in ter se izkazuje v procesih kot so liberalizacija, deregulacija in privatizacija (Comeliau v Lipužič 1999, 12).

OECD (1998, 19) izpostavi pozitivne vidike ekonomske globalizacije, katera naj bi, globalno gledano, doprinesla k gospodarski učinkovitosti, kar posledično vodi k povečanju ekonomske produktivnosti in še večji gospodarski rasti. Do bolj učinkovite proizvodnje naj bi prišlo zaradi učinkovitejšega prerazporejanja kapitala, človeških virov, tehnologije in zviševanja stopnje mednarodne delitve dela. Ekonomska globalizacija torej ustvarja »proizvodnjo brez meja« (Brown in Lauder v Koren 2006, 10), njeni pozitivni vidiki pa se kažejo tudi v tem, da imajo potrošniki na razpolago večjo izbiro med domačimi in tujimi izdelki z dokaj primerljivimi cenami, saj globalna konkurenca prispeva k poenotenju cen.

⁸ Globalizem zagovarja logiko »enega sveta« ozirna ameriškega pogleda na svet in zanika pomen raznovrstnosti narodov.

Po drugi strani ne smemo pozabiti, da je prav ekonomska dimenzija tista dimenzija globalizacije, ki se kaže kot najbolj problematična in se ji pripisuje tudi največ negativnih lastnosti. Ideologija neoliberalizma se namreč tesno povezuje s pojmom »nehumane«, neregulirane globalizacije, ki ga podrobneje predstavim v nadaljevanju. Neoliberalizem in globalizem, podpornika ekonomske globalizacije, predstavljata globalizacijo izključno v smislu širjenja proizvodne odvisnosti in v pomenu svetovne ekonomije, katere osnova naj bi bila svobodni trg in globalna konkurenca. Zakoni ekonomije so po neoliberalistični teoriji razumljeni kot »zakoni narave«, ki upravljajo družbo (Šercar 2001). V skladu s tem smo priča trendu umikanja države in njene pomoči ter vzpostavljanja zakonov, ki omogočajo čim večjo mobilnost kapitala in pretoka sredstev.

Omenjeni pogoji omogočajo ugodno okolje za vzpon in razrast močnih multi in transnacionalnih gospodarskih podjetij, ki v imenu neoliberalizma opravičujejo svoj tržni monopol in izpodrivanje šibkejših združb ali posameznikov. Narava neoliberalizma je zasnovana na principu izkoriščanja, zato se pri doseganju zastavljenih ciljev ne brani posluževanja tudi nekoliko manj humanih in moralnih dejanj ter sredstev. Multinacionalke, katerih edini cilj je ekonomski dobiček, svojo proizvodnjo pospešeno selijo v dele sveta z manj regulirano okoljevarstveno zakonodajo, kjer v interesu nižjih stroškov neusmiljeno izkoriščajo naravne vire dežele gostiteljice in maksimizirajo svoj dobiček na cenejši delovni sili, nižjih davkih in cenejši ceni dobrin. Pri tem se učinkovito izogibajo kontroli in pravnim uredbam nacionalnih vlad, katerih vloga se v globalnih pogojih zmanjšuje. Do države gostiteljice ne kažejo spoštovanja ali odgovornosti, zato je korist večinoma enostranska — v prid multinacionalk (Ferfila 2007b, 38).

Če na kratko povzamemo, bi lahko rekli, da je ekonomska globalizacija naklonjena velikim, močnim podjetjem, katerim pomaga še dodatno povečati dobiček, ne deluje pa v prid okolja ali zaščiti šibkejših in njihovih socialnih pravic.

3.3.2 *POLITIČNA GLOBALIZACIJA*

Ne gre zanikati, da globalizacija pomembno vpliva tudi na vlogo nacionalne države in da lahko spreminja stopnjo njene suverenosti. Politični učinki globalizacije, za razliko od ekonomskih, so mnogo težje prepoznavni, zato ostaja, po mnenju Rizmana (2008, 55), politična globalizacija še dokaj neraziskano področje.

V zvezi s politično globalizacijo oziroma njenimi načini poseganja v politično sfero države, ostajajo mnenja deljena. Nekateri menijo, da državam zmanjšuje moč, spet drugi trdijo, da se v globalnih pogojih pristojnosti države le nekoliko spreminjajo. V splošnem bi mnenja lahko razdelili v dve skupini (prav tam, 23-26):

- Prva skupina zagovarja tezo, da globalizacija neizbežno vodi do zatona nacionalne države kot jo poznamo. To naj bi sedaj nadomestile druge, v globalnih pogojih bolj primerne organizacije, kot so na primer OZN, EU in podobne mednarodne ustanove. Zagovornik omenjenega mišljenja je Held (v Waters 2002, 124), ki meni, da nacionalne države z izgubljanjem ozemeljske neodvisnosti izgubljajo tudi na svoji nacionalni moči. V strahu pred negativnimi posledicami globalizacije in v želji po čim večji ekonomski stabilnosti in učinkovitosti se poslužujejo povezovanja v večje gospodarske in kulturne tvorbe, kot je na primer EU. O področjih, ki so bila poprej v domeni nacionalne države, se sedaj odloča skupno, ob tem pa države izgubljajo del svoje samostojnosti (Rizman 2008, 25). EU predstavlja primer regionalnega vladanja, medtem ko WB, IMF in OZN predstavljajo primer globalnega vladanja s sebi lastnim političnim razvojem, administrativnim sistemom in skoraj neomejnim odločanjem, kar še dodatno prispeva k slabljenju nacionalne moči posameznih držav (Held v Waters 2002, 124). Omenjeno globalno vladanje lahko, v kolikor ga upravljajo izključno ekonomski interesi, predstavlja veliko nevarnost za globalno družbo, zato bi bilo na tem področju potrebno vzpostaviti tudi ustrezne mehanizme nadzora oziroma omejiti pristojnosti omenjenih globalnih akterjev (Ferfila 2007). Nekateri avtorji menijo, da bi v prihodnosti lahko prišlo do oblikovanja globalne vlade, ki bi imela svoje globalne ustanove ter inštrumente nadzora in odločanja;

- Nasprotni pol po drugi strani trdi, da se bo vloga nacionalne države v globalnem političnem prostoru le nekoliko spremenila, mogoče celo (še) dodatno okrepila. Rizman (2008, 26) zagotavlja, da ostaja nacionalna država, kljub nastajanju supranacionalnih gibanj in organizacij, »edina privilegirana in priznana struktura političnega organiziranja v mednarodnem življenju«. Nadalje ugotavlja, da prebivalci posameznih nacionalnih držav pred globalno raje izberejo narodno identiteto, ki naj bi se v strahu pred razpadom nacionalne države le še dodatno okrepila. Na krepitev nacionalne države in težnjo po vračanju na predglobalizacijsko stanje naj bi še dodatno vplivale nekatere negativne posledice globalizacije, kot sta na primer večanje družbene neenakosti in izpodrivanje lokalne kulture (Rizman 2011).

Zaključili bi lahko, da bo prihodnje izvajanje nacionalne oblasti držav v veliki meri odvisno predvsem od pripravljenosti le-teh za povezovanje v različne regionalne (npr. EU), svetovne (npr. OZN) in politične (npr. NATO) organizacije in seveda od (ne)uspeha omenjenih v svetovnem merilu (Rizman 2008, 26).

3.3.3 KULTURNA OZIROMA DRUŽBENA GLOBALIZACIJA

S sociološkega vidika je v zvezi z globalizacijo aktualnih mnogo tematik, na primer učinki informacijske revolucije na družbo, globalna medodvisnost, globalna kultura, globalnost proti lokalnosti in še bi lahko naštevali. Za Rizmana (prav tam, 65) je kultura »eno najbolj izpostavljenih in občutljivih področij učinkovanja globalizacije«.

Tudi pri kulturni globalizaciji obstajata dva glavna pogleda, to sta kulturni imperializem oziroma kulturna homogenizacija in kulturna heterogenizacija:

- Teorija kulturnega poenotenja oziroma kulturnega imperializma se je razvila pod vplivom začetnih raziskav učinkov globalizacije na kulturo. Svetličič (2004, 14) globalizacijo v sociološkem pogledu označi kot »homogenizacijo kulture (enakost svetovnih standardov), proizvodov, načina življenja, skupnost idej (mnenj politične znanosti), standardizacijo navad in kot posledico tudi razpršitev socialne kontrole pri upravljanju organizacij«. Kritiki kulturnega imperializma opozarjajo na nevarnost težnje določene dominantne kulture, kot je na primer

zahodna, da izrine in si podredi druge, bolj šibke kulturne prakse. Tudi Rizman (2008, 71) meni, da se kultura Zahoda s pomočjo globalizacije predstavlja kot globalna kultura in da so v ozadju tega procesa skriti ekonomski interesi Zahoda in ZDA;

- Novejše raziskave učinkov globalizacije na kulturo lahko pripeljejo tudi do drugačnih odkritij v smislu, da kulturna globalizacija ne prinaša nujno le homogenosti kulturnih praks, ampak tudi razlike. Glede na teorijo kulturne heterogenizacije globalno in lokalno sovplivata, zato naj bi se vse globalne kulture v stiku z lokalnimi spremenile ali pa vsaj prilagodile določenim lokalnim lastnostim. Kultura je že v osnovi gibljiva in zato podvržena časovnemu in prostorskemu spreminjanju, kar pomeni, da lahko vsiljeno kulturno poenotenja le še dodatno vzbudi nasprotno procese razločevanja (prav tam, 67-70).

Tudi globalizacija in kultura medsebojno učinkujeta, prav tako kot globalno vpliva na lokalno, se navzema njegovih lastnosti in obratno, Učinki globalizacije na kulturo so nasprotujoči, saj je protislovna tudi narava globalizacije — po eni strani podpira procese dominantnih kulturnih praks, »amerikanizacije« in »vesternizacije«, po drugi strani pa daje nesluteno priložnost nekaterim alternativnim in že napol izumirajočim kulturam.

Sodobni procesi skoraj neomejene mobilosti kapitala, simbolov, delovne sile in napredka tehnologije prispevajo k intenzivnemu mešanju različnih kulturnih vplivov ter vodijo k nastajanju kultur, ki so bistveno bolj odprte in dovzetne za različne zunanje vplive (Held in McGrew v prav tam, 69). Obenem prihaja tudi do oblikovanja edinstvene globalne kulture (prav tam, 66). Featherstone (v Koren 2006, 8) na tej točki opozarja, da oblikovanje globalne kulture ne gre jemati kot le »nekaj sorodnega kulturi nacionalne države v širšem smislu«. Zavedati se moramo, da smo priča nastanku nove oblike (globalne) kulture ali nove podobe o svetu, v katerem živimo.

Zaključili bi lahko, da se prav zaradi globalizacije sedaj bolje zavedamo obsežnosti sveta in kultur v njej (Rizman 2008, 73-4). Pravi odgovor na kulturno globalizacijo torej ne more biti omejevanje v nacionalne države, etnocentrična kulturna naravnost, predsodki ali strah, temveč odprtosti in sprejemanju novo nastajajočih, globalno pogojenih oblik kulture.

3.4 DVE PLATI GLOBALIZACIJE

»Za ene je globalizacija mana z neba, za druge, rakasta tvorba« (Svetličič 2004, 22).

Globalizacijski učinki so torej večplastni in mnogokrat tudi protislovni, zato lahko družbi prinašajo nove priložnosti, toda tudi nepričakovane omejitve. Ključno pri ocenjevanju globalizacije je, s katerega zornega kota se odločimo nanjo gledati. Prav zato Rizman (2004, 100) meni, da globalizacije ne gre označevati samo črno-belo, ampak jo je potrebno sprejeti kot dejstvo, iz katerega bi morali dobiti kar največ.

Falk (v Demaine 2010, 153-4) razlikuje med »globalizacijo od zgoraj« in »globalizacijo od spodaj«. Pri prvi gre za velike transnacionalne, mednarodne korporacije, ki jih usmerjajo tržni interesi in ki sodelujejo z vodilnimi nacionalnimi državami imenovanimi tudi G8. Pri »globalizaciji od spodaj« gre za različna neprofitna družbena gibanja in nevladne organizacije, ki prispevajo k oblikovanju globalne civilne družbe, ki zagovarja spoštovanje človekovih pravic, družbeno in ekonomsko pravičnost, socialno enakost in ekološko osveščenost. Od globalizacije »od zgoraj« se razlikujejo po tem, da so neprimerljivo šibkejši in slabše organizirani. Na njihovi strani niso niti mediji, ki jih po svetu mnogokrat predstavljajo kot ulične vandale, ki se poslužujejo nasilnih protestov. Vprašanje je, kam bi lahko uvrstili področje vzgoje in izobraževanja? Avtor (v prav tam) domneva, da je to področje nekje vmes med obema skrajnostima, saj se moramo zavedati, da si tudi šolo dostikrat lastijo različne mednarodne ustanove.

3.4.1 PREDNOSTI GLOBALIZACIJE IN ZAGOVORNIKI GLOBALIZACIJE

Tako zagovorniki kot nasprotniki globalizacije. se v glavnem opirajo na vidike ekonomske dimenzije globalizacije. Med ključne zagovornike globalizacije se uvrščajo močne gospodarske družbe, kot so že omenjeni OZN, IMF, WTO, vodilni ekonomisti, vladne ustanove v razvitem delu sveta ter poslovni in provladni mediji. Omenjeni subjekti med drugim zagovarjajo neoliberalizem in so od globalizacije tudi imeli največ prednosti. Znan je njihov moto »only winners, no losers«, torej teza, da imamo od globalizacije vsi samo koristi (Ferfila 2007a, 292). Podobno razmišljata Svetličič (1999,

16) ki globalizacijo označi za »igro pozitivne vsote«, ter Ohmae (v Bačlija in Haček 2006, 50), za katerega globalizacija prinaša le »človeka vredno življenje«.

Rus (2001, 280) kot pozitivne učinke globalizacijskih procesov navaja:

- pospešen prenos tehnologij iz bolj v manj razvite države;
- (možne) koristi za države zaradi neposrednih tujih naložb;
- boljšo informiranost svetovnega prebivalstva, kar naj bi vodilo do višje stopnje demokratiziranosti družbe in
- hiter prenos dosežkov sodobne znanosti in kulturnih vrednot po vsem svetu.

Po mnenju zagovornikov globalizacije naj bi globalizacija posedovala moč, da nas kot družbo popelje do izobilja, ker naj bi revnemu delu sveta ponudila nenadejane možnosti za razvoj in rast ter s tem prispevala k zmanjševanju prepada med bogatimi in obubožanimi državami. Med drugim se pozitivni učinki globalizacije kažejo tudi v tem, da je v nekaterih manj razvitih državah prišlo do izboljšane kakovosti življenja, kar je razvidno v povečani pismenosti in zmanjšani stopnji umrljivosti. Howard-Hassmann (2006, 32) zagotavlja, da je globalizacija res prispevala k razvoju demokracije, kulture človekovih pravic in prava, vseeno pa je naivno sklepati, da bodo teh prednosti deležne vse družbe, ki jih je globalizacija zajela, saj sadove največkrat oberejo le razvite.

Ekonomsko šibkejši del sveta naj bi dobil priložnost predvsem zahvaljujoč vse večji povezanosti svetovnega trga in zniževanju komunikacijskih ter transportnih stroškov. Posledično naj bi prihajalo do sprememb v strukturi in relativnem položaju nerazvitih držav, ki naj bi v globalnem gospodarstvu postajale vse bolj konkurenčne (Svetličič 1999, 17-8). Po tej logiki je za revne države pomembno, da svoje gospodarstvo ne zapirajo pred tujimi vplivi, temveč da si dejavno prizadevajo za sodelovanje z drugimi, močnejšimi državami.

Progloalisti antiglobalizacijska gibanja dojemajo kot posledico nerazumevanja in premajhno osveščenost populacije o dobrih učinkih globalizacijskega procesa. V prihodnosti naj bi po njihovem procesi globalizacije le še dodatno okrepili (Fefila 2007a, 292-3).

3.4.2 SLABOSTI IN PROTIGLOBALISTI

Seveda globalizacija kot izrazito protisloven pojav s seboj prinaša tudi slabosti, še več, danes v javnosti celo prevladuje mnenje, da slednje celo prevladujejo. Vsodobni civilni družbi so vse pogostejša raznovrstna gibanja, ki naj bi se borila za dobrobit človeka in narave, kot so Friend of the Earth, Greenpeace, Global Justice Movement, Corporate Watch in podobni. Tabor protiglobalistov tako sestavljajo znanstveni raziskovalci izven področja ekonomije, javne ustanove, predstavniki malih kmetov, zeleno, feministično in versko usmerjene stranke ter zadnje čase tudi večji del družbene javnosti (Ferfila 2007a, 292).

Globalizacija se največkrat sooča z očitki, da v resnici podpira in še dodatno krepi tiste, ki so bili na vrhu prehranske verige že pred njenim prihodom. Tako naj bi, širše gledano, ustrezala že razvitim, bogatim državam, ki posedujejo dve ključni sili razvoja, to sta najnovejša IKT in visoko izobraženi kadri, medtem ko državam v razvoju, katerim teh primanjkuje, še bolj otežuje razvoj. Gledano ožje, bi lahko zatrdili, da globalizacija povzdiguje belce razvitih držav, predvsem moške.

Gregorčič in drugi (2009, 4) menijo, da je globalizacija z zmanjševanjem vloge socialne države in s še dodatnim prelivanjem bogastva od revnih proti razitim, tako med državami kot tudi znotraj njih, pripeljala do povečevanja revščine in družbenih neenakosti. Za te procese krivijo že omenjene velike globalizacijske akterje (WTO, IMF, WB in pa tudi EU), ki so pomoč državam v stiskam pogosto pogojevale s privatizacijo, zmanjševanjem socialnih pravic in splošnim nižanjem kvalitete življenja v omenjenih državah.

Mobilnost kapitala ni prinesla prenosa investicij in delovnih mest iz razvitih na manj razvita področja kot obljubljeno. Ravno obratno — obstoj tolikokrat opevane »globalne« ekonomije je vse prej kot to, saj so vse pomembnejše trgovinske, finančne in investicijske poti skoncentrirane na področju mogočnih G3, globalni trgi pa so v resnici močno nadzorovani in ne prepuščeni globalizacijskim procesom kakor je to mnogokrat prikazano (Hirst in Thompson v Demaine 2010, 153-4).

Različne skupine protiglobalistov se med sabo strinjajo v naslednjih trditvah (Černetič 2003, 27):

- globalizacijo vidijo kot nekakšen umeten konstrukt oziroma mit, ki je bil ustvarjen zato, da širša javnost ne bi spregledala pravih (neoliberalističnih) interesov, ki se za njo skrivajo;
- globalizacija naj bi odločilno prispevala k povečevanju brezna med razvitim in nerazvitim svetom ter k slabšanju obstoječih problemov in razmer;
- .potrebne naj bi bile demokratične in ekonomske regulacije, ki bi usmerile do sedaj nenadzorovan potek globalizacije na pravo pot, da bi spet pričela služiti interesom človeka.

Eno izmed trenutno najbolj izpostavljenih področjih za protiglobaliste je ekologija — še posebej ranljivo področje, ki ga zaznamuje nepovratnost, saj ko določena biološka vrsta izumre, ni več povratka nazaj. Z okoljskim propadanjem se sodobna družba spopada zaradi nepreudarnega izkoriščanja naravnih virov, proizvodnje prevelike količine odpadkov in prenaseljenosti, zaradi povečane rasti prebivalstva in prevelike potrošnje. Za slabšanje okolja je v večini odgovoren razviti svet, saj posamezni prebivalec razvitega sveta namreč pri tem v povprečju odtehta za 30-50 prebivalcev tretjega sveta. ZDA so še danes zaslužne za približno četrtno globalnega izpusta CO₂ (Ferfila 2007b, 35-6).

Področje okoljskih politik je postalo aktualno šele pred kratkim, toda na žalost se še ni uveljavilo, saj lahko politiki pri omenjeni problematiki ostanejo zgolj pri besedah, kot se je zgodilo pri Kyotskem sporazumu⁹. Pri tem je dostikrat odločilno tudi sodelovanje državljanov, ki lahko pomagajo preko ozaveščanja, pritiska na odgovorne in s praktičnimi zelenimi dejanji, kot je na primer recikliranje, uporaba javnega prevoza, zmanjšanje potrošnje in podobno (Scholte v Ferfila 2007, 311).

⁹ Kjotski sporazum (protokol) je mednarodni sporazum, ki ga je leta 2005 sprejelo 141 držav sveta, ki so si za cilj zastavile zmanjšanje emisij in ostalih toplogrednih plinov, ki pripomorejo k segrevanju ozračja. Žal se protokola veliko držav, z Zda na čelu, navkljub podpisu ne drži.

Komunikacija med različnimi protiglobalisti največkrat poteka preko interneta, trenutno najbrž najbolj vplivnega globalnega medija. Ravno globalno razširjena tehnologija je pomembno prispevala k osveščenosti globalne družbe o obstoju vrste globalnih neenakosti in z njimi povezanih problemov (Rizman 2008, 224). Pomembno vlogo pri opozarjanju na negativne posledice globalizacije in demokratizaciji sveta imata tudi civilna družba in druge nevladne organizacije, ki med drugim delujejo v smeri »globalizacije od spodaj navzgor«, torej v smeri interesov širše javnosti (Ferfila 2007b, 34). K povečevanju števila globalizacijskih nasprotnikov je v zadnjem času dodatno prispevala tudi aktualna gospodarska kriza, ki je zrušila maske, za katerimi se skrivajo močni globalni kapitalisti.

Torres (2010, 181-2) meni, da sodobna antiglobalistična družbena gibanja s svojo kritičnostjo do oblasti med drugim vplivajo tudi na področje izobraževanja. Kot primer navaja okoljsko gibanje, ki s svojim zavzemanjem za okolje med drugim vpliva tudi demokratično državljanstvo in feministično gibanje, ki spodbuja enakost med spoloma.

Menim, da je odgovor na vprašanje o koristih globalizacije dokaj težko pravilno odgovoriti. Zdi se mi, da je pri globalizaciji ključno, ali znamo njene učinke in vplive izkoristiti sebi v prid oziroma se jim zmožni ustrezno prilagoditi. Tisti, ki tega ne bodo hoteli ali zmogli, bodo globalizacijo spremenili v svojega nasprotnika, ki jim ruši življenjski red. V modernih časih je torej bistveno, da se znamo odločiti, kdaj je potrebno opustiti tradicijo in se znati prepustiti spremembam.

3.5 NEKONTROLIRANA GLOBALIZACIJA IN SVET V KRIZI

Nihče ne more več zanikati, da se naš svet ob vstopu v 21. stoletje spopada z novimi, perečimi grožnjami, kot so to (Kennedy v Ferfila 2007b, 25):

- okoljsko onesnaženje, klimatske spremembe, globalno segrevanje;
- družbena neenakost, revščina in slabšanje kakovosti življenja;
- versko in kulturno obarvani spopadi;
- gospodarski problemi: recesija, propad velikih podjetij in inflacija;

- zdravstveni problemi: rak, debelost, podhranjenost;
- prehrabeni problemi: pomanjkanje hrane, gensko spremenjeni organizmi, pesticidi;
- izginjanje biotske raznovrstnosti in rušenje naravnega ravnovesja;
- pomanjkanje naravnih virov, kot sta zemlja in nafta;
- prenaseljenost in z njo povezane grožnje, ki prihajo predvsem s strani tretjega sveta;
- sredstva za množično uničevanje, jedrska oborožitev in s tem povezane grožnje;
- razraščanje globalno organiziranega kriminala in mafije;
- vse pogostejše masovno izseljevanje prebivalcev tretjega sveta proti Zahodu zaradi primerov kot so ekološke nesreče, državljanske vojne, revščina, prenaseljenost in podobno.

Situacijo, v kateri se kot sodobna globalna družba trenutno nahajamo, po mojem dobro opišeta Rus (2001, 280) s stavkom »Danes živimo na planetu, na katerem »en svet« zamenjujeta »dva svetova« in Ferfila (2007b, 19) ki meni, da skoraj že lahko govorimo o »dveh različnih vrstah ljudi«. Izbrana elita poseduje večino kapitala in uživa v pregrešno potrošnem, luksuznem življenju, medtem ko smo na drugi strani še vedno priča umiranju zaradi žeje in lahko ozdravljivih bolezni, kot je na primer diareja. Izbranci si zatiskajo oči pred stiskami obubožanih dežel in se pretvarjajo, da problemi ne obstajajo ali da revežem tako ali tako ni več pomoči. Dokler bomo kot svetovna družba tako obnašanje dovoljevali in ga celo podpirali, se bodo družbene razlike še poglobljale, večal pa se bo tudi družbeni »moralni prepad« (Held v Rizman 2008, 56).

Razmišljanje o vzrokih, ki so nas pripeljali do omenjenega stanja, kaj hitro pokaže na nehumano oziroma po Rusu (2001, 280-3) »neobzdano« ekonomsko dimenzijo globalizacije, ki je po mnenju mnogih zaslužna za aktualno gospodarsko krizo in z njo povezanim zlomom borze, propadom velikih multinacionalk in masovno izgubo delovnih mest.

Nehumana globalizacija se je nekontrolirano razrasla zahvaljujoč ideologiji sodobnega kapitalizma in neoliberalizma. Avtorica Howard-Hassmann (2006, 30-1) sodobno globalizacijo razume kot » zadnji napad kapitalizma na vsa tista področja sveta, ki so

mu prej ubežala« oziroma »drugo veliko preobrazbo« sveta«. Kapitalizem predstavlja enodimenzionalno tržno filozofijo, ki zagovarja prevlado finančnega sektorja nad vsemi ostalimi družbenimi podsistemi, kot so na primer okoljski, kulturni in socialni. Na prvo mesto se postavlja doseganje konkurenčnosti gospodarstva in visokega BDP, človek pa je le sredstvo za povečevanje dobička. Usmerjen je v spodbujanje nerazumne količine potrošnje in tekmovanje za materialne dobrine, kajti to je stroj, ki ga poganja.

Po mnenju zagovornikov naj bi kapitalizem z ustvarjanjem novih sektorjev in večjega števila delovnih mest poskrbel za višjo blaginjo gospodarstva. Pri tem so najnovejše študije ugotovile, da mu to, razen v nekaterih najbogatejših državah, ni uspelo, temveč da je celo prispeval k povečanju nezaposlenosti, ene izmed največjih nevarnosti novega tisočletja. Sicer je res, da je v finančnih in tehnoloških sektorjih prišlo do povečanja števila zaposlenih, vseeno pa tej praviloma zaposlujejo precej manj delavcev kot v preteklosti proizvodna industrija (Ferfila 2007a, 322). Kapitalizem med drugim spodbuja neusmiljeno tekmovanje in nagrajuje tiste, ki so na tej poti uspešni, ne glede na uporabljena sredstva.. Takšno tekmovanje povečuje negotovost in iz družbe izključuje večji del prebivalstva, ki tem pogojem ne more zadostiti, ali ga, pod pretvezo ustvarjanja višje gospodarske rasti, prisili v delo, ki mu ne zagotavlja dostojnega življenja¹⁰. Ob hkratnem zmanjševanju plač in povečevanju gospodarskih dobičkov v BDP je kapitalizem vplival na povečevanje spopada med delom in kapitalom, skupaj z nižanjem države blaginje in neustreznim nadzorom oziroma pomanjkljivo tržno regulacijo pa vplival na spreminjanje vrednostnega sistema, na povečanje socialne neenakosti in slabšanje kakovosti življenja (Gregorič in drugi 2009, 3).

Po Rusu (2001, 280) »neobrzdana« kapitalistična različica globalizacije s seboj prinaša naslednje nevarnosti:

- naraščanje spopadov, terorizem, trend izginjanja srednjega sloja v razvitih deželah in totalitaristične in nacionalistične težnje, ki so posledica poglobljanja prepada med ekonomijami razvitih in nerazvitih držav;

¹⁰ Med delo, ki ne zagotavlja dostojnega življenja bi lahko uvrstili prekarizacijo in fleksibilizacijo dela, negotovo delo, delo v slabih razmerah za (pre)nizko plačo in podobno.

- nevarnost, da nas nekontrolirana globalizacija vodi do globalne prehrabene, okoljske in surovinske katastrofe, kar lahko povzroči tudi 3.svetovno vojno;
- nevarnost, da z duhovnim izenačevanjem in razosebljanjem izgubimo bogate in raznovrstne ljudske kulture.

Vidimo torej lahko, da nam, kot globalni družbi, grozijo resni problemi. Najverjetneje smo prišli do točke, ko se končno zavedamo, da je zaradi ogroženosti temeljnih civilizacijskih vrednot¹¹ v bistvu ogrožen tudi naš goli obstoj, ali kot ponazori Srebotnik (2010, 5): »Zdi se, kot da sveta, v katerem živimo, ne razumemo in ne obvladamo več«.

Glede na omenjene izzive sodobnega sveta, se lahko upravičeno vprašamo, ali gresta svet in globalna družba proti koncu? Videti je, da se to res dogaja s svetom, kakršnega smo poznali do sedaj, zato je potreben temeljit razmislek o možnih poteh prihodnjega razvoja.

3.6 MOŽNE SMERI NADALJNJEGA RAZVOJA

Globalna družba je spoznala, da potrebuje sedanja, tržno osnovana globalizacija novo usmeritev. Mnogo kritik globalizacije se v bistvu nanaša na neoliberalistično ideologijo in politike, ki so jo do sedaj uravnavale (Ferfila 2007a, 301).

Globalizacija ima v grobem na izbiro štiri možne smeri nadaljnjega razvoja, ki jih bom ponazorila s štirimi pristopi (Ferfila 2007a, 301-8):

- lahko ohrani svojo **neoliberalistično** naravnost in nadaljuje procese kot so deregulacija trga, liberalizacija, privatizacija ter še naprej podpira procese umikanja države blaginje. Samo upamo lahko, da temu ne bo tako, saj nas potem zagotovo čaka dokaj črna prihodnost;
- naslednja možnost je **zavrnitveni pristop**, ki želi globalizacijo dokončno ustaviti. Zagovorniki tega pristopa verjamejo, da je globalizacija škodljiva in si

¹¹ Človekove pravice in dolžnosti, mir, svoboda, enakost, demokracija.

prizadevajo za ponovno vzpostavitev družbe, kakršna je bila pred njenim prihodom. Mnenja sem, da je nerealno pričakovati, da bi omenjeni pristop lahko v praksi imel večjo veljavo, saj bi težko prekinili vse nadteritorialne povezave, ki so v tem hipu prepletene po svetu, poleg tega pa bi tako izgubili tudi mnoge prednosti globalizacije, kot sta na primer splošna osveščenost in dvig civilne družbe;

- bolj izvedljiv se zdi **reformistični pristop**, ki v svojem bistvu sicer tudi nasprotuje neoliberalizmu, vendar trdi, da je sedanjo situacijo še možno spremeniti s pravimi ukrepi. V skladu s tem zagovarjajo krepitev nacionalne države, saj naj bi ta nadzirala in uravnavala globalizacijo z ustrezno javno politiko in obvezujočo zakonodajo;
- zadnji je **transformacijski pristop**, ki je mogoče, trenutno še, preveč idealistično obarvan, saj predpostavlja razvoj novih, in ne le malo spremenjenih družbenih struktur, ki bi bile ideološko popolnoma ločene od neoliberalizma. Njegovi zagovorniki si na primer prizadevajo doseči večjo stopnjo enakosti in ne le popravek obstoječih neenakosti, kot bi si želeli reformisti.

Scholte (v prav tam, 301) v duhu prizadevanja za boljšo prihodnost predlaga uporabo »mešanice ambicioznih reformskih in previdnih transformacijskih politik kot način doseganja večje varnosti, enakosti in demokratičnosti«. Ferfila (prav tam, 308) kot osnovo, na kateri naj bi kot družba gradili globalizacijo v prihodnosti, predlaga standarde človekovih pravic.

Ob zaključku dokaj obsežnega poglavja o globalizaciji, bi rada pripomnila, da bi bilo za strokovno bolj natančen in pravilen odgovor potrebno preučiti še več literature. Kljub temu menim, da si je bralec uspel oblikovati mnenje o globalizaciji. Nekaj je gotovo - globalizacija je tu in bo tu ostala, pred njenim vplivom ni varen nihče. Prežema dandanašnja družbo in vse njene podsisteme, ta pa se pod njenim vplivom spreminja, z njo pa posledično tudi vsak posameznik. Gre za izziv, ki smo ga, želeli ali ne, primorani sprejeti in se mu prilagoditi. Žalovati za preteklostjo ni smiselno oziroma, kakor pravi Gerjolj (2004, 92), »Možna je le pot naprej, in to v zavesti in upanju, da smo si v preteklem »raju« nabrali dovolj hrane in moči za uspešno in samozavestno potovanje«.

4 VPLIV GLOBALIZACIJE NA IZOBRAŽEVANJE

V pričujočem poglavju želim preveriti svojo prvo raziskovalno tezo o vplivu globalizacije na spreminjanje področja visokošolskega izobraževanja in oceniti učinke tega procesa.

Nagibam se k mnenju, da globalizacija, kot priznано prevladujoč proces v sodobnem svetu, odločilno vpliva na spreminjanje vseh ključnih družbenih struktur in s tem pogojuje tudi spremembe področja izobraževanja. Pod njenim vplivom prehajamo v nove družbene sfere, o čemer govorim v nadaljevanju.

Po Van Damme (2001, 2-5) se vpliv globalizacije na področju visokošolskega izobraževanja kaže skozi naslednje trende:

- globalizacija s prehodom v družbo znanja, kjer znanstveno raziskovanje in razvoj novih IKT predstavljata vodilni dejavnosti, pripelje k **povečevanju ugleda in odgovornosti univerze do družbe**. V novi sferi družbe postaja znanje osrednji konkurenčni dejavnik, s tem pa univerza, kot baza znanja, ponovno prevzema eno ključnih družbenih vlog. Poleg ugleda se višajo tudi družbene zahteve, saj se od univerze pričakuje, da bo znala prevzeti vlogo centra kritičnega razpravljanja in etične vesti, ki uravnava družbene spopade, pogloblja demokracijo in demokratične vrednote, oziroma deluje v dobrobit celotne družbe;
- pod vplivom učinkovitostno usmerjene ekonomije pa po drugi strani prihaja do večanja pritiskov **po prilagajanju univerze potrebam gospodarstva** oziroma proizvodnji kadrov potrebnih za gospodarstvo. V skladu s tem se **veča tudi intervencija države**, kar vpliva na slabšanje položaja univerz, saj s tem izgubljajo svobodo in avtonomnost;
- povečuje se tudi globalni trend **razširjanja in povečevanja povpraševanja po visokošolskih storitvah**, tako v razvitih državah in državah v razvoju. K temu je botrovalo več dejavnikov, od povečanja števila svetovnega prebivalstva in uvajanja splošne šolske obveze na globalni ravni do hitrega gospodarskega razvoja in modernizacije. Ne zadostnost in nedohajanje državne ponudbe so

izkoristile tržno usmerjene visokošolske ustanove, ki znanje ponujajo pod plačljivimi pogoji. Takšna **komercializacija in privatizacija študija** zadnji čas predstavlja vse večji izziv tradicionalni Univerzi in po mnenju mnogih vpliva na slabšanje kakovosti študija ter, v skladu s svojo plačljivo naravo, na povečevanje družbenih neenakosti;

- pod vplivom že omenjenih povečanih potreb v zvezi z univerzitetnim izobraževanjem ter po uporabi novih IKT, predvsem interneta, prihaja do pojava **»brezmejnega trga izobraževanja«** in **transformiranja tradicionalnih ustanov v virtualne**. Univerze razvitih držav s pomočjo plačljivih internetnih storitev, kot so e-učenje, učenje na daljavo, e-twinning¹² in podobno, že izkoriščajo prednosti navideznih prostorov in širijo delež svojih učencev po celem svetu.
- globalizacija in internacionalizacija skupaj s pojavi kot so liberalizacija trga, mobilnost profesionalcev, globalno tekmovanje in sodelovanje vplivata **na zmanjševanje vpliva nacionalnih politik, v okvirih katerih posamezna visokošolska ustanova deluje**. Pri tem avtor (prav tam) meni, da ima visokošolsko izobraževanje vse možnosti ostati javna dobrina tudi izven okvirjev nacionalne države, če imamo na voljo ustrezne globalne politike, ki naj bi usmerile izobraževanje v bolj kakovostno in enostavnešo smer. Globalizacija visokošolstva, kot je na primer Bolonjska reforma, naj po avtorjevo (prav tam) ne bi nujno pomenila uniformnosti ali standardizacije, temveč iskanje pravega ravnotežja med ključnimi globalnimi smernicami in lokalnimi posebnostmi posamezne države.

Glede na povedano lahko ugotovimo, da se vloga šole korenito spreminja, zato je potreben tudi ponoven premislek o vrednotah in poslanstvu šole. Po besedah Rizmana (2004, 104): »Izobraževalni kompleks se prav gotovo ne bo mogel izogniti tej vrsti

¹² E-Twinning je osrednja akcija programa Evropske komisije eLearning (eUčenje), ki z namenom spodbujanja evropskih šolskih partnerstev, šolam nudi podporo ter številne orodja in storitve, ki to omogočajo.

izzivov, ne da bi zato plačal visoko ceno z izgubo družbene relevantnosti, temveč bo moral svoje poslanstvo na novo premisliti in redifinirati svoje nove institucionalne prioritete«.

Glede na ambivalentnost globalizacije je zaenkrat težko oceniti, ali slednja deluje na izobraževanje bolj pozitivno ali negativno. Nekateri avtorji menijo, da sta se kakovost in dostop do izobraževanja v primerjavi s prejšnjima dvema desetletjema poslabšala, saj je globalizacija s seboj prinesla tržno naravnano logiko življenja, kar je še dodatno poglobilo razlike med revnimi in bogatimi in prispevalo k manjšanju državnih izdatkov za javno izobraževanje. Drugi zopet menijo, da globalizacija združuje in krepi ter s pomočjo razširjenosti IKT omogoča dostop do izobraževanja, kar posledično zmanjšuje socialne razlike (Tomšič 2005, 28-9).

Na univerze, ki naj bi predstavljale centre kritičnih razpravljanj in etične vesti, se v časih globalizacije prelaga velika odgovornosti, tako za družbeno, kulturno in gospodarsko stanje kot tudi za splošno družbeno blagostanje. Gledano drugače, globalizacija je univerzi ponudila edinstveno priložnost, da s prevzemanjem vedno pomembnejših družbenih nalog dejavno sodeluje v nadaljnjem razvoju družbe.

4.1 PREHOD V DRUŽBO ZNANJA ALI INFORMACIJ

Nova družba bo družba izobraženih. Znanje bo njen ključni vir in izobraženci bodo prevladujoči del »delovne sile«. Družba prihodnosti ne bo poznala meja, saj znanje potuje lažje kot denar. Omogočala bo hitrejšo mobilnost navzgor za vse s pridobljeno izobrazbo. Znanje, kot temeljno »proizvodno sredstvo«, bo pridobiti lažje kot kadar koli. Zato bodo tudi možnosti za uspeh in seveda tudi poraz večje. Vsi namreč ne moremo zmagati (Drucker v Ježek 2004, 1).

V sodobni družbi so spremembe edina stalnica, na katero lahko zagotovo računamo, zato naj bi nas globalizacija s svojo neprestano dinamiko pripeljala do temeljne spremembe iz tradicionalne v novo (kvalitativno) družbo (Mlinar 1989, 1194). Slednjo označuje več različnih sinonimov, med drugim so v uporabi izrazi družba znanja, inovacijska, postindustrijska, profesionalna, posttradicionalna, storitvena družba in

družba prihodnosti (Stare in drugi 2005, 99). Negativen prizvok ji dajeta označbi postkapitalistična oziroma potrošniška, saj namigujeta, da družba višje vrednoti ekonomske kot človeške, humane interese.

Glede na to, da sta bila pri spremembi družbe odločilna predvsem prihod nove IKT in tehnološki napredek, je sodobna družba mnogokrat upravičeno opisana tudi kot družba informacij ali informacijska družba. Le-ta temelji na proizvodnji, predelovanju, prenosu in uporabi informacij kot viru, ki omogoča produktivnost in napredek. Z uvajanjem novih tehnologij spreminjajoča se družba vpliva na prestrukturiranje gospodarstva, omogoča posameznikom nove načine udeležbe, kot je na primer e-demokracija, ter temelji na izobraževanju za uporabo naprednih tehnologij (Biotehnična fakulteta 2010) Svetličič (v Bučar in drugi 2005, 178) celo zatrjuje, da je globalizacija prav s pomočjo IKT prešla v popolnoma novo sfero ali da se je zgodil »preskok kvantitete v novo kvaliteto globalizacije«.

Nova IKT je, zahvaljujoč široki uporabi, odločilno vplivala na vso družbeno delovanje, pripomogla k spreminjanju tradicionalnih, zakoreninjenih vzorcev družbenega delovanja in privedla do strukturne preobrazbe organizacije družbe (Mlinar v Vreg 2001, 8). Kot pravi Šercar (2001): »Komunikacijska tehnologija povezuje računalnike, ljudi in informacijske vire na nov način. Ko pa jih enkrat poveže na nov način, hkrati poruši stari način povezav in s tem preoblikuje tudi socialne strukture«. IKT vpliva na spremembe v načinu dojemaju sveta, spreminja vzorce izobraževanja, dojemanje prostora in časa in spreminja družbene potrebe po delu, saj v ospredje vse bolj postavlja znanje in umske sposobnosti, vse manj pa fizično delo. Situacijo dobro ponazori Benčina (v Stare 2005, 7): »Povedano drugače: svet se znova deli. To pot ne na revne in bogate, velike in majhne, temveč na hitre in počasne«.

Za družbo, temelječo na znanju, naj bi bila značilna medsebojna krožna povezanost treh dimenzij virov konkurenčne prednosti ali odločujočih dejavnikov razvoja (European Commission 2000, 55):

- izobraževanja in človeškega kapitala oziroma znanja;
- tehnološkega napredka in IKT tehnologije in
- ustvarjanja oziroma inoviranja.

Za sodobno družbo je ključna uporaba vedno novejših, zahtevnejših in hitro spreminjajočih se IKT, kar pa je mogoče samo zaradi učinkovitega človeškega kapitala in njegovega obsežnega in kakovostnega znanja ter ustreznih sposobnosti. Bolj izobražena delovna sila, ki jo posledično odlikuje večja ustvarjalnost, prispeva k razvoju še novejše in kompleksnejše tehnologije, ki pa za svojo uporabo ponovno potrebuje novejše znanje. Nova IKT med drugim prispeva k ustvarjanju novih delovnih mest in poklicev, ki temeljijo na višjih in bolj diferenciranih kvalifikacijah in seveda predpostavljajo informacijsko usposobljene zaposlene. Med drugim prihaja tudi do dualizacije delovne sile, saj v družbi obstajajo visoko izobraženi in dobro plačani, večinoma stalno zaposleni, strokovnjaki in po drugi strani začasne (angl. izraz *part-time*), sezonske, slabše plačane, zaposlitve (Bitehnična fakulteta 2010). V skladu s povedanimi si razvite države vse bolj prizadevajo povečati vlaganja v omenjene dimenzije, saj so prav te tiste, ki jih lahko pomembno ločijo pred ostalimi in jim zagotovijo optimalen napredek.

4.1.1 INTERNET

»Ves svet se spreminja. Zdaj človek v dnevu dobi več informacij, kot jih je v 15. stoletju dobil v celem življenju« (Vavpotič 2010, 6).

Kot trenutno vodilnega akterja informacijske dobe, ki med drugim igra precejšno vlogo tudi na področju izobraževanja, moramo vsekakor izpostaviti internet. Za večino je postal »kar sinonim za informacijsko družbo« (Vehovar 1998,11).

Vreg (2001, 15) ga opiše kot »kraj srečevanja ljudi vseh slojev in poklicev«, ki uporabnikom omogoča povsem nov način medsebojnega delovanja in povezovanja oziroma dvosmerno komunikacijo v navideznem, kibernetičnem (ang. izraz *cyberspace*) prostoru, kjer v resnici ni pomembna starost, izobrazba, poklic ali ozvor uporabnikov. Na tak način lahko internet med drugim prispeva tudi k večji globalni enakopravnosti in demokratičnosti ljudi.

Toynbee (v Rizman 2008, 74) internetu pripiše še nekaj pozitivnih lastnosti, in sicer:

- da se izmika nadzoru oziroma da je zaenkrat še brez upravljalca;

- da obstaja v mnogih jezikih, kljub temu, da prevladuje angleščina, ter
- da je v primerjavi z ostalimi mediji še najmanj materialistično determiniran.

Poseben pojav informacijske dobe predstavljajo različna družbena omrežja kot so na primer aktualni Facebook, Twitter in LinkedIn, ki vplivajo na radikalno spreminjanje tradicionalne komunikacije. Uporabnik lahko z njihovo pomočjo ohranja obstoječe in spleta nove družbene vezi, se vključuje v različne skupine, išče poslovne vezi ter tako povečuje svoj socialni kapital.¹³ Posameznikovo družbeno omrežje je pomembno, saj mu omogoča, da je nenehno vpet v širšo družbo, se zaveda njenih aktualnih problemov in teži v smeri dejavnega reševanja le-teh. Poleg tega danes vedno znova ugotavljamo, da ni več pomembno le to, kaj znaš, ampak tudi predvsem, koga poznaš.

Družbena omrežja so v svoj prid izkoristile tudi multinacionalke, saj spletni marketing trenutno predstavlja eno izmed najbolj učinkovitih poslovno-komunikacijskih metod. Novi načini komuniciranja so prispevali tudi k naraščanju uporabe elektronskega poslovanja, pri čemer posameznik ali podjetje sklepa posle kar na elektronski način, s tem pa prihrani čas in stroške. Glavno pomanjkljivost pri omenjenem medmrežnem poslovanju predstavlja varovanje zasebnosti in osebnih podatkov, zadeva, ki utegne uporabnikom v prihodnje povzročati še mnoge preglavice.

Internet je s svojo navidez neomejeno količino informacij prispeval k občutku, da je znanja oziroma informacij danes več kot v preteklosti. Temu seveda ni tako, drži pa, da so nam informacije veliko lažje dostopne (ang. izraz just one klik away). Na medmrežju lahko najdemo podatke o skoraj vsaki tematiki, se o njej še dodatno (samo)izobrazimo ali pa v internetnih forumih izrazimo svoje mnenje. Pri takšnem samo-informiranju se je potrebno zavedati, da kvantiteta ne pomeni nujno tudi kakovosti, saj je lahko precej informacij neverodostojnih, neuporabnih ali škodljivih. Posebno pazljivi morajo biti zlasti tisti, ki o dogajanju niso ustrezno poučeni, kot so ponavadi slabše izobraženi, starejši in otroci.

¹³ Pojem socialnega kapitala se nanaša na povezave med posamezniki, družbenimi mrežami in normami recipročnosti in zaupanja, ki izhajajo iz njih. Gre za način, skozi katerega so vzdržavana nekatera družbena omrežja, predvsem na podlagi vzajemne naklonjenosti in zaupanja.

Za uporabnika interneta je potemtakem ključno, da zna ustrezno izbirati med kopico ponujenih informacij, tako pa postaja tudi vse bolj neodvisen in avtonomen (Mlinar 1994,18). Na tej točki pride do izraza izjemna vloga šole v globalnih razmerah, ki naj bi učečega naučila pravilne izbire, obvladovanja in uporabe podatkov (Lipužič 1996, 20-1). Tudi Ihan (2004, 108) razmišlja v podobni smeri saj meni, da si z internetom do znanja lahko pomaga le tisti, ki že poprej natančno ve, kaj potrebuje, in ima o določeni problematiki neko predznanje, drugače se lahko kaj hitro izgubi v poplavi informacij. Šola naj bi bila torej tista, ki nas opremi s potrebnim predznanjem, skupaj s sposobnostjo kritičnega vrednotenja informacij, s katerimi se na medmrežju dnevno srečujemo, tako zasebno kot poslovno.

Toynbee (v Rizman 2008, 74) meni, da gre za dokaj mlad pojav, zato je tudi težko napovedati, kaj se bo z internetom dogajalo v prihodnosti, oziroma ali in kateri posamezniki bodo prevzeli oblast nad njim. Meni, da ima internet možnost postati eden najmočnejših komunikacijskih medijev, če bo le znal ohraniti svojo kulturno in komunikacijsko odprtost. V primeru, da temu ne bo tako, bo (p)ostal komunikacijsko sredstvo globalne elite.

Po drugi strani mnogi avtorji že svarijo, da je omenjeno dožemanje interneta naivno in da tudi za internetno dogajanje veljajo podobna pravila in razmerja moči kot za vse ostale družbene dejavnosti. Spletne storitve, kot so na primer Gmail, You tube, Skype, Facebook itd., ki jih vsak dan uporabljaja preko 100 milijonov uporabnikov po celem svetu, namreč v resnici upravljajo določena zasebna ameriška podjetja, ki pri poslovanju upoštevajo ameriško zakonodajo in seveda svoj poslovni interes. Do vsebin, ki so shranjene na ameriških strežnikih, lahko po potrebi dostopajo ameriški oglaševalci, policija in ostale tajne službe, kot smo videli na primeru J. Assangea v aferi WikiLeaks¹⁴ (Kučić 2011).

¹⁴ WikiLeaks je mednarodna neprofitna medijska organizacija, ki v okviru spletnega portala objavlja tajne oziroma širšim množicam nedostopne dokumente, prejete s strani anonimnih virov. Kmalu po prvih odmevnih objavah so sodelavci spletne strani pričeli trditi, da jim sledijo in jih nadlegujejo policijske enote ter obveščevalci različnih držav. Napadi na WikiLeaks in njene sodelavce so se zaostri tik pred napovedano objavo diplomatskih depeš konec novembra 2010. Strežnik WikiLeaks je bil sodeč po objavi

4.1.2 RAČUNALNIK V ŠOLI

S pomočjo interneta in uporabe računalnika se v veliki meri spreminjajo tako tradicionalne učne metode kot tudi sami učni postopki. Od izobraževalnih ustanov se vse bolj pričakuje, da bodo tradicionalni pouk znale dopolniti z ustrezno uporabo sodobne IKT (Lockard v Pivac 1995, 74). Gerlič (2000, 93) pravi, da živimo v »obdobju izobraževalnega interneta«, ki je rezultat medsebojnega povezovanja univerz in ostalih izobraževalnih ustanov v globalna omrežija (ang. izraz Wide Area Network). Univerzam tak način povezovanja omogoča medsebojno komunikacijo, iskanje in primerjavo podatkov oziroma možnost, da jih tudi same posredujejo v obtok. Po mnenju omenjenega avtorja (prav tam) se računalnik na področju izobraževanja uporablja na treh ključnih področjih:

- področje računalniškega izobraževanja, kjer učeče kot bodočo informatizirano delovno silo seznanimo z delovanjem in ustrezno uporabo le-tega;
- področje uporabe računalnika kot učnega pripomočka v izobraževalnem procesu;
- področje uporabe računalnika pri dopolnilnih izobraževalnih dejavnostih, kot so na primer organiziranje, vodenje in upravljanja učnega postopka s pomočjo uporabe računalnika.

Doba interneta je za področje vzgoje in izobraževanja prinesla kar precej olajšav in prednosti. Storitve, ki jih podpira, kot so na primer iskanje podatkov, elektronska pošta, učenje na daljavo, e-storitve, učenje skozi navidezne svetove in podobno, so že vsakodnevno prisotne v izobraževalnih procesih razvitih dežel oziroma slednje si učnih postopkov brez podpore IKT ne znajo več zamišljati. Z uporabo novih storitev se zvišuje raven individualiziranosti vseh akterjev v učnem procesu in prelaganja

na uradnem Twitter naslovu na napovedani dan objave tarča hudega porazdeljenega napada za zavrnitev storitve, spletna stran je bila nekaj časa nedostopna, poleg tega pa je sam Twitter v javnosti objavil, da je moral ameriškim pravosodnim organom v pregled posredovati zasebne podatke tesne prijateljice J.Assangea, predstavnika WikiLeaksa.

odgovornosti na učečega, kar vpliva na spreminjanje tradicionalne vloge pedagogov, o čemer govori poglavje o VŽU.

4.1.3 GLOBALNA CIVILNA DRUŽBA

S pomočjo sodobne tehnologije in zaradi brisanja mej, ki so ločevale lokalno in globalno, je globalizacija med drugim pripeljala do povečanega sodelovanja nižjih ravni civilno-družbenih¹⁵ organizacij na mednarodni ravni. Državljeni sveta lahko namreč prek globalne komunikacijske mreže ves čas ohranjajo stike, komunicirajo in se obenem tudi medsebojno osveščajo o človeških pravicah oziroma razpravljajo o odločitvah javnega pomena, ki jih sprejemajo njihove nacionalne vlade ali nekatere globalne agencije. V primeru kršitve omenjenih pravic v posamezni državi ali sprejemanja nezaželenih vladnih odločitev, imajo zdaj civilno-pravne organizacije priložnost, da na podlagi mednarodne zakonodaje pritisnejo na svojo vlado in izrazijo svoje nestrinjanje. Globalni državljani niso več zgolj le uporabniki informacij, ampak zaradi svojega dejavnega družbeno-političnega udejstvovanja postopno oblikujejo globalno civilno družbo, ki zavzema vse pomembnejšo vlogo v razpravah o aktualnih družbenih zadevah ter postaja tudi ustvarjalec novega znanja (Howard-Hassmann 2006, 41).

Ključne akterje globalne civilne družbe predstavljajo posamezniki in manjše organizacije, ki imajo možnost, da s pomočjo »globalizacije od spodaj« (Rizman 2004,101-2) jasno pokažejo, kakšen tip družbe podpirajo in posledično vplivajo na bolj demokratičen, večkulturni in humani prihodnji razvoj globalizacije, o čemer podrobneje malo kasneje.

4.1.4 OCENA INFORMACIJSKE DOBE

Nova dimenzija družbe ima torej pozitivne in manj pozitivne strani. Benčina (v Stare, Bučar 2005, 8) meni, da je ključno, iz katerega zornega kota gledamo, saj lahko prehod

¹⁵ Civilna družba je skupni naziv za nevladne organizacije, ki skrbijo za izvrševanje javnih interesov. Države s civilno družbo so države z demokratično tradicijo.

v informacijsko družbo za države pomeni priložnost za napredek, toda tudi nevarnost, da zaradi nezmožnosti prilagajanja tehnološkim novostim ostane na svetovnem obrobju.

Po mnenju avtorjev Berce in drugih (2005, 173-8) lahko sodobne IKT, skupaj z ustreznim znanjem, pozitivno vplivajo na družbeno blaginjo, gospodarsko učinkovitost, način družbenega izobraževanja, komuniciranja in na učinkovitejše povezovanje posameznikov v družbo. Zatrjujejo, da popolnoma vsi učinki in posledice delovanja novih IKT do sedaj še niso znani, a napovedujejo še pomembnejšo vlogo IKT v prihodnosti.

Zagovorniki napredne tehnologije (ang.izraz high tech) poudarjajo predvsem prihranek časa in stroškov in poenostavljeno delovanje. Podobne prednosti naj bi bile vidne tudi na področju izobraževanja, saj naj bi uporaba računalnika pri pouku prihranila skoraj polovico časa, načrtovanega za učenje (Markončič 2002, 36).

Na uporabo IKT v procesu izobraževanja gleda pozitivno tudi Rizman (2004, 101), ki meni, da bi bilo kakovostno izobraževanje za vse mogoče zasnovati ravno s pomočjo ustrezne uporabe računalnikov. Pri tem omenja t.i. globalni Marshallov plan¹⁶, s katerim bi se med drugim povečala raven družbene izobraženosti in zaradi udeležbe državljanov tudi dvignil nivo civilne debate. Avtor (2009a) opozori, da sodobna tehnologija vseeno ne more zamenjati tradicionalnih učnih virov in načinov družbenega povezovanja.

Po drugi strani kritiki opozarjajo, da naj bi nove tehnologije razdelile svet na informacijsko usposobljenega in informacijsko revnega ter na tak način postale le še ena dimenzija več, ki prispeva k povečevanju družbene neenakosti (Haywood v Rizman 2008, 71). Opozarjajo torej na tako imenovano »digitalno ločnico« med državami, ki nove IKT uspešno uvajajo v svoje gospodarstvo in obenem posedujejo ustrezno znanje za njeno uporabo ter ostalimi, ki posledično izgubljajo na svoji konkurenčnosti (Stare,

¹⁶ Marshallow plan predlaga izgraditev ustrezne globalne računalniške infrastrukture, ki bi medsebojno povezala vse globalne prebivalce, od česar bi imelo koristi vse človeštvo .

Bučar 2005, 13). Na uspešno vpeljavo IKT v določeno družbo pomembno vpliva tudi absorpcijska sposobnost¹⁷ posamezne družbe.

Učinek tehnologij na družbo je med drugim tudi irreverzibilen, saj ko jih enkrat vpeljemo, ni več poti nazaj. Omenjeno dejstvo vodi do tako imenovane »tehnološke odvisnosti«, saj se danes zdi, da brez tehnologije ne znamo več obstajati. Svet se neprestano razvija in uporabljajo se vse obsežnejše tehnologije, zato potrebujemo tudi vse več znanja.

Nekateri protiglobalisti opozarjajo, da postaja internet vse bolj učinkovit pripomoček družbenega nadzora in sredstvo za kršenje zasebnosti¹⁸. Prav tako menijo, da je pri predstavljanju tehnologije ali napredka kot mehanizma, ki lahko sam od sebe odpravi težave globalnega sveta, kot so kriza demokracije, naraščajoča družbena neenakost in negativne posledice neoliberalizma, potrebna previdnost, ker tehnologija brez primernega človeškega vodstva tega vsekakor ni zmožna (Kučić 2011). Tehnologija je morebiti že res gonilna sila sodobnih družb, vendar pa gorivo zanjo zagotovo predstavlja človeški kapital (Becker v Blažič 2008, 76).

Ob zaključku lahko rečemo, da tehnologija zagotovo lahko pozitivno vpliva na dobrobit človeštva. Ali bodo njeni učinki v prihodnosti bolj pozitivni kot negativni je odvisno predvsem od tega, čigavim interesom bo služila — človeškim, gospodarskim ali političnim.

¹⁷ Absorpcijsko sposobnost določene družbe opredeljujejo dejavniki kot so povprečna izobrazbena struktura prebivalstva, razvitost informacijske infrastrukture, tehnološka razvitost, stopnja inovativnosti gospodarstva in strategija menedžmenta.

¹⁸ Primerov omenjenega početja je mnogo, od izključitve spleta s strani egiptovske vlade v času letošnjega upora, cenzure spleta na Kitajskem, do prizadevanja ameriške vlade, da bi uzakonila možnost glavnega internetnega stikala, s katerim bi lahko v (njim) nujnih primerih izklopili svetovni splet.

4.1.5 ČLOVEŠKI KAPITAL

V sodobni družbi znanja tradicionalni viri konkurenčnosti, kot so kapital, naravno bogastvo in delo, počasi izgubljajo na svoji vrednosti, v ospredje pa vse bolj stopa človeški kapital s kakovostnim znanjem in usposobljenostjo. Dr. Turk in Dodič Turk (2004, 135) človeški inovativni um, zmožen reševati aktualne probleme in spopadati se z izzivi, označita kot ključni strateški vir sedanje, še bolj pa prihodnje družbe.

Človeški kapital je specifičen vir, ki se lahko pred tradicionalnimi pohvali z določenimi prednostmi. Najpomembnejšo prednost mogoče predstavlja dejstvo, da se znanje zaradi pogoste uporabe ne obrabi ali presahne kakor se to lahko zgodi z viri materialne narave. Ravno nasprotno, prav z obnavljanjem in dejavno uporabo še dodatno pridobiva na svoji vrednosti. Posameznik mora za dosego znanja res vložiti svoja sredstva, trud in čas, a ker znanje predstavlja neodtujljiv vir, nam ga, potem ko smo ga enkrat osvojili, ne more več vzeti nihče. Edini omejitvi pri doseganju znanja predstavljata človeška volja in sposobnosti.

Jelenc Krašovec (2003, 2) meni, da znanje, kot rezultat učenja in izobraževanja, odločilno vpliva na osebni razvoj posameznika in doseganje gospodarskih oziroma družbeno-razvojnih ciljev, torej na razvoj in blaginjo družbe kot celote. Znanje torej ne prinaša koristi le njegovemu nosilcu, temveč ima od njegovega povečevanja obenem koristi tudi celotna družba.

Tematiko človeškega kapitala podrobneje proučuje ekonomska teorija človeškega kapitala, katere temeljna predpostavka je, da je učinkovitost posameznika odvisna od njegovega vlaganja v svoj človeški kapital, torej znanje (Granovetter v Ivančič 1999, 46). Družbene razlike, povezane z zaposlitvijo in višino zaslužkov, naj bi bile po tej teoriji utemeljene na doseženi izobrazbi in tehničnih kvalifikacijah ter predstavljajo posledico neenakih ravni individualne produktivnosti (Bell v prav tam, 40). Višji družbeni status torej predstavlja neke vrste povračila tistim, ki vlagajo v svoje sposobnosti in razvoj lastnega izobraževanja (Spence in Thurow v prav tam, 45). Nekateri avtorji celo menijo, da bo v prihodnosti tradicionalno družbeno neenakost, temelječo na razredni delitvi, zamenjala družbena neenakost, temelječa na izobrazbenih dosežkih (Jonsson v prav tam, 11). S teorijo se delno strinjam, saj menim, da si

posamezniki, ki znatno vlagajo v svoj razvoj in izobrazbo, vsekakor zaslužijo boljšo plačo in višji družbeni položaj, po drugi strani pa menim, da ta teorija ne upošteva dejstva, da v svetu obstajajo izredno velike razlike v dostopu do izobrazbe, ki si jo nekateri težje privoščijo kot ostali.

Družba znanja in prihod IKT so vplivale na spremembe v poklicni strukturi, vedno bolj se razvija storitveni sektor, najbolj iskani poklici pa so strokovnjaki s področja znanosti in tehnologij. Delodajalci iščejo in bodo še naprej iskali tiste, ki ustrezno obvladujejo tehnologije, so pri delu dovolj ustvarjalni in se znajo učinkovito prilagajati hitro spreminjajočem se okolju. Z prehodom v družbo znanja se uveljavi tudi izraz delavec znanja (ang.izraz knowledge worker), ki se zaveda, da sestavni del njegovega dela predstavljata trajno učenje ali nadgradnja znanja, dodatna usposabljanja in prenašanje znanja na sodelavce. Ključna lastnost takega delavca je prilagodljivost delovnemu okolju in obvladovanje širokega spektra delovnih nalog in zahtev.

V skladu s povedanim je v državah v razvoju in v razvitih državah že opaziti trend prizadevanja za kakovosten razvoj na področju strokovnega znanja (ang. izraz expert knowledge). Za prve je le-ta pogoj za gospodarski napredek, za druge pa sredstvo za ohranjanje visokega standarda. Veliko vlad dojema izobrazbo in vseživljenjsko učenje kot konkurenčno prednost, posameznike pa kot edini trajni vir le-te (Blažič 2008, 77).

4.1.6 POJEM VSEŽIVLJENJSKEGA UČENJA

»Vseživljenjsko učenje je eden izmed ključev za enaindvajseto stoletje« (Lipuzič 1996, 19).

Temelje vseživljenjskega učenja (VŽU) je leta 1991 postavila Delorsova komisija (v Blažič 2008, 81), ki jo je ustanovila Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo oziroma Unesco. Njena glavna naloga je bila določiti, s kakšnimi izzivi se bo izobraževanje primorano soočiti v naslednjem stoletju. Med preučevanjem je prišla do zaključka, da VŽU temelji na štirih pogledih na učenje, s katerimi naj bi si prizadevali uskladiti tri sile, in sicer: tekmovanje, ki razvija pobudo, sodelovanje, ki daje moč, ter solidarnost, ki združuje. Omenjeni pogledi so naslednji:

- **učiti se, da bi vedeli** je tradicionalni vidik razumevanja učenja za znanje (ang. izraz learning to know), ki poudarja razširjanje funkcionalnega znanja z razvojem koncentracije, spomina in misli. Učečim pomaga razumeti različne okoljske poglede, spodbuja intelektualno radovednost in kritično mišljenje;
- **učiti se, da bi znali delati** je učenje za delo (ang. izraz learning to do), ki je po Delorsu (v prav tam) povezano s poklicno-tehnično izobrazbo, saj narava dela vse bolj zahteva obvladovanje praktičnega znanja. Poudarja se učenje za poklicno prakso, oziroma za določeno stroko in pomen programov, kjer se izobraževanje izmenjuje z delom. Intelektualno razmišljanje vse bolj nadomešča fizične naloge;
- **učiti se, da bi znali živeti skupaj** učenje za skupno življenje (ang. izraz learning to live together) nas uči v harmoniji živeti s soljudmi. Šole naj bi učečim pomagale privzgojiti določene vrednote in sposobnosti, potrebne za življenje v mirnem svetu, kjer smo probleme zmožni reševati na ustvarjalen način brez sposedov;
- **učiti se, kako biti** je učenje za osebni razvoj (ang. izraz learning to be), ki poudarja, da mora izobraževanje prispevati k razvoju posameznika kot celote, in to v spoznavnem (kognitivnem), čustveno doživljajskem (konotativnem) in psihomotoričnem smislu. Izobraževalni proces mora omogočati razvoj kritičnega, lastnega mišljenja, neodvisnost in občutek za odgovornost. Spodbujal naj bi tudi domišljijo in ustvarjalnost, kar v današnji družbi, kjer so pomembne inovacije, velja za strateško prednost.

Blažič (2008, 80-1) VŽU označi kot kontinuiran proces, ki posameznikom pomaga povečati in dopolniti obstoječe znanje, usposobljenost za delo in sprejemanje odločitev. VŽU je dejavnik, ki predstavlja enega izmed prednostnih usmeritev Evropske Unije, saj kot sestavni del Bolonjske reforme ter Lizbonske strategije podpira družbo znanja (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo RS 2008). Pri tem moramo omeniti, da začetki ideje, da se je potrebno učiti celo življenje, niso novi, saj segajo že v 17.stoletje. Takrat se je z omenjeno tematiko ukvarjal danski filozof in mislec Nikolaj

Severin Grundtvig, ki je začel širiti filozofijo, da se je potrebno učiti »od zibelke do groba« (Mihelič Debeljak in drugi 2006, 20).

V dinamičnem modernem okolju, kjer so tehnološki cikli izredno hitri, se mnogokrat lahko zgodi, da napredek prehiti znanje, ki zastari in ni več veljavno. Pridevnik »vseživljenjsko« označuje spoznanje, da danes, ko znanje postaja ključno za razvoj modernih družb, tradicionalno razumevanje izobraževanja ni več ustrezno. Prav zato ga je potrebno nenehno profesionalno in poklicno nadgrajevati, da zmore zadostiti potrebam gospodarstva. Obenem se pojavi tudi potreba po spreminjanju tradicionalne oblike šole kot ustanove, ki naj bi posameznika v čim krajšem času pripravila na njegovo poklicno kariero (Zhang 2001, 10). VŽU potemtakem predstavlja realnost, ki je nastala pod vplivom delovanja globalizacijskih trendov, in ne nek oddaljen ideal (Blažič 2008, 80-1).

V okviru vseživljenjskega učenja postajajo koncepti učenja vse bolj prožni, lažji so prehodi iz ene stopnje na drugo, kot znanje pa se ponovno upoštevata tudi neformalno in priložnostno učenje, ki sta bila v preteklosti zanemarjena. Poleg širjenja okvirjev, s katerimi je bilo učenje v preteklosti zamejeno, se širi tudi krog sodelujočih v procesu VŽU, saj ima vsak učeči več skupin učiteljev — od primarnih staršev do, sekundarne šole in ostalih različnih oblik prostega časa, raznih društev, lokalnih skupnosti ter države. Takšna povezanost tradicionalnega in razširjenega, izvenšolskega učenja učečim omogoča, da izkusijo prednosti različnih dimenzij izobraževanja, in sicer moralne, znanstvene, ekonomske in družbene (Lipužič 1996, 21). Pojem VŽU med drugim prispeva tudi k porazdeljevanju bremena izobraževanja, ki ga je do sedaj v glavnini nosila šola.

Glede na povedano je jasno, da v globalnih pogojih prihaja do velikih sprememb v tradicionalnem razumevanju procesa izobraževanja in vzgoje oziroma učenja. Na to vpliva več dejavnikov in družbenih okoliščin. Gert Biesta (v Kodelja 2008, 3) navede tri , ki so po njegovem prispevali k oblikovanju koncepta VŽU:

- prvi so konstruktivistične teorije učenja, ki poudarjajo, da znanje ni le nekaj gotovega , temveč svoj pravi pomen pridobi šele skozi interpretacijo vsakega

posameznega učečega. V okvirjih pojma vseživljenjskosti učenje vse bolj prevzema osrednje mesto v izobraževalnem procesu, poučevanje pa je videno le kot njegova podpora. Na tak način se odgovornost za pridobivanje znanja z učitelja prenaša na učenca, ki se mora zavedati, da mu pridobljena izobrazba in priučene sposobnosti predstavljajo ključni prednosti na karierni poti;

- drugi dejavnik je zavedanje, da se posameznikov proces učenja ne sme zaključiti s formalnim izobraževanjem, če si le-ta želi ostati konkurenčen in ohraniti svoje delovno mesto, temveč, da se mora učiti vse življenje, vedno in povsod. Pod vplivom globalizacije postajata svet šolanja in kariere vse bolj povezana in medsebojno odvisna. Misliti nam lahko da izjava Muehlfeita (v Vavpotič 2010, 10): »Če iščete službo za celo življenje, pozabite. Danes se učite za službe, ki jih sploh še ni, še ne obstajajo«;
- zadnji dejavnik je povezan s prevlado tržne logike globalizacije oziroma neoliberalima nad ostalimi družbenimi področji. V časih države blaginje je bilo izobraževanje razumljeno kot osebna pravica, država pa dolžna vsakomur zagotoviti potrebne možnosti za izobraževanje. Pri sodobnem razširjanju izobraževanja »zunaj« formalnih ustanov med drugim pride tudi do spremenjenega razumevanja odnosa med učenci, učitelji in izobraževalnimi ustanovami. Na žalost je ta sedaj mnogokrat viden kot oblika ekonomskih transakcij, kjer študentje (potrošniki) povprašujejo po znanju (potrošno blago), ki jim ga lahko, s pomočjo profesorjev (prodajalcev), ponudi univerza (trgovina ali proizvajalec) (Kodelja 2008, 3).

Glede na to da se v časih neoliberalizma, kot že omenjeno, odgovornost za pridobivanje znanja vse bolj prelaga na posameznika, nekateri avtorji dojemajo koncept VŽU tudi kot zunanjo prisilo (Kodelja 2008, 3) oziroma dolžnost (Kornhauser v Lipužič 1996, 8) in opozarjajo, da vse bolj izgublja svojo humanistično usmerjenost oziroma postaja preveč ekonomsko določen (Kokot Žanič 2010, 52).

4.2 SODOBNO POTROŠNIŠTVO

Sodobno potrošništvo se je pojavilo skladno s številnimi družbeno-ekonomskimi spremembami in je v zadnjih desetletjih kot način življenja zajelo večino bolj razvitih družb. Potrošnja že dolgo ni več omejena zgolj na zadovoljevanje materialnih potreb, temveč vpliva tudi na izgradnjo identitete sodobnega posameznika ter v skrajnih primerih predstavlja tudi hobi ali način sprostitve v prostem času. S tem, ko postaja potrošnja osrednja dejavnost sodobne družbe, obenem določa tudi naš življenjski način in vpliva na vzpostavljanje razlik med pripadniki družbe oziroma določa njihov prostor v njej.

Neprestani izzivi, spremembe in priložnosti, s katerimi se novodobni potrošnik srečuje, in izginjanje tradicionalnih družbenih vzorcev in vrednot, s seboj po eni strani sicer prinašajo (navidezno) svobodo in izbire, po drugi strani pa tudi zmedo in negotovost, povezano z izgubo ontološke varnosti¹⁹. Sodobnega posameznika mnogokrat prevevajo občutki odtujenosti, ogroženosti in mišljenje, da je svet »tam zunaj« nesmiselen, nevaren ali celo sovražen. V skladu s tem sodobna družba živi, kot da prihodnosti sploh ne bo dočakala, in zato tudi dostikrat sprejema napačne odločitve (Šimek 2010, 4).

Potrošništvo podpirajo in spodbujajo sodobni množični mediji oziroma po Šimek (2010, 4) »dilerji sodobne dobe«, ki z vsiljevanjem umetnih potreb po dobrinah, zasvajajo in po svoji volji usmerjajo posameznike. Sodobne potrošne dobrine odlikuje kratkotrajnost ali začasnost, kar vodi k vse krajšim rokom trajanja oziroma popularnosti izdelkov, to pa se posledično izkazuje v vse pogostejši potrošnji in menjavanju izdelkov. Na tak način se sistem potrošnje ne le ohranja, ampak se, zaradi vse novejših potreb potrošnikov, le še povečuje (Gerdevič 2011, 11).

¹⁹ Ontološka varnost je temeljni občutek za neprekinjeno trajanje reda stvari in dogodkov, vključno s tistim, ki niso neposredno dostopni čutni zaznavi posameznika. Občutek ontološke varnosti je eden izmed temeljnih izrazov zaupanja posameznika v življenje in v samega sebe .

Mnogi avtorji so mnenja, da potrošniška kultura prispeva k propadanju družbe in njenih tradicionalnih vrednot ter propadanju naravnega okolja, ki ga močno bremenita množičnaproizvodnja in potrošnja dobrin.

4.2.1 SPREMEMBE IDENTITET IN VREDNOSTNEGA SISTEMA

V pretekli, tradicionalni, družbi se je posameznik počutil varno pod vplivom delovanja mogočnih državnih ustanovj, kot sta cerkev in šola, njegovo življenje pa je potekalo v dokaj predvidljivih in obvladljivih okvirjih. Spremembe, ki so pogojevale nastanek potrošne družbe, so vplivale tudi na spreminjanje družbenih identitet in vrednostnega sistema²⁰.

Konvencionalne robustne identitete, kot so razred, cerkev, šola in družina v novi družbi vse bolj izpodrivajo tako imenovane fluidne oziroma plavajoče identitete. V primerjavi s tradicionalnimi so te precej bolj prožne in odprte, možno je tudi prevzemanje več identitet hkrati ter preskoki med njimi, glede na okoliščine, v katerih se posameznik znajde. Omenjena značilnost se ujema s predstavami potrošniške družbe o možnosti mnogoterih izbir (Rizman 2004, 103). Sodobna potrošnja torej igra pomembno vlogo pri oblikovanju identitet, ki so danes predstavljene predvsem v funkciji razlikovanja, saj s pomočjo potrošnje posamezniki izražajo svojo individualnost in ne več svoje pripadnosti družbi (Ule 2008).

Glede na zmanjševanje vpliva omenjenih državnih »varovalk«, postaja posameznik vse bolj prepuščen sam sebi, da se v življenju znajde kakor ve in zna. Individualizacija in prelaganje odgovornosti še ne pomenita, da so posamezniki sodobne družbe tudi bolj svobodni, ampak le spremembo v obliki družbenega nadzora oziroma morda tudi težje oblike odvisnosti od nevidnih tržnih zahtev (Ule 2008, 36).

Za bolj problematično, vsaj z vidika humanosti, bi lahko označili spremembe vrednostnega sistema postmoderne družbe. Včasih cenjene vrednote, kot so na primer

²⁰ Vrednote predstavljajo ključne življenjske ideje, cilje in normativna vodila, ki služijo kot opora in vzroki za življenjski stil, dejavnosti in družbene odnose.

poštenost, humanost, odkritost, srčnost, altruizem, etičnost, urejeno družinsko življenje in podobno, vse bolj izpodrivajo vrednote tržno motiviranega okolja, kot so tekmovalnost, iznajdljivost, sposobnost prilagajanja, brezobzirnost in pohlep. Prav trend nadomeščanja bolj humanih z bolj ekonomsko orientiranimi vrednotami, ki je prisoten na vseh področjih delovanja, je po mojem tudi eden izmed ključnih razlogov, da je svet 21. stoletja trenutno v nezavidljivem položaju.

4.2.2 MNOŽIČNI MEDIJI IN SODOBNI POTROŠNIK

Omenjene razmere vsesplošne nestabilnosti v sodobnem svetu vodijo posameznike k težnji, da bi v svoje življenje ponovno vnesli red in harmonijo. Izpolnjevanja potrebe po varnosti, ki je po Maslow²¹-u ena izmed temeljnih človeških potreb, je skupaj z mediji samoiniciativno prevzela potrošniška kultura in jo dobro izkoristila sebi v prid. Poleg tega so mladi, ravno zaradi vse večje družbene negotovosti, vse bolj dovzetni za različna medijska sporočila. Mediji danes igrajo vse večjo vlogo v procesu sekundarne socializacije²², zato je toliko bolj pomembno, da svojo vlogo pri konstrukciji učečega kot kritičnega potrošnika, ustrezno opravita tudi šola in družina (Gerdevič 2011, 27-35)

Mediji se v procesu »potrošniške socializacije²³« poslužujejo oglaševanja, učinkovitega orodja manipulacije, s katerim naj v potrošnikih vzbudili nove želje in prepričanje, da

²¹ Po Maslowovi hierarhiji ali piramidi potreb, se človekove potrebe delijo v pet kategorij. Na dnu piramide so fiziološke (hrana, voda, spanje, spolni odnosi), sledi jim potreba po varnosti (fizični, čustveni,...), socialne potrebe (pripadnost, ljubezen, prijateljstvo), potreba po ugledu in spoštovanju, ter najvišja kategorija, potreba po samoaktualizaciji in duhovni rasti. Ko je enkrat določena kategorija potreb zadovoljena, ta ne prispeva več k motivaciji, zato se motivi za delovanje prenesejo na višjo raven.

²² Socializacija je kompleksen proces, v katerem posameznik preko stikov z družbenim okoljem razvija, oblikuje in osvaja družbeno pomembne oblike vedenja, doživljanja kulturo (vrednote, norme, prepričanja) družbe, ki ji pripada. Socializacijo delimo na primarno, ki se odvija predvsem v oviru družine in sekundarno, na katero vpliva šola in širše družbeno okolje.

²³ Potrošniška socializacija predstavlja del sekundarne socializacije; je proces, preko katerega se naučimo potrošniškega vedenja.

materialne dobrine nujno potrebujejo oziroma da bodo brez njih nesrečni ali neizpopolnjeni. Gre torej za začaran krog, saj se potrošniki, ujeti v mrežo porabništva, obnašajo kot odvisniki, ki od tržnega sistema potrebujejo vedno več dobrin, mediji to potrebo podpirajo, vzorec ponavljanja pa vsakič še dodatno okrepi porabniško kulturo in kapitalizem. Z denarjem si lahko kupimo osebno srečo in zadovoljstvo, če bi verjeli medijem, ali kot lepo ubesedi Šimek (2010, 4): »Če se zdi sreča kupljiva, je pridobivanje denarja edino smiselno«.

Množični mediji so vplivali na oblikovanje profila sodobnega potrošnika, ki je pasiven, apatičen, razvajan, izgubljen, sprijen, obupan, vidi samo še sam sebe in svoje potrebe ter je zato nezmožen sprejemanja odločitev ali prevzemanja odgovornosti. Kultura potrošništva razvije povsem nov individuum, tako imenovanega patološkega narcisa²⁴, ki je rezultat upadanja discipline in permisivne²⁵ vzgoje preteklih desetletij (Lasch v Šebart 1990, 49).

Zdi se, da sodobni patološki narcis užitka in izpolnitve nič več ne išče v duhovnosti in osebni rasti, temveč v posedovanju materialnih dobrin, ki mu omogočajo le kratkoročno zadovoljitev potreb in lažen občutek ugleda in uspešnosti. Šimek (2010, 4) v zvezi s tem pravi: »kultura užitka je zamenjala kulturo sreče«. Potrošnik si nič več ne želi le izpolniti določene materialne potrebe, temveč predvsem izkusiti užitek ali udobje, zato bi lahko celo rekli, da potrošnega cikla ne poganja več ekonomija potreb temveč ekonomija želja in sanj po nečem, kar nam je nedosegljivo. Izdelki imajo v tem pogledu določen simbolni pomen — postali so željene vrednote, kot sta na primer ugled in pripadnost (Gerdevič 2011, 35). Zanimiv paradoks, na katerega pri tem naletimo je, da potrošnik v bistvu sploh ni več zmožen pristnega uživanja v dobrinah, saj uživa le toliko, kolikor so drugi prepričani, da uživa (Žižek 1987 v prav tam, 56). Gregorčič in

²⁴ Patološki narcis predstavlja svojevrsten fenomen porabniške družbe, je individualist, ki ga zanima izključno potrošnja, zanemarja pa aktualno družbenopolitično dogajanje.

²⁵ Permisivna vzgoja naj bi se bolj približala otrokovim željam, zato temelji na čim manjši uporabi avtoritete, vzvodov kaznovanja, nadzora in kontrole. Proizvedla naj bi kritične, samoiniciativne, ustvarjalne in avtonomne posameznike.

drugi (2009, 4) opozarjajo, da lažni občutek ugodja posameznika dela le še bolj ranljivega in nepripravljenega za nestabilno gospodarsko, družbeno in okoljsko dogajanje.

Nevarnost potrošniške družbe se skriva tudi v njeni navidezni svobodi izbire in v nevidni avtoriteti²⁶, ki jo predstavljajo množični mediji in oglaševanje. Upor proti skriti avtoriteti je, za razliko od vidne, mnogo težji, saj so interesi in vzvodi moči prikriti in se jih posamezniki mnogokrat niti ne zavedajo. Situacijo primerno ponazori Fromm (v Kroflič 1997, 134):« Kot da na vas strelja nevidni sovražnik. Nikomur in ničemur ne morete vrniti udarca«. Na tak način potrošniška kultura nadvladuje in usmerja potrošnike po svoji volji.

Bistveni problem potrošništva je v tem, da posameznika oropa celovite osebnosti in ga zreduciran na potrošnika, njegova kakovost življenja pa je pogojena izključno z zmožnostjo potrošnje. Nič več se ne zanima za aktualno družbeno dogajanje, ideale svobode in demokracije ter državljansko, politično udejstvovanje, saj ima opravka le še z delom, nakupovanjem in zadovoljevanjem svojih čutnih in materialnih potreb. Vehovar (2006, 73-4) pri tem doda, da postajajo sodobne javne problematike vse bolj sofisticirane ter da se viša tudi intenzivnost poklicnih zahtev, kar posameznika le še bolj oddaljuje od politične sfere. Ni potrebno posebej poudarjati, da omenjeno dogajanje ustreza prevladujoči eliti neoliberalizma, kateri v rokah ostaja ves nadzor in kapital.

4.3 KRITIČNA OCENA SODOBNE DRUŽBE

Vprašanja, o katerih bi ob zaključku poglavja o sodobni družbi rada povedala nekoliko več, sta naslednji:

- ali dandanes res živimo v družbi, kjer je znanje cenjena in vsem dostopna dobrina, torej, ali je sodobna družba res družba znanja? in

²⁶ Avtoriteta predstavlja enega temeljnih pedagoških pojmov, ki omogoči razvoj učečega in pripelje do razvojnih učinkov.

- ali sodobna družba prinaša človeštvu več prednosti ali več slabosti?

Globalno gospodarstvo, ki jo poganjajo politični in kapitalski vzgibi, svoje interese razširja tudi na občutljivo področje izobraževanje. Glede na to, da se izobraževanje skupaj s koncepti VŽU vse bolj prilagaja potrebam kapitala in prelaga odgovornost za učenje na učečega, bi morda res lahko sklepali na obstoj na prvi pogled skritih interesov. Mnenja sem, da gre najverjetneje za ohranjanje področja učenja in izobraževanja v rokah najbolj privilegirane, vladajoče svetovni elite. Slednji je tako dana možnost, da tudi s pomočjo izbranega načina izobraževanja ustvarja državljane, ki so po Crowther (v Kump 2008, 80): »prilagodljivi, nepovezani, disciplinirani in ustrahovani« in zato raje ohranjajo nespremenjeno obstoječe stanje — status quo. Tudi Murphy (v prav tam, 79) v skladu s povedanim trdi, da gre pri konceptu VŽU za pristop, »ki zadovoljuje selektivne interese kapitalistične politične ekonomije pod krinko krepitve moči in progresivnega izobraževanja za vse«.

V iskanju odgovora na prvo vprašanje bi lahko zaključili, da smo trenutno v Sloveniji družbi znanja bližje v teoriji kot v praksi. Rizman (2010) metaforo družbe znanja označi celo za neumno, saj znanje še zdaleč ni vsem enako dostopno, še več, vse bolj postaja dobrina, ki si jo lahko privoščijo le redki izbranci (Kump 2008, 81). Za resnično udejanjanje idej, ki jih zagovarja družba znanja bi bila potrebna korenita sprememba miselnosti celotne globalne družbe, skupaj s sistemskimi spremembami, konkretnimi družbenimi politikami in finančno podporo vlade (katere? Slo ali splošno?) javnemu sistemu izobraževanja. Drugače se lahko kaj hitro uresniči napoved Esping-Andersenove (v prav tam, 83-4) da bo gospodarstvo, temelječe na znanju, pripeljalo do novih družbenih neenakosti, gledano globalno.

Evropska družbeno-politična retorika (Lifelong Learning 2010, 24) na poti v dejansko družbo znanja predlaga naslednja štiri izhodišča enakosti:

- enakost vrednotenja, ki zagovarja enake pravice za vse ljudi, kar za področje izobraževanja pomeni, da družbene ali druge značilnosti ne smejo posamezniku prinesiti prednosti pred tistimi, ki teh nimajo;

- enakost obravnave, ki predpostavlja enakopravnost v obravnavi vseh ljudi; na področju izobraževanja se ta enakost lahko doseže z zagotavljanjem enakopravnega, transparentnega dostopa do izobraževalnih vsebin vsem;
- enakost prihodka, kjer gre za enakopravno porazdeljenost in dosegljivost družbene blaginje znotraj družbe; izobraževanje, kot dejavnik kvalitete življenja, mora biti dostopno vsem brez razlik;
- enakost priložnosti, in sicer obstajata dve verziji, obe glede izhodišča posameznikovega učenja; prva opozarja, da je enakost možnosti težka zaradi razlik v nadarjenosti in značajih med posamezniki, in druga, po kateri naj bi ravno s pomočjo vseživljenjskega učenja in usposabljanja kompenzirali omenjeni izhodiščni zaostanek. .

Glede odgovora na drugo zastavljeno vprašanje si avtorji niso enotni, saj nekateri menijo, da so nam tehnološke in znanstvene inovacije kakovostno izboljšale življenje in prispevale k družbenem napredku. Spet drugi opozarjajo, da se nova družba pod vplivom neoliberalizma in zlorabe novih IKT v imenu pohlepa vse bolj spreminja v tako imenovano porabniško družbo, v kateri se časti predvsem denar, ugled in materialni status. Propadanje humanih vrednot vodi do razpada prej cenjenih intergritet, kot so šola in ostale državne ustanove. Potrošnja nam daje varljiv občutek neomejene izbire in svobode, saj smo se v družbi tveganja pravzaprav primorani soočiti z vsakodnevnimi izbirami in ravnati po pravilih avtoritete, ki je očem skrita. Možnost izbire torej ne pomeni nujno tudi svobode, še več, možnost svobodnega odločanja še ne pomeni, da se bodo ljudje obstoječemu režimu uprli. Zdi se, da se prebivalci sodobnih demokratičnih družb, ki naj bi jih odlikovala svoboda, čisto prostovoljno podrejejo pravilom potrošniške kulture (Gerdevič 2011, 81).

Za spremembe bi bilo ključno, da se kot globalna družba začnemo zavedati, da nam, potrošniške vrednote ne prinašajo življenjsko pomembnih koristi, temveč da nam lahko celo škodujejo, saj posamezniki v vlogi zgolj potrošnika izgubljammo na svoji humanosti. V sodobni družbi smo praktično že skoraj vsi potrošniki, zato je pomembno, da se odgovorno, zavemo vpliva naših individualnih potrošniških navad na širšo družbo, kot

poudarja koncept potrošniškega državljanstva²⁷. Kot sodobni demokratični državljani bi morali preseči nerazumno potrebo po »imeti« in se bolj osredotočili na »biti«, na kakovostne odnose s soljudmi in osebno rast.

Globalna družba pravzaprav ne ve natančno, čigave interese se trudi zadovoljevati, kam obstoječi sistem pelje in ali si ga sploh še želimo vzdrževati? Kdo je tisti, ki bi človeštvo spet spomnil na humane vrednote? Prepričana sem, da bi morali to vlogo podeliti šoli ozirom izobraževanju, ki bi nas morebiti lahko rešilo iz krize vrednot, v katero je zašlo človeštvo. Šola bi morala ponovno v mladih ljudeh spodbujati in razvijati kritično in razmišljujoče mišljenje, ki je osnova za napredek in spremembe. Učeče bi šola lahko dodobra podučila o skritih podpomenih, ki smo jim dnevno izpostavljeni preko medijev. Tudi prizadevanja za obuditev tradicionalnih, pozabljenih vrednot in za vzpostavitev enakopravnosti in kakovostnejše življenje vseh globalnih prebivalcev bi lahko opravljalo izobraževanje. Ključno pri tem pa je, da se tudi sodobna šola temeljito spremeni in se tako prilagodi novonastali globalni situaciji, o čemer je več moč prebrati v petem poglavju.

Na koncu poglavja bi rada poudarila, da globalizacija zahteva družbo, ki bo znala slediti in se prilagajati toku neprestanih sprememb. Tisti, ki tega ne bodo zmožni, bodo kot žrtve globalizacijskega procesa potisnjeni na rob. Zaenkrat je še prezgodaj za točno napoved o dolgoročnih posledicah globalizacije na našo družbo in za natančen odgovor na vprašanje, ali prinaša več slabosti ali več prednosti. Jasno pa je — spremembe se dogajajo tukaj in zdaj.

Za uspeh in napredek je potrebno v naši globalni družbi danes velikokrat tvegati, toda le tako se kot posamezniki in družba razvijamo in izpopolnjujemo. Naša nova družba je hkrati napredna in rizična, zato je treba tveganje sprejeti kot nekaj pozitivnega — kot pogoj za napredek. Pri tem bi bilo vredno temeljito razmisliti, katere so tiste navade in prepričanja iz preteklosti, ki jih v sodobnem življenju ne smemo pozabiti, in dovoliti, da

²⁷ Potrošniško državljanstvo zagovarja prevzemanje odgovornosti posameznika kot potrošnika za zadovoljevanje svojih potrošnih potreb in dejavno udeležbo v razvijanju in izboljševanju družbe, tako na regionalnem, lokalnem, nacionalnem kot tudi na globalnem nivoju.

jih šola skozi izobraževalni sistem ponovno vgradi v mlade državljane tretjega tisočletja,

4.4 (EVROPSKA) UNIVERZA IN GLOBALIZACIJSKI IZZIVI

V luči vseh novosti, ki smo jih deležni pod vplivom globalizacije, se preoblikuje tudi vloga ali namen univerz. Mnoge avtorje zadnje čase vse bolj skrbijo reforme in spremembe na področju visokega šolstva. Redefinira se predvsem razmerje med sodobno politiko (družbo) in univerzo. V naslednjem poglavju bom podrobneje opisala trenutno aktualno dogajanje na evropskih univerzah, v okvir katerih spada tudi naša.

4.4.1 UNIVERZITETNO POSLANSTVO

Dobra in učinkovita univerza naj bi nemoteno zasledovala svoje izvorno poslanstvo, ki narekuje spodbujanje kritičnega mišljenja in ustvarjanje novega znanja. To področje v svojih člankih »Univerza – poslanstvo za kritično mišljenje«, »Izzivi univerz v 21. stoletju« in »Več »bolonje«, manj univerze« podrobneje obravnava tudi znani predavatelj sociologije, Rudi Rizman, ki svoje misli širi tako pri nas kot tudi na številnih tujih fakultetah. Po avtorju (2009a) naj bi univerza študente opremila z usposobljenostmi za:

- analizo;
- javno nastopanje;
- razglabljanje;
- vodenje;
- samostojnost;
- naklonjenost branju in širjenju svojega obzorja ter
- za učenje.

Univerze med drugim igrajo ključno vlogo pri ustvarjanju celostne osebnosti posameznika — od aktivnega državljana, raziskovalca, misleca, popotnika do ljubečega

posameznika. Z uporabo »mehke« moči oziroma s posredovanjem znanja univerze dolgoročno vplivajo tudi na širjenje demokracije, družbeni napredek in boljši svet v celoti. Predsednica Harvarda Drew Faust (v prav tam) tako pravi: »Univerze ne bomo prepoznali po tistem, kar je bilo narejeno proti koncu semestra, in tudi ne po osvojitvi diplome. Gre za pridobljeno učenje, ki ga je mogoče uporabljati vse življenje; gre za ohranjeno dediščino človeštva in relevantno znanje, ki bo sooblikovalo prihodnost«.

Univerza ima torej izredno pomembno družbeno vlogo, za katero se zdi, da postaja v aktualnem obdobju (ekonomske in družbene) krize še toliko relevantnejša. Tako na področju stroke kot v širši javnosti je mogoče zaslediti mnenje, da prav univerze predstavljajo ene izmed tistih mehanizmov, ki bi nam lahko pomagale izplavati iz globalne krize. Posledično naraščajo tudi družbena pričakovanja in pritiski nanje.

Za zadovoljivo delovanje univerz in reševanje njihovih problemov bi bilo potrebno najprej povečati državno podporo in vložke v univerzo. EUA je marca 2009 izdalo Praško deklaracijo, v kateri poziva evropske voditelje, naj »investirajo v visoko šolstvo kot motorje ekonomske ozdravitve, če jim gre v resnici za prihodnost Evrope« (prav tako 2009b).

4.4.2 SPREMENJENO RAZMERJE MED DRUŽBO IN UNIVERZO

Po Barnett (v Jelenc Krašovec 2003, 57-9) je odnos med znanjem, družbo in visokošolskim izobraževanjem pogojen z družbenimi spremembami, zato se visokošolstvo v novi družbi znajde pred korenitimi novostmi. Po klasičnem razumevanju poslanstva naj bi univerze družbi posredovale znanje, ki vpliva na gospodarsko rast in razvoj družbe. Velja odnos:

"visokošolsko izobraževanje ► znanje ► družba"

Pod vplivom (tržno) naravnane globalizacije se v družbi pojavijo zahteve po prilagajanju univerze potrebam družbe in gospodarstva. Omenjeni odnos med temi dejavniki se obrne, in sicer v smeri:

"družba ► znanje ► visokošolsko izobraževanje".

Sodobna družba ali gospodarstvo sedaj vplivata in pogojujeta kakovost znanja, ki ga posredujejo univerze, s tem pa posredno vplivata tudi na proizvodnjo nove delovne – visokošolsko izobraževanje v družbi znanja spreminja v t.i. družboslovno visokošolsko izobraževanje, kot pravi Barnett (prav tam). Spremenjeni odnos je lahko izredno problematičen, saj so tako ogrožena tri načela, ki naj bi bila po listini Magna Charta Universitatum (1988) iz leta 1988 univerzi neizpodbitno zagotovljena za nemoteno opravljanje svoje izvorne funkcije, in sicer:

- **avtonomija univerze**, ki deluje v središču različno organiziranih družb in z raziskovanjem in poučevanjem na kritičen način ustvarja in prenaša kulturo. Zaradi odprtosti do zahtev družbe, potrebuje moralno in politično neodvisnost od političnih in drugih moči;
- **akademska svoboda** se nanaša na neodvisnost raziskovanja in poučevanja kot temelja univerzitetnega delovanja, zato mora biti zagotovljena s strani vlade in univerze;
- **medsebojna pogojenost raziskovanja in izobraževanja**, ki sta neločljivo prepletena saj mora študij zasledovati potrebe družbe in napredek znanosti.

Na žalost tako poročilo EUA kot Unesca ugotavljata, da sta avtonomija univerz in akademska svoboda z vso pogostejšo državno intervencijo v Evropi resno oslabljeni (Rizman 2009b). Države po svetu si želijo v skladu z neoliberalno logiko predvsem poceniti in skrajšati proces visokošolskega izobraževanja (prav tako 2011). V skladu s tem bi nas moralo zanimati, kakšno delovno silo pravzaprav proizvaja tržno motivirani visokošolski sistem? So to res še visoko izobraženi strokovnjaki, ki znajo kritično razmišljati, si ustvarjati lastno mnenje in so motivirani za reševanje družbenih problemov? Ali pa so po svojem razmišljanju bližje fizičnim in ostalim rutinskim delavcem, za katere je celo zaželjeno, da pri opravljanju dela ne razmišljajo preveč?

Raziskave navad sodobnega posameznika med drugim kažejo na njegovo visoko preobremenitev s službenimi zahtevami, kar pomeni, da mu ostaja malo časa za zasebno življenje, še manj pa za poglobljeno razmišljanje, kaj šele udejstvovanje v raznih družbeno-političnih zadevah. To lahko pomeni, da postmoderna družba nekako (hote ali ne) podpira vlogo nedejavnega, poslušnega državljana, čigar glavni smoter je

zadovoljevanje potreb (tržno motiviranega) gospodarstva. Kam nas torej spremembe v visokošolstvu pravzaprav vodijo?

4.4.3 (EVROPSKE) VISOKOŠOLSKE REFORME

Najbolj obsežna reforma evropskega visokošolskega prostora, Bolonjska reforma, se je pričela s podpisom Bolonjske deklaracije v Bologni junija 1999, kjer so se k izgradnji odprtega in konkurenčnega visokošolskega prostora, ki bo omogočal mobilnost in zaposljivost študentov in bo privlačen tudi za tuje študente, zavezali ministri devetindvajsetih evropskih držav, tudi Slovenija. Pri izvedbi reforme naj bi se upoštevale nacionalne razlike med visokošolskimi sistemi posameznih držav in spoštovala avtonomija univerz (Univerza v Ljubljani 2010b).

Teorija o bolonjskem študiju na visokošolskem področju predvideva mnoge izboljšave, ki naj bi pripomogle k izgradnji »dveh stebrov na znanju temelječe družbe« – evropskega visokošolskega in raziskovalnega prostora ter študij naredile mnogo privlačnejši in aktualnejši (prav tako 2010a):

- **primerljivost (evropskega) visokošolskega študija, priznavanje stopenj in prenosljivost opravljenih študijskih obveznosti**, kar se omogoči z vzpostavitvijo kreditnega sistema (ang. izraz ECTS);
- **pospeševanje mobilnosti** študentov, profesorjev in ostalega akademskega osebja;
- **problemsko naravnani, inovativni študij**, pri katerem naj bi študent samostojno preučeval študijsko gradivo, oblikoval in zagovarjal lastno mnenje v razpravi in bil bolj dejavno vpleten v reševanje stvarnih problematik; pri ustvarjanju novega znanja študent torej aktivira lastno mišljenje in sposobnosti ter s tem postaja bolj odgovoren in motiviran za lastno učenje (Berlic 2010, 74-5);
- učitelj posledično vse bolj prevzema **vlogo mentorja**, usmerjevalca in svetovalca v učnem procesu;
- več **sprotnega dela**, kar naj bi spodbujalo in motiviralo učeče;
- **hitrejše dokončanje študija**;

- **večja izbirna možnost** v primerjavi s tradicionalnim študijem ter možnosti **različnih gostovanj strokovnjakov** na predavanjih (prav tam).

Kljub ustrezno zasnovani teoriji, vse več strokovnjakov ugotavlja, da reforma evropskega visokega šolstva ni bila uspešna, saj ni dosegla zadanih ciljev. Izmenjava študentov oziroma njihova mobilnost ostaja zaradi neprožnega učnega procesa še vedno otežena, čas študija se ni bistveno skrajšal, bolonjski diplomanti pa ostajajo brez dela (Bolonjska reforma se po evropskih univerzah širi kot plesen 2009). Pojavljajo se tudi očitki, da prenova ni bila dovolj dobro premišljena s strani ministrstva in univerz, zato je s seboj prinesla veliko nezaželenih oziroma nepredvidenih učinkov (Kodelja v Berlic 2010, 76). Veliko je nejasnosti, med drugim tudi zakonodajnih, kar študente upravičeno skrbi in jim daje občutek, da so »del eksperimenta« (Štrbac v prav tam, 74).

Po drugi strani se tudi zdi, da je bila izobraževalna reforma zlorabljena v namene širjenja in krepitev pripadnosti EU med njenimi državljani ter večanja naklonjenosti evropskim političnim institucijam. Pri tem gre za oblikovanje postnacionalnega modela državljanske vzgoje, katerega namen je evropejcem priučiti skupne vrednote in kulturo in predvsem poudarjati skupno prihodnost (Keating 2010, 242). Na tej točki profesor dunajske univerze Liesmann (v Rizman 2010) ugotavlja, da Evropi misija ni uspela in da se ta sedaj sooča z ravno nasprotnimi procesi deevropeizacije, saj posamezne države vedno bolj spoznavajo zgrešenost omenjene reforme. Omenjene spremembe visokošolstva so bile namreč izredno drage in zahtevne, pravih rezultatov pa (zaenkrat še) ni videti. Ponekod se celo ugotavlja, da reforma vpliva na slabšanje obstoječih razmer.

Rizman (2010) si v zvezi s to tematiko zastavlja precej aktualno vprašanje, in sicer, kako lahko krajši bolonjski študij, ki, v skladu z logiko tržno usmerjene globalizacije, izgublja tudi na svoji kakovosti, učeče sploh še opremi s kompetentnim znanjem za svet, v katerem naj bi v povprečju zamenjali pet različnih karier? Še več, primerjava prejšnjega in bolonjskega načina študija pokaže, da bolonjski zaradi slabše kakovosti prispeva k povečevanju družbene neenakosti med diplomanti. Nekateri evropski študentje sami sebe že označujejo kot »izgubljeno generacijo«, drugi visokošolski

strokovnjaki pa debatirajo o sintagmi »zadnjega profesorja« in koncu univerz (prav tako 2009b).

Gledano širše, zaradi vseh sprememb, ki jih družbi narekuje neoliberalizem, še zlasti posegi države in ostalih ustanov na občutljivo področje visokošolskega izobraževanja, ki se je izgrajevalo celih 800 let, nam upravičeno lahko porajajo določene dvome. Ali si sedanja (potrošniško naravnana) družba sploh še želi, da bi v njeni družbi živeli razmišljujoči in kritični posamezniki ali ji mogoče bolj ustreza posameznik-potrošnik, ki prispeva k ohranjanju trenutnega tržno naravnane sistema? Zdi se, da si želi vladajoča politika s pomočjo reform, ki se trenutno izvajajo zunaj pristojnosti univerz in kršijo njeno avtonomnost, le-te spremeniti v tovarne, ki trgu dovajajo potrebno delovno silo. Področje visokega šolstva je v časih globalizacije vse bolj izpostavljeno procesom birokratizacije, centralizacije in uniformnosti, s čimer se slabšata njegova kakovost in odzivnost na družbene spremembe (prav tako 2009a). Povzeto po Rizmanu (2010) kot zagnanemu kritiku Bolonje: »več »bolonje«, manj univerze«.

Po vsem povedanem je mogoče presenetljivo, ali tudi ne, da je vsemogočna roka trga precej manj prizadela ameriške kot evropske univerze, kljub temu, da ZDA predstavljajo državo, kjer se je neoliberalizem kot ideologija rodil in nato širil naprej v svet. Zdi se, da so ZDA na tem področju ravnale veliko bolj premišljeno in niso pozabile, da univerza ne more in ne sme biti prisiljena v delovanje po tržnih zakonitostih (prav tam).

4.5 OCENA USPEŠNOSTI SLOVENSKE BOLONJE

Povzetek do sedaj prebranih kritik v zvezi s slovensko Bolonjo pokaže določene zadržke glede uspešnosti uresničevanja slednje v praksi, tudi če upoštevamo, da vsaka reforma potrebuje čas, da se njeni učinki pokažejo v pravi luči.

Naj na primeru študija na FDV navedemo nekaj aktualnih problemov, s katerimi se trenutno srečuje prenovljeno slovensko visokošolstvo (Berlic 2010, 73-121):

- **neprimerljivost starih univerzitetnih in novih bolonjskih nazivov** — študentje po novem študirajo po t.i. bolonjski formuli 3 plus 2 ali 4 plus 1 za doseg magistrskega naziva, ki pa je po svoji strokovni ustreznosti enakovreden staremu diplomskemu nazivu; to v praksi za bolonjskega študenta pomeni leto dni daljši študij in več finančnih izdatkov za doseg enakega naziva kot po starem sistemu;
- **neustrezen sistem financiranja terciarnega šolstva in problematika masovnega vpisa** — bolonjska prenova v teoriji predpostavlja bolj osebno, k študentu usmerjen študij, zato naj bi za svojo izvedbo potrebovala tudi večje število učnega osebja, več prostora in ostalih študijskih pripomočkov, torej tudi višjo materialno podporo s strani države za večje stroške, česar pa žal ni dobila. Še več, trenutno država plačuje univerze po t.i. glavarinskem sistemu, glede na vpisane in diplomirane študente, s čimer omejuje univerzitetno avtonomijo in jo sili k vpisu večjega deleža študentov kot jih trg delovne sile potrebuje. Višanje števila univerzitetnih študentov vodi do slabšanja kakovosti študija, saj je s tem namreč oteženo izvajanje ključnih ciljev Bolonje, torej individualne obravnave študentov, kakovostne razprave pri pouku in možnost konstruktivne povratne informacije. Mnogi študenti ostajajo pasivno v ozadju, neosebni odnosi in pomanjkanje motiviranosti pa sta očitna tako med študenti kot profesorji. Pred nami je začaran krog, saj pomanjkanje sredstev sili univerze v borbo za čim večji vpis, s tem pa izgublajo na elitnosti in si slabšajo kakovost izobraževanja. Problem financiranja je še večji, saj država ne obravnava vseh študentov različnih univerz enako — študent družboslovne smeri je na primer vreden le eno, dramski umetnik pa šest enot. Potemtakem je logično pričakovati, da so družboslovne fakultete bolj prisiljene k zviševanju vpisa, da bi lahko pokrile svoje materialne potrebe in si zagotovile normalno delovanje.

Rešitev omenjenega perečega problema naj bi prinesla nova uredba o financiranju visokega šolstva, ki bi ukinila princip glavarinskega financiranja in na prvo mesto ponovno postavila logiko kakovosti, ki bi spodbujala internacionalizacijo šolstva, raznolikost ponudbe programov in večjo dostopnost. Med drugim naj bi ta uredba univerzam omogočila večjo avtonomnost, učinkovitost in usmerjenost k študentom.

Zakon naj bi bil predvidoma sprejet konec leta 2011 (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo 2011).

Za uresničitev ciljev kakovostnega izobraževanja bi bil potreben kulturni premik oziroma sprememba v razmišljanju vseh vanj vpetih družbenih akterjev, od države, glavne pristojne Univerze, posameznih univerz, študentov do delodajalcev. Potrebno bi bilo vzbuditi splošno družbeno zavedanje, da univerze niso tržne ustanove, ki bi morale tekmovati za javni denar in da njihova naloga ne bi smela biti množična proizvodnja povprečnih diplomantov za potrebe trga, temveč premišljeno sodelovanje s trgom dela in dvigovanje ravni splošne družbene izobraženosti.

Bolonjska prenova predvideva več sprotne delo, kar v praksi dodatno obremeni študente in profesorje z banalnimi informacijami ter s tem oteži razpravo v učnem procesu. Ravno razprava je namreč metoda, za katero večina strokovnjakov meni, da predstavlja eno najboljših možnih metod učenja, pod pogojem, da poteka v manjšem, visoko motiviranem in discipliniranem okolju. Za kakovostno razpravo je nujna ustrezna predpriprava vseh udeležencev, vzpostavitev dialoga in pridobitev ustrezne povratne informacije. Prav povečana količina sprotne delo študentom jemlje časa za pripravo in poglobljen razmislek o študijski temi, zato so vse glasnejša mnenja, da se je akademska raven s tem bolj kot ne približala srednješolski.

Rešitev bi univerze lahko ponudile v obliki manjšega števila učnih predmetov, kar bi lahko dosegli tako, da bi se določeni sorodni predmeti združili po svoji vsebini, saj je, vsaj na FDV, slišati očitke, da se nekatere študijske vsebine ponavljajo ali prekrivajo (Berlic 2010, 93). Morebiti bi bilo pri prenovi smiselno upoštevati tudi aktualnost programov in nekatere, že zastarele vsebine, nadomestiti z bolj aktualnimi. Rebolj (v prav tam, 78), ki meni, da bi bilo potrebno razpravo, kot metodo učenja, spodbujati že od malih nog, kot rešitev predlaga tudi uporabo e-učenja, ki podpira predpripravo od doma, kar posledično pomeni, da učečim na predavanjih ostane več časa za samo razpravo.

Nekateri strokovnjaki za neuspeh Bolonje krivijo tudi neustrezno pedagoško usposobljenost določenih profesorjev. Uspešen pedagog naj bi med drugim imel razvito čustveno inteligenco in bi učence znal motivirati, jim prisluhniti ter pomagati, podpirati rast in razvoj njihove lastne identitete. Pri vsem tem naj ne bi

pozabil na svoj profesionalni razvoj, se udeleževal strokovnih izobraževanj, bil na tekočem z novostmi in jih tudi uvajal v učni proces. Ključno pri vsem je zavedanje, da vsak diplomirani profesor še ne pomeni nujno tudi uspešnega pedagoga. Berlic (prav tam) na FDV ugotavlja sorazmerno slab nadzor nad kakovostjo pedagoškega dela profesorjev, saj se ta preverja le s t.i. študentsko anketo. Ekspert 5 (v prav tam, 102) pravi: »Uči skoraj vsak, ki mimo pride.«

Avtorica (prav tam, 78) nadalje ugotavlja, da FDV učiteljem ne omogoča dodatnih usposabljanj, ki so v skladu z bolonjsko logiko nujna, ker za to ni sredstev. Od profesorja se torej pričakuje vloga t.i. akcijskega raziskovalca (Židan 2009, 31-3) – priprava študentov na svet tretjega tisočletja, ki zahteva vseživljenjsko učenje in varčno gospodarjanje s časom. Za študente je namreč nujno, da osvojijo časovno kompetenco, torej, da se znajo učinkovito spopadati s hitrimi spremembami, ki jih prinaša življenje v globaliziranem svetu.

4.5.1 KADROVSKI VIDIK USPEŠNOSTI BOLONJE

Zaposljivost bolonjskih diplomantov predstavlja izredno pomemben pokazatelj uspešnosti Bolonjske reforme. Nezaposlenost mladih, visoko izobraženih diplomantov, postaja vse večji gospodarski in družbeni problem, s katerimi se srečujemo tako pri nas kot tudi v ostalih državah OECD (Farčnik in Domadenik 2011).

Omenjeni problem naj bi bil odpravljen prav z Bolonjo, toda avtorici (prav tam) po opravljenih raziskavah v svojem članku *Did Bologna reform improve school-to-work transition of graduates* ugotavljata, da temu ni tako. Celotič več, bolonjski diplomanti imajo danes manj možnosti zaposlitve kot diplomanti starih programov. Pri tem naj bi zaposlitev prej našli diplomanti akademskih pred poklicnimi smermi, moški pred ženskami in mlajši diplomanti. Zaposljivost je odvisna tudi od smeri študija, saj imajo študentje s področja zdravstva, inženirstva, arhitekture, gradbeništva, znanosti, računalništva in informatike večje možnosti od njihovih kolegov s področja družbenih ved, ekonomije in prava. Na daleč najslabšem so študentje s področja sociale in umetnosti. Avtorici (prav tam) med drugim menita, da pri tem igra vlogo tudi dejstvo, da so pri nas Bolonjo prve začele izvajati prav družboslovno usmerjene univerze.

Vzroki, ki so pripeljali do omenjenega nezavidljivega stanja, so lahko precej različni. Eden je dejstvo, da je aktualna gospodarska kriza vplivala na slabšanje stanja poslovnega sektorja, ki je bil v preteklosti zadolžen za zaposlovanje večjega dela diplomantov družboslovnih smeri (prav tam). Po tej logiki je Bolonjska reforma le postranski dejavnik, ki je prispeval k slabšanju že tako slabe situacije.

Drugi odgovor, zakaj pri nas toliko obetavnih mladih diplomantov ostaja brez dela, pa bi lahko bilo dejstvo, da Slovenija še vedno v praksi še ni zares prestopila v družbo znanja. Menim, da smo družba znanja le v teoriji, saj je naše gospodarstvo še vedno dokaj tradicionalno usmerjeno, visoko regulirano in birokratizirano, kot da bi si na tak način želeli ohraniti nespremenjeno stanje. Nič drugače ni na področju izobraževanja, kjer prevladujejo zastareli načini poučevanja in stari učni načrti. Družba, ki se ni pripravljena prilagoditi spremembam in spodbujati napredek tehnologije, ni zmožna dati pravih rezultatov. Za nove diplomante ni toliko dela, ker v naši družbi zaenkrat še ni toliko novih, sodobnih poklicev. Samo močna povezanost treh ključnih dejavnikov napredka — izobraževanja, raziskav in razvoja ter inovacij bi lahko dala prave rezultate in družbo popeljala v lepšo prihodnost.

Na koncu poglavja bi lahko zaključili, da slovenski bolonjski sistem nujno potrebuje nekaj popravkov oziroma kar reformo Bolonjske reforme. Strinjam se s strokovnjaki, da bi ključna prenova bila potrebna na področju načina financiranja, kjer bi morali z uvedbo strožjih vpisnih pogojev in kriterijev vpisa ukiniti glavarinsko logiko. Ta ukrep bi lahko ustvaril pogoje za manjše študijske skupine z možnostjo kakovostne razprave, kar bi posledično lahko zvišalo motivacijo vseh udeležencev študijskega procesa. Nadalje bi bilo nujno, da država univerzam omogoči dovolj sredstev za dodatna pedagoška in strokovna usposabljanja profesorjev, sami pedagogi pa si morajo prizadevati s študenti vzpostaviti bolj odprt, osebni odnos. Končno, tudi študenti bi se morali bolj zavedati svojih odgovornosti v učnem procesu, se nanj ustrezno pripraviti in dejavno sodelovati v različnih razpravah.

S temi metodami bi postopoma lahko začeli reševati še eno kritično družbeno vprašanje: kaj storiti glede veliko visoko izobražene delovne sile, ki je trg, vsaj zaenkrat, ne

potrebuje in zato ostaja brezposelna? Prepričana sem, da je za nekatere mlade posameznike univerzitetni študij pomemben in koristen na njihovi poti spremembe v intelektualce, obenem pa tudi menim, da študij ni nujno najboljša rešitev za vsakogar. Z dviganjem meril vpisa bi družba morala del mlade populacije namesto v univerze usmeriti v poklicne šole in jih priučiti za določene poklice, ki jih sodobni trg potrebuje.

5 VPLIV IZOBRAŽEVANJA ZA GLOBALIZACIJO

Glede na prejšnje poglavje lahko zaključimo, da globalizacija pomembno pogojuje spreminjanje naše družbe in s tem vpliva tudi na področje izobraževanja. V pričujočem poglavju bom preverila, ali ima tudi izobraževanje²⁸ danes možnost, da skozi oblikovanje učečega vzajemno vpliva na globalizacijo, pogojuje njene procese in s tem spreminja njen razvoj.

Kot že omenjeno, sodobna družba pod vplivom delovanja (neoliberalistične) globalizacije postaja vse bolj kompleksna, nestabilna in zadnje čase tudi precej nehumano obarvana, kar med globalno populacijo posledično vodi k občutkom zmedenosti, negotovosti in brezsmiselnosti. Vse bolj se čuti potreba po nekakšnem smerokazu, ki bi nam pokazal pravo pot iz teme, v katero smo kot (globalna) družba zašli. Po mojem prepričanju bi vlogo smerokaza morala prevzeti sodobna, prenovljena šola.

5.1 ŠOLA NOVEGA TISOČLETJA

»Če bodo želele družbe opolnomočiti in usposobiti državljane za življenje v novi dobi, bo za to potrebno na novo premisliti vsebine in načine posredovanja teh znanj v okviru izobraževalnih procesov, vse z namenom spodbujanja odprtosti, demokratičnosti, solidarnosti, tolerance in domoljublja v sodobnih družbah« (Pikalo 2010, 8).

Znano je, da izobraževanje pozitivno prispeva k optimalnemu razvoju in rasti posameznika, mogoče pa se malo manj razmišlja, da lahko izobraževanje z vplivanjem na oblikovanje osebnosti učečega posredno vpliva tudi na reševanje perečih globalnih problemov, kot sta na primer revščina in ekološko onesnaženje. V diplomski zagovarjam stališče, da je potrebno izkoristiti potencial sodobnega, prenovljenega področja vzgoje in izobraževanja, da mlade ljudi naučimo razmišljati na drugačen, globalno navdahnjen

²⁸ Z izobraževanjem se v tem poglavju nanašam predvsem na visokošolske družboslovne in humanistične prakse izobraževanja.

način, jim pomagamo izoblikovati edinstvene osebnosti in jih naučimo spoštovanja globalnih vrednot, potrebnih za življenje v multikulturni družbi kot alternative porabniškemu načinu življenja. Na tak način lahko izobraževanje odigra pomembno vlogo pri oblikovanju nove globalne dimenzije družbe, ki bo trajnostno usmerjena²⁹ in medsebojno soodvisna (Suchodolski v Pivac 1995, 51). Torej, v kolikor sledimo tej tezi, bi lahko trdili, da šola poseduje moč, da spremeni svet v bolj »človeškega«, lepšega, demokratičnega in humano naravnane, saj ima možnost, da vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije.

Prav zato menim, da bi se morala sodobna šola odločno odreči vlogi pasivnega prenašalca znanja, ki prispeva k ohranjanju nespremenjenega stanja in si prizadevati za promocijo in udejanjanje novih, alternativnih idej in konceptov, bolj primernih za globalni svet. Za doseg tega cilja se mora najprej dokončno upreti primežu neoliberalizma in ponovno dejavno prevzeti »vlogo splošnega družbenega usmerjevalca« (Rus v prav tam).

5.1.1 OD TRADICIONALNE H GLOBALNI ŠOLI

Izobraževanje bo k boljšemu jutri prispevalo le pod pogojem, da se tudi samo zaveže k radikalni, temeljiti spremembi, saj danes še prevladujoči industrijski³⁰ model šole, preprosto ne zmora več dohajati novih zahtev globaliziranega sveta.

Kakšna naj bi torej bila sodobna šola? Po mnenju Pivaca (v prav tam, 63-64) naj bi izobraževanje na povsem novi znanstveno-tehnološki osnovi in skladno z okoljem pluralne, multikulturne družbe poudarjalo lastnosti kot so individualnost, ustvarjalnost, izvirnost, večkulturnost in prožnost. Pomembno novost v učnem procesu predstavlja

²⁹ Trajnostno usmerjena družba pri svojem gospodarskem razvoju upošteva tako ohranjanje naravnih virov in okolja kot dvig kakovosti življenja svojih prebivalcev.

³⁰ Industrijski model šole je zaznamovan z lastnostmi kot so statičnost, avtoritativnost, razdrobljenost, reproduktivnost, izoliranost, provincializem, indoktriniranost in množičnost.

vnos dimenzije globalnosti in spodbujanje demokratičnosti, ki vključuje spoštovanje raznolikosti ter spodbujanje pravičnosti (Osler in Starkey 2010, 108).

V primerjavi s tradicionalnim pristopom naj bi bilo globalno zasnovano izobraževanje bolj osredotočeno na praktično življenje, spodbujalo naj bi kritično razmišljanje, politično udejstvovanje ter iskalo odgovore na teme, ki morebiti potrebujejo bolj radikalne rešitve (Davies in drugi 2010, 230-2). Poudarjalo naj bi tudi intuitivne in holistične pristope, ki bazirajo na emocionalnih tematikah (Pike in Selby v prav tam, 231).

V prihodnje bo za sodobno izobraževanje, ki se zaveda lastne vpetosti v informatizirano družbo storitev nujno, da si prizadeva postati čim bolj odprto, prožno in ustvarjalno. Pri učečih naj bi kot ključne usposobljenosti za uspeh v novem okolju, spodbujalo kritičnost, večinteligentnost, ustvarjalnost in prožnost. Šola naj bi torej končno postala »edukativna skupnost« (Baert v Pivac 1995, 72), torej prostor, kjer lahko vsak učeči odkrije in raziskuje lastne potenciale, se oblikuje kot osebnost, spodbuja lastno ustvarjalnost in komunikacijo z drugimi.

Po besedah Illicha (v Šimek 2010, 4), predstavlja šolanje, poleg družine, tisti bistveni dejavnik, ki v življenju najbolj določa naše nadaljnje družbene odnose z okoljem. V obdobju globalizacije je zato ključno, da izobraževalne ustanove učečim pomagajo izoblikovati tolerantne in pluralne vredote kot so na primer strpnost, sprejemanje, spoštovanje, odgovornost in sočutje. Omenjene vrednote naj bi posledično pripomogle k oblikovanju enotne globalne družbe, k mirnemu reševanju spopadov in miselnosti, da je svet samo velika »globalna vas« oziroma da smo na njem vsi medsebojno povezani (Gerjolj 2004, 90). Callan (2010, 73) takšno sodobno šolo označi za »veliki svet v malem«, kjer se na skupnem prostoru prepletajo odnosi med otroci različnih kultur.

Sodobni pedagoški proces naj bi zasledoval filozofijo, da vseh učencev ne gre obravnavati ali učiti na isti način, saj je navsezadnje vsak učenec enkratni posameznik. Namesto tega je potrebno spodbujati oblikovanje celostne osebnosti učečega in pri tem upoštevati dejavnik različnosti. Pri tem, še posebej v Evropi, naletimo na določen paradoks, saj se danes področje visokošolstva vse bolj srečuje s procesi standardizacije in uniformnosti, ki otežujejo ali celo onemogočajo prožnost in ustvarjalnost pri delu.

Tudi jaz menim, da je na omenjenem področju sicer potrebno postaviti določene standarde, vseeno pa moramo upoštevati, da pedagoški učinki večinoma niso merljivi. Temu pritrjujejo izsledki sodobnih kognitivnih raziskav, ki kažejo, da standardiziran način poučevanja ni najboljši za vse, zato se v skladu s tem predlaga le okvirna določitev skupnega vzgojno-izobraževalnega jedra, ne pa tudi obvezen obseg vsebine in obveznosti za vse. Na tak način bi učiteljem omogočili večjo svobodno pri poučevanju, ki bi ga posledično lahko naredili bolj dinamičnega ali prilagojenega glede na dejanske potrebe učečih (Širec v Pivac 1995, 74).

5.1.2 NALOGE SODOBNEGA IZOBRAŽEVANJA

Naloge šole kot ustanove, ki naj bi nas v družbi tretjega tisočletja vzgojila in preoblikovala v celovito osebnost, ki se zaveda sebe in svoje okolice, in do nje obenem čuti odgovornost, so zapletene in zahtevne. Izpostavila bi nekatere, ki so po mojem mnenju v globaliziranem svetu še posebej pomembne:

1) Vzgoja za različna državljanstva in učenje demokracije

- **državljska vzgoja (izgradnja nacionalne identitete);**

Green (v Keating 2010, 244) nacionalne izobraževalne sisteme označi kar za »množične integracijske stroje« za izvajanje temeljne družbene socializacije (Pivac 1995, 55). Učeči se na tak način seznanijo s skupno zgodovino, kolektivnim spominom, vrednotami in simboli potrebnimi za obstoj vsake skupnosti. Izgradnja kolektivne družbene ali nacionalne identitete je pomembna iz dveh razlogov, in sicer zato, ker je človek po svoji naravi družabno bitje s potrebo po sprejemanju in pripadnosti, in drugič, omenjena vzgoja v družbi deluje kot močna povezava in vez, saj se njeni prebivalci zavedajo, da jih povezujeta skupna zgodovina, vrednote in da so skupnost v globalem svetu. Takšno zavedanje med ljudmi vodi do večjega sočutja, naklonjenosti in pripravljenost pomagati sodržavljanu (Gerjolj 2004, 90-2). Omenjanje državljske vzgoje nas pripelje do dejstva, da so šole v preteklosti narodnostno identiteto krepile predvsem s pomočjo etnocentrizma³¹ in zavračanja

³¹ Je prepričanje o lastni kulturni večvrednosti, ki se izkazuje v zaničevanju drugih etničnih skupin.

drugačnosti. Pojav globalnosti je porodil potrebo po novem načinu »vzgoje brez etiketiranja«, kar pa zna biti tudi veliko zahtevnejše in dolgotrajnejše, saj je lastno identiteto veliko enostavneje krepiti skozi ustvarjanje konceptov sovražnikov kot pa prevzeti odgovornost za lastne napake (prav tam).

Po mnenju Galstona (2010, 141) naj bi državljanska vzgoja prispevala k večanju zaupanja v javne ustanove, vplivala na oblikovanje mnenja državljanov o določenih družbenih vprašanjih, podpirala razumevanje interesov različnih družbenih akterjev ter igrala ključno vlogo pri spodbujanju političnega udejstvovanja, nujnega za obstoj demokracije in demokratičnih vrednot. S tem naj bi tudi prispevala k ustvarjanju »informiranih in aktivnih državljanov« (Osler in Starkey 2010, 105), ki se zavedajo, da so globalizacijski izzivi predvsem njihova odgovornost (Griffin, Osler in Vincent v prav tam, 92).

Harber in Davies (v prav tam, 87) zatrjujeta, da predstavlja šola, kljub pomanjkljivostim, trenutno edini prostor, kjer je omogočeno celovito učenje demokracije— ena izmed najpomembnejših nalog sodobne šole.

- **globalna/demokratična/kozmopolitska vzgoja (izgradnja globalne identitete);**

Kulturna raznolikost po Torresu (2010, 191) predstavlja bistven stranski proizvod globalizacije in obenem tudi največji izziv vseh visokošolskih ustanov. Pri vzgoji za globalno državljanstvo gre za dopolnjevanje polja državljanske vzgoje v globalnih okvirjih oziroma za »izobraževanje novih državljanov sveta« (Demaine 2010, 163). Koncept globalnega državljanstva naj bi vseboval ideje kot so trajnostni razvoj, družbena pravičnost, medsebojna povezanost, vzajemna odvisnost, človekove pravice in dolžnosti (v prav tam, 159).

Demokratičnega/globalnega državljana naj bi odlikovale globalne vrednote, kot so tolerantnost, pripravljenost za sodelovanje, spodbujanje pravičnosti, enakosti, družbena povezanost in priznavanje družbenih norm (Osler in Starkey 2010, 90-1). Ukvarjal naj bi se z ekonomsko, družbeno in politično neenakostjo tako med državami kot tudi znotraj lastnih nacionalnih meja (Pikalo po Demaine 2010, 148) ter znal prevzeti odgovornost za svoje osebne in gospodarske odločitve, ki imajo vpliv na družbeno blaginjo in okolje (Torres 2010, 169). Njegove pravice in

obveznosti naj bi izhajale iz univerzalne listine človekovih pravic³² in mednarodnega prava. Na lokalni ravni naj bi se obnašal kot zgleden državljan, ki priskoči na pomoč sosedom in spoštuje nacionalne zakone, na globalni ravni pa naj bi se dejavno vključeval v politične procese, ki odločajo o življenju globalnih sodržavljanov (McLaughlin v Osler in Starkey 2010, 99). Na tak način globalni državljan postaja državljan sveta in obenem še vedno ostaja pripadnik svojega matičnega naroda (Soysal, Rauner in Heater v Keating 2010, 245-6).

V procesu izgradnje globalne identitete učečega je med drugim ključno, da se tudi učitelji zavedajo pomembnosti svojega prispevka, zlasti vpliva pesimizma glede globalizacije na motivacijo mladine (Demaine 2010, 161).

Nekateri menijo, da koncept globalnega državljanstva ne more zaživeti brez obstoja globalne vlade³³ ali podobnih nadvladalnih ustanov oziroma da trenutno še ne gre govoriti o dejanskem obstoju izobraževanja za globalno državljanstvo, saj bo za to naprej potrebno temeljito prenoviti področje državljanske vzgoje (Davies in drugi 2010, 219).

2) Poudarjanje konceptov individualnosti in (samo)raziskovanja

- V preteklosti je bila vloga učenca omejena na reprodukcijo obstoječega znanja, manj pa na kritično osmišljanje podane snovi v smislu konstrukcije novega znanja. V sodobnem učnem procesu prihaja do preusmerjanja pozornosti z učitelja na učenca oziroma z dejavnosti poučevanja na proces učenja. Sodobna šola naj bi kot sestavni del učnega procesa spodbujala nenehno (samo)raziskovanje in problematiziranje ter tako predstavljala prostor nenehnega raziskovanja, odkrivanja in ustvarjanja. V okviru poudarjanja konceptov

³² Človekove pravice, demokracija in pravna država predstavljajo temeljne vrednote EU. Zapisane so v njeni ustavni pogodbi in utrjene z Listino o temeljnih človekovih pravicah. Države, ki želijo vstopiti v EU in države, ki so z Eu sklenile kakršnekoli sporazume, so zavezane k spoštovanju omenjenih pravic.

³³ Koncept svetovne vlade je že v času razsvetljenstva razvil Immanuel Kant in tudi predlagal obliko globalnega državljanstva, ki bi temeljila na kozmopolitskih institucijah in zakonodaji. Kljub napredku v zadnji letih pa omenjeni koncept še vedno ni zaživel v praksi.

individualnosti in širitve pomena učenja vse bolj v veljavo stopata samovzgoja in samoizobraževanje oziroma VŽU. Učeči naj bi tako res prevzemal vse bolj dejavno vlogo v lastnem razvoju, učitelj pa postajal podpornik, spodbujevalec in usmerjevalec učnega procesa (Pivac 1995, 56-9).

3) Učeče opremiti z »informacijsko« in »časovno« usposobljenostjo

- V nestabilnem in hitro spreminjajočem se sodobnem okolju, v katerem so spremembe, ki jih prinaša vse naprednejša IKT, del vsakdanjika, se morajo učeči ustrezno predpripraviti. Nujno je, da jih šola nauči uporabljati IKT in jim poda osnove konceptov računalniške pismenosti oziroma, da jih nauči dejavnega sodelovanja pri proizvodnji in razvijanju novih tehnologij. Prav visoko izobraženi posamezniki so namreč tisti, ki lahko prispevajo k razvoju še kompleksnejših IKT, pripomorejo k večjemu napredku in se spopadajo z reševanjem kompleksnih globalnih izzivov.

Računalnik kot »podaljšek človekovih možganov« (Boom v prav tam, 61) med drugim predstavlja orodje, ki odločilno pripomore k spremembi organizacije šole iz tradicionalne v sodobno.

4) Učeče opremiti z medijsko usposobljenostjo

- Pod vplivom delovanja medijev prihaja do sprememb v tako imenovanem komunikacijskem polju družbe, pojavljajo se povsem novi načini komuniciranja in oblik izmenjav informacij (Baacke v prav tam, 75), med drugim pa se tudi spreminja delo in pouk v šoli, ki naj bi postajal vse bolj prožen in inovativen. Medijsko usposobljen učenec naj bi se v šoli naučil kritičnega razumevanja in dejavnega obvladovanja oziroma sooblikovanja sodobnih množičnih medijev, znal naj bi izkoriščati njihove prednosti in se obenem zavedal določenih skritih (tržnih) interesov (Rodek v prav tam). Šola naj bi učečim ponudila ustrezna znanja, spretnosti in prepričanja, ki jim bodo omogočili dejavno soustvarjanje družbe in ne zgolj pasivno porabo ponujenega s strani medijev (Gerdevič 2011, 84-5).

5) Spodbujanje kritičnega, ustvarjalnega načina vrednotenja oziroma vzgoja kritičnega potrošnika

- Ustvarjalni način razmišljanja, ki naj bi ga sodobna šola vzpodbujala, širi človeška obzorja in vodi k oblikovanju novih, alternativnih stališč in pogledov na svet okoli nas (Rodin v Pivac 1995, 59). Sodobna šola naj bi pri učečih uspela vzbuditi zanimanje za dejavno in ustvarjalno reševanje globalnih problemov, ki so posledica kapitalizma in pretirane potrošnje ter obenem iskanje alternativ, ki pripomorejo k reševanju globalnih težav.

Kot kritičnega potrošnika bi lahko označili posameznika, ki se zaveda širših družbenih razmerij, jih ne jemlje kot dane ter ve, da izbira še ne pomeni nujno tudi svobode, saj smo kot porabniki v bistvu prisiljeni v vsakodnevno izbiranje. Šola naj bi nam priučila kritično razdaljo do medijev in razlikovanje med pravimi in umetnimi potrebami. Omenjene spretnosti so zelo pomembne, saj prav potrošniki predstavljajo ključni mehanizem, ki poganja potrošnjo — motor kapitalizma.

6) poudarjanje pomena reševanja problematičnih področij kot sta ekologija in sociala

- Omenjenim področjem mora šola, katere namen naj bi bilo boljše življenje posameznika in družbe, nameniti še posebno pozornost. Pri poudarjanju pomena ekologije in socialnega varstva³⁴ ne gre za to, da bi ju le uvedli v šolo kot poseben dodaten predmet, temveč za prizadevanje, da postaneta nekakšna rdeča nit učnega procesa (Pivac 1995, 63).

7) Učenje »humanosti«, sočutja ter etičnih in moralnih načel

- Zadnja dimenzija poudarja zavedanje, da danes ne zadostuje več, da nam šola znanje samo objektivno posreduje, temveč bi morala v nas vzbuditi tudi človeško noto, željo po tem, da bi si želeli zaščititi in pomagati pomoči potrebnim

³⁴ Socialno varstvo temelji na socialni pravičnosti, solidarnosti ter načelih enake in proste izbire

ter razumeti vzroke, ki so jih do takega stanja pripeljali. Strinjam se z Pavšer (2004,132) ki zagotavlja, da je: »znanja dovolj, manjka pa mu etični naboje, modrost in potrpljenje za ustvarjalno uporabo«.

V skladu z filozofijo celostnega³⁵ učenja Gerjolj (2004, 94) zagovarja uvedbo religiozne note v učni proces. Oddaljevanje od pobožnega naj bi nas, po besedah avtorja, pripeljalo do znanosti brez etične in moralne odgovornosti in nas peljalo v lasten propad, globalizacija pa nas »emocionalno hendikepira«. V skladu s tem avtor priporoča, naj se pedagogi po potrebi do svojih učencev vedejo tudi terapevtsko (več o tem v nadaljevanju). Sodobna družba je že večkrat dokazala, da ji v medsebojnih odnosih primanjkuje »človečnosti«, zato menim, da bi se pri sodobnem pouku lahko upoštevale klasične krščanske vrednote, ki so, gledano tradicionalno, že stoletja nekakšne splošne smernice za učeče.

Glede na povedano lahko zaključim, da izobraževanje tudi v globalnih pogojih ohranja svojo izredno družbeno vlogo. Mogoče bi lahko celo trdili, da je danes ta vloga še bolj relevantna, saj živimo v časih, ko se država in njena pomoč umikata, po drugi strani pa v ospredje vse bolj stopa izobraževalni sistem kot sila, ki združuje družbo. Šola, ki bo znala upoštevati dimenzije globalnega in učečim približala svet na bolj človeški način, skupaj s poudarjanjem etičnih in moralnih vrednot, bo vsekakor pripomogla tudi k izgradnji bolj demokratične globalne družbe. V taki družbi se njeni prebivalci ne bodo zgolj le prenašali temveč se bodo iskreno razumeli, upoštevali, spoštovali in sprejemali, ne glede na raso, spol, kulturo in prepričanja. Le na tak način se bo uresničila prava filozofija šolanja, katero po Simoniču (2004, 183) podpira misel da: »več šolanja človeka bolje usposobi za življenje v družbi in da šolanje za vse pripadnike družbe prinaša boljši svet, v katerem bo lepše in prijetnejše živeti«. V luči tega je nujno, da se šolam omogoči ustrezna materialna sredstva ter državno pomoč, ki jim omogoča kakovostno delovanje (Blažič 2008, 84).

³⁵ Celostno učenje temelji na razvijanju vseh sedmih inteligenc: besedne, matematično-logične, vizualno-prostorske, glasbene, kinestetične, interpersonalne (sporazumevanje, vživljanje v druge) ter intrapersonalne (iskanje smisla).

V skladu z vsemi spremembami, ki smo jim priča, se spreminjajo tudi pričakovanja sodobne družbe do učečega posameznika, saj se od njega pričakuje pripravljenost za celostno, vseživljenjsko učenje in reševanja perečih globalnih problemov s pomočjo svežih, izvirnih načinov razmišljanja. Po mojem mnenju je tukaj na mestu nasvet Benčine (v Stare, Bučar 2005, 7): »Postanite fleksibilni, prilagodljivi, kreativni, inovativni, uporabljajte tehnologijo, pridobivajte znanje, bodite pripravljeni na uvajanje in upravljanje s stalnimi spremembami in na vseživljenjsko učenje«.

5.1.3 SODOBNA ŠOLA IN TERAPEVTSKE TEŽNJE

Nekateri kritiki v članku avtorice Barle Lakota (2010) »Vdor psihoterapevtskih strategij v šolo — pot, tlakovana z dobrimi nameni«, opazarjajo, da gre sodobna družba predaleč v poudarjanju konceptov družbe tveganja (Beck 2000) ter nenehnem opozarjanju na ranljivost in negotovost sodobnega človeka, kateri naj bi zato potreboval stalno pomoč in razumevanje. V skladu z omenjenim mišljenjem je na vseh področjih človeškega delovanja zaznati naraščajoči trend prisotnosti terapevtskih teženj. V sodobni šoli učitelji v sklopu učnega procesa vse več ur namenjajo pogovoru, kjer si učenci med seboj delijo čustva, obenem pa je v učnem procesu večja pozornost posvečena počutju učečih.

Kritiki pri tem opozarjajo, da vse mogoče le ni tako, kot je videti na prvi pogled, saj se pod krinko razumevanja in sočutja lahko skrivajo pasti. Ena med njimi je ustvarjanje vsesplošnega družbenega mnenja, da je posameznik, s svojimi lastnimi občutenji, središče vsega dogajanja, kar lahko posledično vodi v narcizem, depresijo ter posameznika odmika od njegovega širšega družbenega okolja. V izobraževalnem smislu lahko terapevtska vloga šole pripelje do slabše kakovosti pouka, kajti z učenjem »pravilnega« čustvovanja lahko učečemu onemogoči razvoj lastne osebnosti, kar pa je moralno sporno (Eccleston in Hayes v Barle Lakota 2010, 166-172). Zdi se, da se sodobna šola na tak način vse bolj odmika od svojega humanističnega poslanstva, torej prenosa znanja na potomce. Videti je, da znanje pridobiva obrobni pomen in se, kot že rečeno, vse bolj prelaga na posameznika. S tem lahko sodobna šola posredno prispeva k ohranjanju družbene neenakosti ali jo celo povečuje (Fevre v prav tam, 174-5). Nekateri avtorji postmoderno družbo zato že označujejo tudi za postemocionalno družbo,

v kateri so čustva družbeno naučena in filtrirana, med prebivalci pa prevladuje mnenje, da je mogoče le s čustvovanjem vplivati na stanje družbene blaginje (Mestovic v prav tam, 172). Vase zagledan posameznik, ki se smili samemu sebi, ne prevzema odgovornosti, obenem pa ga prevevajo občutki nemoči in izgubljenosti. Kot takega ga ne zanima družbeno dogajanje, zato pomaga ohranjati nespremenjeno stanje, kar več kot očitno ustreza obstoječi kapitalistični eliti (Fevre v prav tam 175-6).

Avtorica Barle Lakota (prav tam) zaključi, da je potrebno biti pri načrtovanju učnih kurikulumov pazljiv oziroma imeti vselej v mislih tradicionalno humanistično poslanstvo šole.

5.2 PROCESI NAPREDOVANJA HUMANE GLOBALIZACIJE

»Mislenost, ki je problem ustvarila, je ne more rešiti« (Einstein v Skupaj za zdravje človeka in narave 2011).

Kriza, v kateri smo se kot globalna družba znašli, ni le gospodarska, ampak je verjetno še mnogo bolj družbena, vrednotna/kulturna in ekološka, lahko bi celo rekli, da je kar vsesplošno človeška. Kljub očitnim slabostim, ki jih prinaša, menim, da lahko za človeštvo pomeni tudi povsem nenadejano priložnost, če bomo le nanjo zmožni pogledati iz povsem drugega zornega kota. Prav omenjena kriza je širši javnosti namreč končno pomagala videti pravi obraz neoliberalizma in dojeti, da sedanji model prevlade gospodarstva nad človekom ni bil pravi (Gregorčič in drugi 2009, 1-2).

V luči povedanega svet logično podvomi tudi v globalizacijo, ki jo vidi kot obvezno spremljevalko oziroma podpornico neoliberalizma. Naj na tej točki omenimo Rizmana (2008, 221), za katerega globalizacija ne obstaja nujno in izključno le v navezi s kapitalistično ideologijo, temveč ima pri izbiri svojega nadaljnjega razvoja več alternativnih možnosti. Zmožna je tako podpirati kapitalizem kot spodbujati odpor proti njemu, vse je torej odvisno od smeri, kamor je usmerjena (Howard-Hassmann 2006, 42)

Mnogi avtorji se strinjajo, da je sedaj skrajni čas, da se globalizacija spremeni iz nehumane, kapitalistično naravnane v bolj k človeku prijazno (Rizman 2008, 226) ali kot pravi Freire (v Torres 2010, 202), morali bi se začeti zavzemati za svet, ki bo »manj neprijeten, manj neizprosni in manj nehuman«. Živimo v obdobju sprememb in v času sprejemanja pomembnih odločitev. Vse možnosti so še vedno odprte, zato je ključno, da pri sebi najdemo voljo in moč za spremembe samega sebe in tudi naše okolice. Vprašati se je potrebno, kakšen svet si kot globalna družba sploh želimo in kaj smo pripravljeni za to storiti? Samostalnik krísis izhaja iz grškega glagola krinein, ki pomeni odločiti se, zato bi krizo lahko razumeli tudi kot odločitev za pozitivne spremembe (Gregorčič in drugi 2009, 5).

Rus (2001, 280) meni, da bi bila za nov, demokratičen stil globalizacije, potrebna duhovna revolucija, ki pa bi od človeštva vsekakor zahtevala velik napor. Po Pavšer (2004, 128) bi bilo potrebno najprej opustiti potrošniški stil življenja in obnoviti tradicionalne moralne vrednote. Preusmeritev nadaljnjega razvoja globalizacije predstavlja predpogoj za spopad z zaskrbljujimi globalnimi problemi, ki sta jih povzročila človeški pohlep in nepremišljenost.

5.2.1 GLOBALIZACIJSKI MITI

Najprej bi bilo potrebno opraviti z nekaterimi splošno uveljavljenimi globalizacijskimi miti, ki jih zagovarjajo proglobalisti ali so posledica teološkega³⁶ dojetja procesa globalizacije. Na njih v svojem članku »Neokvirjene slike globalizacije« opozarja Pikalo (2006, 45-55), in so naslednji:

- prepričanje, da je globalizacija **neizogibna in esencialna** oziroma po Friedmanu (v prav tam, 48): »zlati prisilni jopič«. Po tej logiki se nobena družba ne more izogniti globalizaciji oziroma je že vnaprej obsojena na propad, če se ji zoperstavi. Ta mit ne upošteva dejstva, da je globalizacija le posledica preteklega

³⁶ Nekaj teološko dojetati pomeni dojetati kot dano ali naravno, kot nekaj, v kar se ne dvomi.

družbeno-političnega dogajanja in razmerij, ki določajo v katero smer se bo razvijala;

- mit, da je globalizacija **nepolitičen proces**, ki se je zgodil naravno, sam od sebe. Po tej logiki naj bi zgolj predstavljala naslednjo stopnjo kapitalizma, kjer gospodarstvo prevladuje nad vsemi ostalimi družbenimi področji, kar naj bi bili preprosto primorani sprejeti. Ta mit nam lahko kaj hitro odkrije, da je globalizacija v bistvu umeteno vsiljen proces, v ozadju katerega se skrivajo močni politični in kapitalski interesi. Tudi kapital, ki naj bi bil mobilni in nikogaršnja last, ima v resnici vedno svojo teritorialno bazo, drži pa, da mu je v globalnih okvirjih omogočeno prosto kroženje po svetu. Avtor (prav tam, 52) zaključí: »Politika globalizma je, da globalizacijo predstavlja kot nepolitično«;
- **tehnologija**, ki predstavlja gonilno silo globalizacije, naj bi nas kot **družbo popeljala do boljše prihodnosti**. Resničnost, ki se je sedaj ne more več skriti, je daleč od mita, saj uvajanje nove IKT v družbeno-politični strukturi povzroča pretrese in tekmovalnost med podjetji, ki se trudijo dohajati hiter tehnološki napredek in prilagajati svojo proizvodnjo neprestanim spremembam. Pri tem tehnologija vse bolj izpodriva človeško delovno silo in spodbuja propad države, ki naj bi po Pikalo (prav tam) predstavljala »še zadnjo oviro kapitalistične akumulacije«;
- mit, da naj bi globalizacija **težila k konvergenci**, torej v smeri poenotenja. Ta pogled zanemara zgodovinsko in kulturno različnost med družbami in državami ter zagovarja tezo, da bi bilo potrebno vse obravnavati pod enakimi pogoji, ki pa so prirejani tako, da večinoma ustrezajo le bolj razvitim;
- zagovorniki neoliberalizma nam globalizacijo želijo predstaviti **instrumentalno**, zato posplošujejo globalizacijske procese in posledice. Pri tem se je potrebno zavedati, da omenjeni pogled upošteva le omejen, neoliberalističen vidik globalizacije in da so zato tudi predlagane rešitve zgolj in samo neoliberalistično obarvane;
- globalizacija naj bi bila **benigen proces**, ki vsem prinaša svetlo prihodnost in pozitivne posledice. Po tej logiki naj bi bili družbeni spopadi, ki jih neizpodbitno povzročá, prisotni samo v začetni fazi družbenega prilagajanja na novo

globalizacijsko resničnost in naj bi v nadaljevanju izveneli, kar pa je malo verjetno;

- Heater (v Davies in drugi 2010, 229) opozori še na **zmotnost dojemanja terminov globalno ali svetovno kot sopomenki terminu sodobno**, kar spodbuja prepričanje, da alternative trenutnim političnim in gospodarskim elitam niso nikoli zares obstajale, obenem pa zavira napredek drugačnih paradig in vizij o nadaljnjem razvoju sveta.

5.3 KAKO NAPREJ?

»Če meniš, da si premajhen, da bi lahko na kaj vplival, pomisli, kako je zaspati v sobi s komarjem« (afriški pregovor v Skupaj za zdravje človeka in narave 2009).

Za življenje v družbi, ki je vsem bolj prijazna, bi bilo najprej potrebno korenito preobraziti miselnost globalne družbe, življenjski stil prebivalcev, odnose med ljudmi in začeti snovati gospodarstvo, ki si bi prizadevalo za trajnosten razvoj in pri tem upoštevalo dobrobit ljudi ter ohranjanje okolja. Robertson (v Pikalo 2006, 50) opozarja, da je bil človeški dejavnik popolnoma izločen iz vseh razprav o globalizaciji, zato moramo sedaj v središče gospodarstva ponovno vrniti tistega, ki naj bi tudi užival sadove gospodarstva — človeka. Trenutno stanje v gospodarstvu je, na žalost, da slednje uspeva prav na račun izkoriščanja ljudi in okolja (Gregorič in drugi 2009, 5-7).

Za spremembo bi bilo potrebno globalno družbeno soglasje o enotni viziji, ki bi pri svojem uresničevanju upoštevala razvoj vseh družbenih podsistemov, in ne le gospodarskega kot do sedaj. Od trenutne globalizacije ima koristi le bogatejša manjšina. Vavpotič (2010, 6) pravi: »Če smo prej več vlagali v dobiček, je zdaj čas za skrb. Pravi model prihodnosti je ravnotežje med uspehom in zadovoljstvom«. Tako bi si bilo potrebno na kulturnem področju prizadevati za uveljavitev globalnih vrednot, pri čemer igra ključno vlogo prav vzgojno-izobraževalni sistem. V luči ohranjanja okolja moramo najti alternativne zamenjave za ogrožene vire, paziti na učinkovito porabo in si prizadevati za čim bolj zdravo okolje. Gospodarstvo se bo moralo prizadevati za blaginjo prebivalstva, kar v praksi pomeni zmanjševanje revščine, dvig izobrazbene ravni, boljše zdravje družbe in ne zgolj visok BDP. Na družbenem področju bi bilo

potrebno doseči čim manjše razlike med prebivalci, saj enakopravnost prispeva k večji družbeni udeležbi in krepi sodelovanje in pomoč, kar lahko prispeva k večjemu občutku sreče v družbi (Gregorič in drugi 2009, 5-7).

Zdaj je pravi čas, da kot globalna družba pokažemo svoje humane kvalitete, kot so to človeškost, strpnost, odgovornost, skrb in pripravljenost pomagati sočloveku. V primeru, da se danim razmeram zgolj prilagodimo in v pasivni drži čakamo na boljše čase, ne bomo dosegli ničesar. Potrebno je dejavno angažiranje pri družbeno-političnih zadevah in širjenje nove filozofije v našo širšo okolico. Bačlija in Haček (2006, 189) na podlagi raziskav Ronalda Ingleharda ugotavljata pozitivno povezavo med kritičnostjo javnosti do obstoječih vodstvenih elit in udeležbo oziroma osveščenostjo državljanov.

Pogoji, ki podpirajo napredovanje procesov bolj humane globalizacije, so dandanes ugodnejši kakor kadarkoli poprej. Prvi predstavlja ustrezna tehnologija, ki med drugim omogoča učinkovito mobilizacijo globalnih družbenih gibanj v smeri reform in sprememb, drugi pa predstavlja že omenjena gospodarska kriza, ki na nepričakovan način združuje ljudi, vzbuja novo zavest in kozmopolitizem (Rizman 2008, 224-5). Pri tem Howard-Hassmann (2006, 43) kot ključno podlago za razvoj bolj humane globalizacije predlaga upoštevanje človekovih pravic.

5.3.1 NEKAJ PREDLOGOV REŠEVANJA GLOBALNE KRIZE

Kakšne bi torej lahko bile konkretne rešitve globalne krize človeštva? Možnosti je veliko, v diplomu jih nekaj povzemam po dokumentarnih serijah Architects of Change (2009), v katerih gre za iskanje novih inovativnih rešitev sedanje nevzdržne situacije:

- prakticiranje **realnega gospodarstva**, v kateri mora za določeno vsoto denarja, ki jo banka posodi, stati realna vrednost³⁷. Na takšen način bi se lahko izognili zadolževanju in nezmožnosti pokritja dolga, ki, kot je razvidno iz sedanje krize, mnogokrat vodita do pogube;

³⁷ Pimer realnega gospodarstva je, ko banka posodi določeno vsoto denarja kmetu, ki ima v svoji posesti živino, ki je vredna kot bančno posojilo.

- premik k **zelenemu gospodarstvu** (ang. izraz social green economy) ozirom k trajnostno naravnemu gospodarstvu, ki pri svojem delovanju upošteva učinke na okolje in človeka. Pri sprejemanju odločitev o proizvodnji, potrošnji in globalni trgovini tako gospodarstvo spoštuje in tudi učinkovito izrablja vse okoljske vire (Evropska Agencija za okolje 2010);
- podobno kot zeleno gospodarstvo, tudi **odgovorni kapitalizem** upošteva in deluje v dobrobit vseh akterjev – vlagateljev oziroma deležnikov, proizvajalcev do potrošnikov (Architects of Change 2009);
- prakticanje **pravične**³⁸ **trgovine** (ang. izraz fair trade) kot alternativnega tržnega pristopa in organiziranega družbenega gibanja, ki ščiti in podpira interese revnih kmetov v razvijajočih se deželah oziroma omogoča izvoz njihovih proizvodov v razvite države, po pravičnih cenah, kar jim med drugim izboljša kakovost življenja in pogoje dela. Pravična trgovina si med proizvajalci in potrošniki prizadeva vzpostaviti partnerski odnos in dvigniti zavedanje potrošnikov v razvitih državah z ozaveščanjem, da gre za kvalitetne, ročno izdelane proizvode, brez uporabe pesticidov in drugih škodljivih vplivov na okolje (Fairtrade Labelling Organizations International);
- delovanje multinacionalk na principu socialnega **podjetništva** oziroma **socialnega gospodarstva**, ki naj bi pri svojem delovanju upoštevalo družbeno odgovornost, človekoljubje in trajnostni razvoj. Ekonomsko podjetništvo je usmerjeno le in izključno v povečevanje dobička, medtem ko ima socialno podjetništvo možnost spreminjati svet. Takšna podjetja se torej odločijo delovati v dobrobit družbe, ne da bi za to nujno pričakovala zaslužek³⁹;
- podobno razmišlja harvardski univerzitetni profesor Michael E. Porter (Porter in Kramer 2011) ki meni, da bi bilo sodobni kapitalizem potrebno na novo

³⁸ Pravična trgovina je trgovina s čim manj vmesnimi členi (na primer, francoska fair-trade organizacija kupi kakav od kmetov v Peruju in ga po zasluženi ceni proda v francoskih supermarketih).

³⁹ Kot primer navajam Danone, vodilnega proizvajalca jogurtov na svetu, ki je pred 5 leti v Bangladešu začel z manjšo proizvodnjo visokokakovostnih jogurtov, namenjenih revni bangladeški populaciji po nizkih cenah.

definirati, saj je zašel s svojo poti in je preveč ozko usmerjen. V skladu s tem predlaga, da se podjetja osredotočijo na **koncept »deljenih vrednosti«** (ang. izraz. shared value) oziroma na sistem ustvarjanja proizvodov in storitev, ki so v prvi vrsti dobre za družbo in prinašajo družbene koristi, šele potem pa tudi pokrivajo gospodarske oziroma koristi za podjetje. Porter (prav tam) pri tem poudarja, da pri omenjenem povečevanju družbenih potreb ne gre za človekoljubje, temveč le za nov, družbi prijaznejši način doseganja gospodarskega dobička, v katerem vidi prihodnost. Zamisel je še v povojih, toda opaziti je, da se ga poslužuje že kar nekaj ključnih globalnih akterjev, kot so GE, Google, IBM, Unilever in Wal Mart;

- družbeno **usmerjeni mediji** kot nevladni in neprofitni mediji, usmerjeni v informiranje in ozaveščanje družbe o perečih družbenih tematikah ter v angažiranje ljudi, da so pripravljeni zmanjšati svoj vpliv na okolje in delovati v dobro sočloveka (Evropska Agencija za okolje 2010),
- glede na to, da živimo v obdobju, ko proizvajamo več odpadkov kot je biotskih vrst v naravi, postaja **recikliranje** vedno bolj aktualna tema. Lahko pa bi predstavljalo tudi posel, ki bi omogočal zaposlitev velikemu številu brezposelnih in družbeno nepriviligiranih posameznikov (Architects of Change 2009);
- izredno zanimivo in navdihujoče je tudi **aktualno gibanje Zeitgeist**, ki predstavlja upor proti obstoječemu kapitalističnemu sistemu in željo po revoluciji v miselnosti sodobnega človeka. V globalni družbi želijo vzpostaviti kritično distanco do sistema, ki ga ima večina za samoumevna. Gibanje predlaga tudi **nov koncept nove družbene ureditve – t.i. projekt Venus**. Ustanovitelj projekta⁴⁰ menita, da je večina negativnih učinkov, s katerimi se dandanes soočamo, posledica razčlovečenega denarnega, ki ne deluje v dobro širše javnosti in okolja ter ne zagotavlja višje kakovosti življenja za vse, temveč koristi le tistim, ki nadzirajo kapital in imajo visoko kupno moč. V skladu s tem prepričanjem predlagata nov, samozadosten družbeni sistem, v katerem denar ne

⁴⁰ Idejna ustanovitelja projekta Venus sta 94-letni industrijski oblikovalec in socialni inženir Jacque Fresco in njegova prijateljica Roxanne Meadows.

bi imel nobene vrednosti. Vsem prebivalcem bi bile v obdelavo dane kmetijske površine, industrijska oprema in potrebna tehnologija ter zagotovljene enake možnosti dostopa do naravnih virov, ki bi jih za življenje in delovanje potrebovali. Energijo za delovanje bi družba pridobivala s pomočjo obnovljivih virov, in sicer onca, vetra, morskega valovanja, sončnih celic, geotermike, biomase in drugih. V tej viziji družbe so torej vsi resnično upravičeni do kakovostnega življenja, odstranjene pa so tudi vse ovire in predsodki. Na vprašanje, kaj bi v novem sistemu, kjer bi imeli vsi dostop do virov, ki jih potrebujemo, sploh še motiviralo ljudi, Fresco odgovarja, da je to potreba po samouresničitvi, duhovni in osebnostni rasti, torej doseganju najvišje ravni po Maslowi hierarhiji potreb (The Venus Project. Beyond Politics, Poverty and War),

- **sodoben, prenovljen koncept izobraževanja**, ki pojmuje razvoj učečega kot globalnega državljana in podpira demokratične vrednote, lahko po Freire (v Torres 2010, 190) opravi z različnimi vrstami zatiranja, ki smo jim trenutno priča – od rasizma, seksizma do najbolj prefinjenih na podlagi vere ali nacionalnosti. Šola lahko s spodbujanjem demokratičnega diskurza odločilno prispeva k **vzpostavitvi demokracije na globalnem nivoju**, ki po mnenju vseh treh intervjuvanih strokovnjakov (Pikalo 2011, Ferfila 2011 in Rizman 2011), kakor bomo videli v nadaljevanju, predstavlja rešitev, ki lahko izboljša in počloveči svet in globalno družbo.

Kljub obstoju številnih možnosti v svetovnem merilu, je mnogo avtorjev dokaj pesimističnih glede prihodnjega globalizacijskega razvoja. Tako na primer Beck in Bauman (v Demaine 2010, 158) trdita, da je težko verjeti, da bi se svet v kratkem lahko spremenil na bolje tudi, če nam bi uspelo spremeniti mišljenje današnje mladine, saj globalni kapitalistični akterji močno branijo svoje interese. Podobno pesimističen je Torres (2010, 184), ki kot ključni problem izobraževanja izpostavlja učitelje, ki naj bi bili sužnji zahtev javnega šolstva in družbe, ki je vse bolj razredno deljena oziroma kapitalistično usmerjena. Avtor (prav tam) meni, da trenutno »prihajajo do nove

prilagoditve sistema na podlagi ideje državljana kot potrošnika in prevladi globalizacije od spodaj«.

6 EMPIRIČNA RAZISKAVA-INTERVJU

Empirično sem pričujoče delo dopolnila z analizo treh poglobljenih intervjujev. Intervju je med orodje kvalitativnega raziskovanja, skozi katerega za nadaljnjo raziskavo pridobivamo bogate kvalitativne podatke. Dostop do podatkov je neposreden, zato pridobimo več in bolj zanesljive informacije, saj med virom in izpraševalcem ni posrednikov. Obenem si zagotovimo tudi bolj veljavne informacije, kar sicer predstavlja ključno mersko značilnost (Cencič 2002, 48-55).

Pri izvedbi intervjujev sem upoštevala naslednja priporočila od Creswella (1998, 124-5):

- na začetku je potrebno določiti vrsto intervjuja;
- pri izvedbi je priporočljiva uporaba snemalnih naprav;
- potek intervjuja naj bo vnaprej zastavljen z oblikovanimi glavnimi vprašanji in podvprašanji;
- ne smemo pozabiti na ustreznost prostora, kjer bo intervju potekal;
- spraševalec mora med intervjujem ostati prijazen, potrpežljiv in vljuden.

6.1 NAMEN IN OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Namen kvalitativne raziskave je podrobneje preučiti povezanost med dvema preučevanima spremenljivkama, visokošolskim izobraževanjem in procesom globalizacije. Raziskava je bila zasnovana kot pomoč pri potrjevanju oziroma zavrnitvi dveh splošnih hipotez, in sicer:

1. Globalizacija vpliva na področje visokošolskega izobraževanja in pogojuje njegovo spreminjanje;
2. Visokošolsko izobraževanje vzajemno vpliva nazaj na področje globalizacije in ga spreminja oziroma vpliva na prihodnji razvoj globalizacijskih trendov v smeri bolj humanega in demokratičnega razvoja.

Raziskovalna vprašanja so bila pripravljena vnaprej la kot vodilo v procesu pridobivanja novih ugotovitev.

6.2 METODOLOGIJA

6.2.1 VZOREC

Namenski vzorec treh univerzitetnih strokovnjakov je bil oblikovan po predhodnem posvetu z mentorico, dr. Alojzijo Židan. Izbran je bil na podlagi dveh ključnih dejavnikov, in sicer odličnega poznavanja kompleksnosti globalizacijskih procesov in strokovnosti na področju raziskovalnega ter pedagoškega delovanja, da bi lahko na podlagi pridobljenih odgovorov kar najbolje ocenila povezanost že omenjenih preučevanih spremenljivk. Vsi trije izbrani visokošolski strokovnjaki delujejo na področju družboslovnih ved.

Prvega naj omenim doktorja politoloških znanosti Jerneja Pikalo, ki deluje kot izredni profesor na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. V času opravljanja doktorata je na Centru za preučevanje globalizacije in regionalizacije Univerze Warwick v Angliji sodeloval kot gostujoči raziskovalec. Trenutno vodi projekt Državljan(stvo) v novi dobi: državljanska vzgoja za multikulturni in globaliziran svet. Namen projekta je sodobno globalno okolje približati državljanom in ponuditi strokovne podlage za razvoj novih pristopov k sodobni državljanski vzgoji.

Drugi intervjuvanec je redni profesor dr. Bogomil Ferfila, sicer strokovnjak na področju sociologije ter ekonomije, ki deluje na FDV v Ljubljani kot politolog, obenem pa je tudi koordinator magistrskega študija Ameriške in svetovne študije ter predavatelj na raznih tujih univerzah v ZDA, Kanadi, na Japonskem, v Avstraliji in drugih.

Tretji je prof. ddr. Rudolf Rizman, politolog in redni predavatelj sociologije na FF, ki obenem redno predava tudi v Sarajevu in Bologni. Enega izmed dveh doktoratov družboslovnih znanosti si je pridobil na Harvardu. V preteklosti je deloval kot odgovorni urednik Tribune, Problemov, urednik Javnosti in kot član mednarodnega

Russelovega razsodišča in Sartrove komisije za podeljevanje alternativne Nobelove nagrade. Leta 2009 se je potegoval za rektorja Univerze v Ljubljani.

Vzorec kvalitativne analize je sicer majhen, toda menim, da so pridobljeni rezultati verodostojni in zanesljivi, predvsem zaradi preišljenega izbora anketirancev.

6.2.2 POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV

Za zbiranje podatkov za kvalitativno raziskavo sem izdelala standardiziran, polstrukturiran intervju, ki je vključeval 10 bistvenih vprašanj (priloga A). Vprašanja so bila zastavljena kompleksno in so pokrivala vsa pomembnejša raziskovalna področja mojega diplomskega dela. V stik z intervjuvanci sem najprej stopila preko e-pošte in se z njimi dogovorila za eden-na-enega intervju (angl. one-to-one) (Mason 1996, 38). Vsi so bili opravljeni v prvi polovici maja 2011, vrstni red pri tem ni igral nobene vloge. Odgovore sem posnela s pomočjo uporabe fotoaparata, sledila je primerna klasifikacija oziroma kategorizacija odgovorov in nadaljnja kvalitativna obdelava. Vsak izmed intervjujev je trajal približno 30 minut in potekal v delovnih kabinetih posameznih profesorjev na dan dogovorjenega srečanja. Okolje je bilo mirno in sproščeno, kar je za učinkovit intervju nujno potrebno. Med pogovori nisem posegala v besedo in s tem omogočila, da so vprašani lahko kar najbolje izrazili svoja mnenja, obenem pa se je tako skrajšal tudi čas, potreben za odgovore.

6.3 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Posnete odgovore, zbrane s pomočjo treh strukturiranih intervjujev, je bilo potrebno urediti. Zaradi ohranjanja pristnosti in zagotavljanja priročnosti za bralca sem se odločila za prepis intervjujev (glej priloge B, C in D).

Pri interpretaciji sem odgovore podrobneje analizirala in iskala točke, glede katerih se vsi trije več ali manj strinjajo ter tiste, na katerih se razhajajo. Ugotovitve podajam v naslednjih sklopih.

6.3.1 GLOBALIZACIJA IN VIZIJA NJENEGA NADALJNJEGA RAZVOJA

Odgovori intervjuvancev na prvo vprašanje, kjer razkrivajo, kako si predstavljajo globalizacijo in njen nadaljnji razvoj, so bili kar kompleksni in široki. Pri vseh je možno zaznati precejšnji pesimizem v zvezi z napovedmi o nadaljnjem razvoju globalizacije glede na sedanjo situacijo. Pikalo (2011) to tudi sam priznava, ko pravi: »Nisem ravno optimist«, Rizman (2011) pa meni, da so »trendi precej negativni in da prispevajo, z izjemo Kitajske, predvsem k pavperizaciji, k siromašenju svetovnega prebivalstva in ne rešujejo seveda tistih kritičnih problemov, od katerih je odvisna, bi lahko rekli, evolucionarna prihodnost človeštva«. Ferfila (2011) trdi, da finančna kriza, globalno gledano, ne bo prinesla neke večje revolucije v mišljenju ali pojavu novih institucij, ki bi svet urejale bolj enakopravno, ampak zgolj manjše, esteske popravke. Vsi se strinjajo, da trenutno živimo v svetu, kjer določene, gospodarsko dominantnejše države obvladujejo šibkejše ter usmerjajo razvoj globalizacije.

Kljub povedanemu, intervjuvani strokovnjaki vendarle dopuščajo možnost, da se stvari obrnejo tudi na bolje, v bolj humano smer, čeprav Rizmanu (2011) meni, da je globalizacija novejši, mlad pojav in da je te trende težko natančno napovedati. Z Rizmanom se glede starosti pojava ne strinja Ferfila (2011), ki meni, da gre za starejši pojav, ki se je pričel s kolonizacijo sveta.

Pikalo (2011) pravi, da je moč občutiti naraščajoči trend povezovanja in soodvisnosti med ljudmi ter da bodo te vezi v prihodnje le še globlje, iz prakse pa vemo, da bolj kot si z nekom povezan, večjo naklonjenost in sočutje lahko do njega občutiš, kar vsekakor lahko pripomore pri humanizaciji globalizacije. Podobno meni Ferfila (2011), ki zagovarja tezo, da se dolgoročno »krepi neka zavest o večji globalnosti, večji humanosti, večji participaciji vseh, pomoči manj razvitim«. Rizman (2011) zatrjuje, da »enopetinska družba« ni vzdržna ter da bo slej ali prej prišlo do množičnega upora proti globalizaciji, kot jo poznamo danes, vračanju na »neko izhodiščno točko«, obenem pa bo na veljavi spet pridobil nacionalizem.

Tako Pikalo (2011) kot Rizman (2011) sta mnenja, da globalizacija ni nek linearen, enoznačen proces, ampak da ima svoje »ups and downs« (Pikalo 2011) oziroma, da je tudi deglobalizacija prevzaprav nek vidik globalizacije (Rizman 2011).

6.3.2 *PODROČJA, KI ZAHTEVAJO PONOVEN RAZMISLEK*

Pri vprašanju, katera področja bi bilo potrebno ponovno premisliti v skladu z željo, da se tok globalizacije obrne v bolj pozitivno, k človeku naravnano smer, sta Ferfila (2011) in Rizman (2011) odgovorila, da bo potrebno več investirati v izobraževanje in dvig splošne kakovosti življenja ter ne samo v BDP, ki pravzaprav ni in ne bi smel biti pravo merilo sreče.

Vsi trije so se poglobili v razglabljanje o navezavi globalizacije in demokracije. Ferfila (2011) opozarja, da se demokracija v večini držav pokriva z ekonomskim razvojem, zato meni, da bi ga bilo potrebno spodbujati. Za Rizmana (2011) je globalizacija »nek projekt, ki trpi na tem deficitu demokratičnih sfer«, omenja pa tudi, da demokratičnost kot lastnost najdemo le na ravni nacionalne države. Vsi se zavzemajo za reševanje globalnih problemov na globalni, transnacionalni ravni in so bili vidno navdušeni nad idejo vzpostavitve demokracije na globalnem nivoju oziroma obstoju instituta globalne vlade, ki bi te zadeve lahko urejala.

6.3.3 *SODOBNA TEHNOLOGIJA*

Rizman (2011) zagovarja nov, štiri-dimenzionalen začetek glednja na globalizacijo. V novem svetu vidi potrebo po novem diskurzu in alternativnem razmisleku, do česar nas je v veliki meri pripeljala prav tehnologija. Podobno razmišlja tudi Pikalo (2011), ki pravi, da poleg tehnologije »potrebujemo tudi nov zavesten preskok na nekaj drugega, kako bomo urejali zadeve v svetu«.

Intervjuvanci so sodobni tehnologiji v večini naklonjeni, predvsem uporabi interneta in možnosti mednarodnega komuniciranja, vseeno pa opozarjajo, da je potrebno biti na določene stvari pozoren. Pikalo (2011) zagovarja uporabo tehnologije v razredih in jo vidi kot prednost, pri tem pa Ferfila (2011) opozori, da lahko kdaj uporaba

powerpointov v razredu »deformira poučevanje«, saj učeči le prepisujejo s projekcij, ki jih je pripravil učitelj.

Rizman (2011) meni, da nam uporaba sodobne tehnologije lahko omogoči bolj polno in kakovostno življenje, saj nas osvobodi zapravljanja časa za opravljanje nekih enostavnih poklicnih nalog. V tehnologiji med drugim vidi »neko dragoceno sredstvo, ki lahko humanizira ta svet in tudi te socialne boje naredi v bistvu manj nasilne in pa vendarle ti boji dosežejo nek svoj učinek«. Po drugi strani še doda, da nove tehnologije niso povsod izkoriščene v enaki meri, saj na to vpliva razvitost gospodarstva, ter poudari, da pri uporabi tehnologije ne gre podcenjevati pomena osebnega stika.

6.3.4 VPLIV VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA NA NADALJNI HUMANI RAZVOJ GLOBALIZACIJE

Z mojo hipotezo, da lahko visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) vpliva na oblikovanje učečih v smeri odgovornega in tolerantnega državljanstva, in s tem posredno vpliva tudi na prihodnji razvoj globalizacije, se vsi intervjuvani načeloma strinjajo. Pikalo (2011) meni, da je pravzaprav precej podobna tudi filozofija njegovega projekta Državljan(stvo) v novi dobi: državljanska vzgoja za multikulturni in globaliziran svet. Po njegovem potrebujemo izobraževanje »da se bodo ljudje znali orientirati v novem svetu« in »če hočete uspevat, ne samo poslovno, ampak na splošno, če hočete živeti, če hočete razumeti, za kaj gre«.

Tudi Ferfila (2011) trdi, da je izobraževanje mladih edina prava pot, kljub dolgoročnosti tega procesa. Kot primer navede ekološka gibanja, za katere je znano, da so za vzpostavljanje ravni ekološke ozaveščenosti, kot jo imamo danes, potrebovala par desetletij.

Rizman (2011) se z mojo hipotezo strinja pogojno, in sicer v primeru, da izobraževalne ustanove ne ponujajo samo nekritičnega, enodimenzionalnega znanja, ker znanje »potem seveda na žalost ne opravlja tiste funkcije, za katero bi midva oba želela, da bi to znanje opravljal« ter ne zmore prispevati k izgradnji celovite in kritične osebnosti.

6.3.5 ALTERNATIVE KAPITALIZMU IN POTROŠNIŠKI DRUŽBI

Odgovori na vprašanje, ali trenutno obstajajo kakšne alternative kapitalizmu in potrošništvu, so bili sprva deljeni. Ferfila (2011) in Pikalo (2011) sta izrazila mnenje, da trenutno pravih alternativ kapitalizmu ni, saj je le-ta znan po svoji prilagodljivosti in prenavljanju kapitalske baze. Rizman (2011), ki zagovarja tezo, da je bila globalizacija do sedaj usmerjena »od zgoraj«, pa meni, da bo alternativo kapitalizmu potrebno poiskati v globalizaciji »od spodaj« in upoštevanju zahtev in potreb množic, ne le interesov korporacij in ostalih močnih elit. Tako Rizman (2011) kot Ferfila (2011) opozarjata, da ne gre govoriti le o obstoju ene, univerzalne rešitve primerne za ves svet, ampak je probleme potrebno reševati glede na razvitost gospodarstva posameznih držav ali regij.

Vsi trije intervjuvanci se nagibajo k ideji, da je ena izmed možnih alternativ kapitalizmu vzpostavitev globalne demokracije oziroma alternativne globalne zavesti. Pikalo (2011), na primer, predlaga vzpostavitev globalne delavske zavesti.

6.3.6 UČINKI GLOBALIZACIJE NA PODROČJE VISOKOŠOLSTVA

Globalizacija vpliva na področje visokošolskega izobraževanja, menijo vsi trije vprašani. Pikalo (2011) opisuje, da smo danes »križem kražem«, saj na visokošolstvo deluje veliko vplivov, posledično pa slednje vpliva nazaj na svet. Prav zato mora biti visokošolski prostor inovativen, ne pa zaprt v lastne okvirje. S tem se strinja tudi Rizman (2011), ki pravi, da mora biti model izobraževanja odprt, da lahko ustvarja novo znanje, saj »znanje, če ni odprto, če ne generira novega znanja, je v bistvu blokirano znanje in kot tako seveda lahko prispeva zgolj k neki nadaljnji rasti enodimenzionalnega človeka, enodimenzionalne družbe«.

6.3.7 VPLIV GLOBALIZACIJE NA KAKOVOST RAZISKOVALNEGA IN PEDAGOŠKEGA DELA INTERVJUANCEV

Interjuvani strokovnjaki se strinjajo, da globalizacija vpliva tudi na kakovost njihovega dela. Pikalo (2011) pri tem izpostavi dosti bolj pretočno izmenjavo informacij in

uporabo globalne izobraževalne tehnologije v razredih, kar naj bi po njegovem pripomoglo k pozitivnim izboljšavam na področju poučevanja. Podobno razmišlja Ferfila (2011), ki je mnenja, da se vpliv globalizacije čuti pri vseh predmetih, zato zagovarja uporabo dobrih primerjalnih praks.

Podobno tudi Rizman (2011) trdi, da globalizacija vpliva na področje njegovega dela, vendar pa v nasprotju s prej omenjenima strokovnjakoma meni, da je ta vpliv precej negativen, še posebej, kar se tiče izvajanja Bolonjske reforme, do katere je izredno kritičen.

6.3.8 OCENA BOLONJSKE REFORME V SLOVENIJI

Vprašanje o mnenju intervjuvancev glede izvajanja Bolonjske reforme v Sloveniji je izzvalo različne odzive. Menim, da bi vprašane strokovnjake lahko kar razvrstili glede na njihovo kritičnosti do le-te. Najbolj kritičen je vsekakor Rizman (2011), ki to sam priznava: »Jaz sem zelo kritičen, saj veste, do Bolonjske reforme«. Opozarja, da je Bolonjska reforma pravzaprav rezultat globalizacije »od zgoraj« in da gre v bistvu za političen projekt, katerega cilj je samo, da se izobraževanje poceni in skrajša, kar pa seveda ni pravi način. Študentje postajajo vedno bolj pasivni, študij pa se banalizira in »postaja vedno bolj in bolj nekaj, za kar moraš kupiti vstopnico in nekaj, kjer se moraš dob'r in disciplinirano obnašat«. Regulacija in birokratizacija visokega šolstva v bistvu zapirata možnosti za »večstranski razvoj globalizacije« in omejujeta produktivnost znanja, ki po njegovem ta trenutek, predvsem zahvaljujoč tehnologiji, tudi obstaja.

Nadaljujem s Ferfilo (2011), ki o Bolonji meni, da je »tipično poenotenje znotraj skupine, kateri pripadamo«. Podobno kot Rizman (2011) ocenjuje, da naše visokošolstvo z Bolonjsko reformo izgublja na kakovosti v primerjavi z državami, ki se takih reform ne poslužujejo. Bolonjsko reformo naj bi pri nas zaznamovala neučinkovita centralna vodenost in neustrezna sistemska delitev ponekod na 3 plus 2, drugod na 4 plus 1, kar onemogoča pretočnost, ki naj bi predstavljala eno izmed glavnih ciljev Bolonjske reforme. Ferfila (2011) izpostavi še problem množičnega ustanavljanja univerzitetnih centrov, kljub temu, da prebivalstvo upada, kar je po njegovem mogoče še večji problem, kot Bolonja.

Mogoče bi lahko za še najmanj kritičnega do Bolonje označila Pikala (2011), ki meni, da je Bolonja prinesla kar nekaj prednosti: »dobra pri tej stvari je mednarodna povezljivost, o kateri sva govorila, dobra je prehodnost študentov, dobro je, da imamo, ali bomo nekega dne imeli na evropski ravni urejene nazive, da se vzpostavlja enotni visokošolski in raziskovalni prostor, da bo mobilnost teh ljudi veliko večja, ne samo na visokošolskem prostoru, ampak tudi kasneje na zaposlitvenem prostoru in tako naprej«. Seveda pa ima tudi Pikalo kar nekaj pomislekov, predvsem zato, ker je bila Bolonja v Sloveniji uvedena v skladu z neoliberalno logiko, ki na tem področju nima kaj dosti iskati. Obsoja tudi prekratek, nepoglobljen študij, ki učečemu ne prinaša pravega, kakovostnega znanja.. Podobno kot Rizman (2011) svetuje, da se mora človek skozi postopek izobraževanja med drugim razviti tudi kot kritična in samostojna osebnost, kar pa prekratki bolonjski študij s preveč predmeti otežuje.

6.3.9 PROBLEM ZAPOS LJIVOSTI DIPLOMANTOV

Pri zadnjem vprašanju o vzrokih za nezaposlenost diplomantov v Sloveniji in o možnih načinih reševanja omenjenega problema so se odgovori vprašanih še najbolj razhajali.

Pikalo (2011) išče vzrok v dejstvu, da »imamo pač gospodarstvo, ki je naravnano na relativno nizko dodano vrednost, imamo podjetja, ki niso inovativna in ustvarjajo relativno malo dodane vrednosti«, diplomanti pa si, glede na svojo izobrazbo, seveda iščejo primerno zaposlitev s primernim plačilom. Vprašani nadaljuje, da v Sloveniji še nismo zares dosegli stopnje družbe znanja, saj nimamo lastnega razvoja in imamo precej industrije nižje dodane vrednosti.(TU NEKAJ MANJKA – NAJBRŽ PREDLOG, KAJ JE REKEL V RESNICI? INDUSTRIJA, KI USTVARJA NIŽJO DODANO VREDNOST?) Sklepa, da bi bila zato rešitev lahko v tem, da država začne spodbujati inovativna podjetja in razne panoge, ki prinašajo dodano vrednost, kot je na primer turizem.

Ferfila (2011) glede omenjene problematike meni, da je vzrok za povečano nezaposlenost diplomantov predvsem v trenutni finančni krizi in da se bodo po njenem koncu razmere najverjetneje izboljšale.. Kot drugi razlog navede že prej omenjeno

povečano število univerzitetnih centrov, ki na trg dela pošiljajo veliko maso diplomantov, ki jih ta pravzaprav ne potrebuje.

Rizman (2011) vidi srž problema v generaciji, ki je trenutno na ključnih vodilnih mestih, saj je ta po njegovem precej paternalistično naravnana in mladim z drugačnimi interesi in idejami, ne pusti zraven. PO njegovem gre za vrednostni prepad in pomanjkanje politične volje, zato mladim predlaga, da s pomočjo organiziranega delovanja v obliki civilne družbe ali sodobnih političnih ustanov odločneje pritisnejo na obstoječe elite in zahtevajo svoje pravice.

6.4 POVZETEK REZULTATOV RAZISKAVE

Rezultati kvalitativne raziskave potrjujejo raziskovalni hipotezi. Iz intervjujev je namreč moč razbrati, da vsi trije intervjuvani strokovnjaki menijo, da globalizacija pomembno učinkuje na področje visokošolskega izobraževanja in da se to področje pod njenimi vplivom korenito spreminja. Učinki so ambivalentni, saj se področje visokošolskega izobraževanja po eni strani odpira in povezuje, po drugi strani pa postaja vse bolj skomercializirano in tržno usmerjeno. Kot ključna spremljevalca globalizacije in dejavnika vpliva, tako pozitivna kot tudi negativna, so vprašani označili Bolonjsko reformo in novo tehnologijo.

Pogojno lahko potrdim tudi drugo hipotezo, da visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k izoblikovanju učečega kot odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji humani in demokratični razvoj globalizacije, Do tega pa pride le takrat, ko se otrese spon kapitalizma in ponovno zasleduje svoje humanistično poslanstvo, torej prenos znanja na potomce. Pikalo (2011) v zvezi z s tem potrjuje: »Ja, j'st se tule strinjam«, podobno Ferfila (2011) : »Ja, sigurno je to prava pot«, rahlo skeptičen je samo Rizman (2011), ki meni, da znanje z Bolonjsko reformo izgublja na svojem pravem pomenu.

Izsledki raziskave nadalje nakazujejo, da vsi trije intervjuvani strokovnjaki zagovarjajo potrebo po novih pravilih in novi obliki urejanja družbe, ki bi bolj ustrezala sodobni

globalni situaciji. Pikalo (2011) je prepričan, da » seveda potrebujemo tudi nov zavesten preskok na nekaj drugega, kako bomo urejali zadeve v svetu«, Rizman (2011) pa predlaga, da o svetu in dogajanju o njem ne razmišljamo več tradicionalno, ampak bolj primerno globalnemu okolju, torej štiridimenzionalno.

Reševanja izzivov, ki pestijo vse bolj »medpovezan« (Pikalo 2011) svet in so po svoji naravi transnacionalni, se je po mnenju vprašanih potrebno lotiti na globalni ravni. Ena izmed največkrat predlaganih možnosti je bila vzpostavitev demokracije na globalni ravni oziroma vzpostavitev globalne vlade ali ustanov, ki bi jo lahko zagotavljale. Ideja globalne demokracije naj bi skupaj s konceptom globalnega državljanstva zasledovala trajnostni razvoj, družbeno pravičnost, medsebojno povezanost, vzajemno odvisnost in podpirala globalne vrednote, kot so enakost, odgovornost, sprejemanje, strpnost in podobno. Pravice in obveznosti naj bi izhajale iz Univerzalne listine človekovih pravic in mednarodnega prava (Milanović 2007). Rizman (2011) celo meni, da se brez globalne demokracije niti globalizaciji niti svetu »ne piše nič dobrega«.

V skladu s povedanim si pogledjmo še medsebojno povezana dejavnika demokracije in izobraževanja. Šola, ki trenutno predstavlja edini prostor za celovito učenje demokracije, ima v globalnem svetu pomembno nalogo, in sicer »formulacijo družbenega konsenza, ki artikulira demokracijo« (Torres 2010, 190). Skozi državljansko in demokratično vzgojo spodbuja dejavno družbeno-politično udejstvovanje in manjša strah pred političnimi ustanovami. Torej se skozi proces visokošolskega izobraževanja oblikujejo informirani in dejavni državljani, ki skozi politično udeležbo spodbujajo demokracijo in demokratične vrednote, te pa prispevajo k izgradnji bolj pravičnega in lepšega sveta za vse.

7 SKLEP

Svet še nikoli ni bil priča tako hitrim in radikalnim spremembam na vseh družbenih področjih, ki jih prinaša globalizacija, ta vseprežemajoča filozofija sodobnosti. Kot izrazito obsežen in ambivalenten pojav je s seboj prinesla nove omejitve in izzive kot nepričakovano paleto izbir. Slabosti so vidne predvsem v njeni gospodarski dimenziji, ki skupaj s prevladujočo ideologijo kapitalizma pomembno prispeva k propadanju okolja in biotske raznovrstnosti, večanju prepada med revnimi in razvitimi, slabšanju kakovosti življenja, večanju družbenih neenakosti, izkoriščanju delovne sile, spreminjanju vrednostnega sistema in recesiji. Po drugi strani pa globalizacija, predvsem s prihodom nove IKT in poudarjanjem znanja kot ključnega konkurenčnega dejavnika nove družbe, prispeva k višanju kakovosti življenja in k večjemu družbenemu napredku. Krog je tako sklenjen, saj vse bolj kompleksno znanje, ki je neločljivo vezano na človeški vir, v novi družbi znanja prispeva k razvoju še bolj naprednih tehnologij, ki ponovno vplivajo na vse večji gospodarski razvoj. Pri tem povezava med družbeno blaginjo in občutkom sreče ni linearna, znanje in tehnologija pa tudi nista vedno vsem enako dostopna, zato lahko predstavljata le še eno kategorijo, ki povečuje družbene razlike.

Do sedaj smo bili kot globalna družba priča predvsem globalizaciji »od zgoraj« (Falk v Demaine 2010, 153), torej zasledovanju političnih in gospodarskih interesov velikih mednarodnih korporacij in vodilnih držav po dobičku in gospodarski rasti. V skladu s potrebo po bolj humani in demokratični globalizaciji, do katere sta nas pripeljali prav gospodarska in okoljska kriza, bomo morali dati možnost tudi napredujočim procesom globalizacije »od spodaj«, katere nosilci so različna nevladna in neprofitna družbena gibanja, ki zagovarjajo obče civilizacijske vrednote, kot so mir, svoboda, enakost, človeške pravice in demokracijo. Pod vplivom interneta, trenutno najmočnejšega akterja informacijske dobe, prihaja do oblikovanja globalne civilne družbe, ki je glas globalnih državljanov, ki poskušajo dejavno vplivati na oblikovanje odločitev mednarodnega pomena, torej na naše skupno življenje v globalnem svetu.

V pričujočem delu sem raziskovala povezavo med procesom globalizacije in visokošolskim (družboslovnim) izobraževanjem in prišla do zaključka, da sta

spremenljivki pomembno povezani in da medsebojno sovplivata. Vpliv globalizacije na področje visokošolstva se kaže predvsem v povečevanju odgovornosti univerze do družbe, v pritiskih države po prilagajanju potrebam gospodarstva, množičnosti študija, pojavu novih tržno usmerjenih ponudnikov, preobrazbi klasične oblike univerz v virtualne in v visokošolskih reformah. Omenjeni procesi so predvsem rezultat zasledovanja kapitalistične logike po čim bolj stroškovno učinkovitem študiju, ki pa vpliva na zmanjševanje avtonomnosti univerz in ogroža njihovo humanistično poslanstvo — prenos znanja na zanamce. Razvpita Bolonjska reforma, ki smo jo uvedli tudi pri nas, v praksi ni prispevala h bolj kakovostnemu znanju in večji mobilnosti vseh udeležencev izobraževanja. Ravno nasprotno, s prevelikim številom predmetov in prekratkih študijem naj bi obstoječo situacijo le še slabšala. Visokošolstvo se v Sloveniji srečuje predvsem s problemi na področju financiranja, z neprimerljivostjo starih in novih univerzitetnih nazivov, z množičnostjo študija in problemom zaposljivosti (bolonjskih) diplomantov.

Pri analizi vpliva visokošolskega izobraževanja na procese globalizacije in njen prihodnji razvoj, sem ugotovila, da ima prenovljeno področje visokošolstva, ki bolj ustreza globalnemu okolju, vse možnosti, da prispeva k demokratizaciji in humanizaciji omenjenega procesa. Naloge šole, kot ustanove, ki naj bi posameznike v družbi 21.stoletja vzgojila v celovite osebnosti, ki se zavedajo sebe in svoje okolice, so kompleksne in zahtevne. Postati mora namreč odprta, prožna in ustvarjalna izobraževalna skupnost, ki bo spodbujala globalne vrednote — strpnost, spoštovanje različnosti, razumevanje, odgovornost, multiintelektualnost, komunikativnost in podobno. Pomembna je tudi izgradnja nacionalne in globalne identitete, poudarjanje konceptov samoučenja in samoraziskovanja, učenje informacijske, časovne in medijske usposobljenosti, spodbujanje kritičnosti do obstoječega, potrošniško usmerjenega sistema, ustvarjalnost, usmeritev učečih k reševanju perečih izzivov s področja ekologije in sociale ter učenje univerzalnih konceptov humanosti in etike.

Za lepše življenje vse globalne družbe bi bil potreben korenit kulturni premik in povsem nova, trajnostno usmerjena življenjska filozofija, ki bi ji bila tuja obstoječa neoliberalistična naravnost. Pri tem je dobro, da globalizacija ni neločljivo povezana z omenjeno ideologijo. Na poti svojega prihodnjega razvoja ima več možnosti reševanja

globalnih izzivov, potrebno jo je samo pravilno usmeriti — premik k zelenemu gospodarstvu, prakticiranje odgovornega kapitalizma in socialno podjetništvo. Primer bolj radikalnega transformacijskega pristopa je aktualno gibanje Zeitgeist, ki predlaga tudi novo družbeno ureditev Venus (Ferfila 2007, 301-8).

Pomembno vlogo pri reševanju splošne družbene globalne krize ima tudi prenovljen koncept vzgoje in izobraževanja. Ta lahko s pomočjo kakovostnega znanja spremeni učečega v poučenega globalnega državljana, ki se dejavno družbeno-politično udeležuje, s čimer spodbuja izgradnjo demokracije in demokratičnih vrednot na nacionalnem in na globalnem nivoju, prispeva k humanizaciji procesa globalizacije in k svetlejši prihodnosti posameznika in celotne globalne družbe. Glede na povedano lahko zatrdimo, da področje visokošolskega izobraževanja v časih globalizacije ne izgublja svojega družbenega pomena, prej obratno — v skladu z umikom nacionalne države prevzema visokošolsko izobraževanje vlogo tiste ključne sile, ki združuje družbo.

Pojem globalizacije bi mogoče zahteval še več analize. Kljub temu menim, da je pričujoče delo dober pripomoček za pedagoge, učence in snovalce prihodnjih učnih kurikulumov, ki lahko pripomore k boljšemu razumevanju izredno pomembne vloge visokošolskega izobraževanja v globaliziranem svetu.

8 LITERATURA

Architects of Change. Dostopno prek: <http://www.architectsofchange.tv/> (21. januar 2011).

Bačlija, Irena in Miro Haček. 2006. Procesi demokratizacije in politizacije v Sloveniji ter zaupanje v politične in uravne institucije. V *Demokracija v globalizaciji-globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 175-192. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2010. Globalizacija, varnost in fragmentacija monopola sile: Spreminjanje koncepov državnosti. V *Nova državljanstva v dobi globalizacije*, ur. Jernej Pikalo, 30-57. Ljubljana: Založba Sophia.

Barle Lakota, Andreja. 2010. Vdor psihoterapevtskih strategij v šolo-pot, tlakovana z dobrimi nameni. *Šolsko polje* (3-4): 165-179.

Bauman, Zygmunt. 1998. *Globalization: The human consequences*. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell.

Beck, Ulrich. 2000. *What is globalization?* Cambridge: Polity Press.

Berlic, Nika. 2010. *Razprava v učnem procesu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Biotehnična fakulteta. 2010. *Prostori tokov*. Dostopno prek: [http://web.bf.uni-lj.si/ika/SLO/PODATKI/PS_2005-06\(05\)_Tokovi.ppt](http://web.bf.uni-lj.si/ika/SLO/PODATKI/PS_2005-06(05)_Tokovi.ppt) (22. junij 2011).

Blažič, Marjan. 2008. Globalization Processes and Education. *Pedagoška obzorja* (1): 74-84.

Bolonjska reforma se po evropskih univerzah širi kot plesen. 2009. Dostopno prek: <http://www.razgledi.net/2009/11/23/bolonjska-reforma-se-po-evropskih-univerzah-siri-kot-plesen/> (2. februar 2011).

Bučar, Maja, Metka Stare in Jaro Berce. 2005. Kako bolje izkoristiti potencial informacijsko-komunikacijskih tehnologij v Sloveniji. V *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij*, ur. Metka Stare in Maja Bučar, 173-183. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Callan, Eamonn. 2010. Državljanstvo in izobraževanje. V *Državljanstvo in globalizacija. K državljanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 51-82. Ljubljana: Sophia.

Cencič, Majda. 2002. *Pisanje in predstavljanje rezultatov raziskovalnega dela. Kako se napiše in predstavi diplomsko delo (nalogo) in druge vrste raziskovalnih poročil*. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.

Cohen, Robin in Paul Kennedy. 2000. *Global Sociology*. Basingstoke: Macmillan.

Creswell, W. John. 1998. *Qualitative Inquiry and Research design: Choosing among five traditions*. London: Sage.

Černetič, Brina. 2003. *Proces globalizacije, protiglobalizacijska gibanja in kritika blagovnih znamk*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

Demaine, Jack. 2010. Globalizacija in državljanska vzgoja. V *Državljanstvo in globalizacija. K državljanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 147-164. Ljubljana: Sophia.

European Commission. 2000. *Employment in Europe 2000*. Dostopno prek: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=1904&langId=en (28. junij 2011).

Farčnik, Daša in Polona Domadenik. 2011. *Did Bologna reform improve school-to-work transition of graduates?* Dostopno prek: <http://www.pagina-aede.org/malaga2011/Dasa.pdf> (18. junij 2011).

Fairtrade Labelling Organizations International. Dostopno prek: <http://www.fairtrade.net/> (21. januar 2011).

Ferfila, Bogomil. 2007a. *Globaliziranost sodobnega sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2007b. Svet na vstopu v 21. stoletje. V *Zbornik o Evropski uniji*, ur. Bogomil Ferfila, 1-60. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 11. maj.

Galston, A. William. 2010. Državlјanska vzgoja in politična participacija. V *Državlјanstvo in globalizacija. K državlјanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 133-144. Ljubljana: Sophia.

Gerdevič, Janja. 2011. *Vzgoja kritičnega potrošnika*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Gerjolj, Stanko. 2004. Vzgoja in izobraževanje pred nekaterimi izzivi globalizacije. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 89-99. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Gerlič, Ivan. 2000. *Sodobna informacijska tehnologija v izobraževanju*. Ljubljana: DZS.

Gregorčič, Marta, Matjaž Hanžek, Lučka Kajfež Bogataj, Lev Kreft, Ana Murn, Dušan Plut, Tine Stanovnik, Jožef Školč in Trontelj Jože. 2009. *Kam po krizi? Prispevek k oblikovanju trajnostne vizije prihodnosti Slovenije*. Dostopno prek: http://www.kpv.gov.si/fileadmin/kpv.gov.si/pageuploads/datoteke_dinamika/2009_12/drugo/24dec2009_kam_po_krizi_SLO.pdf (28. marec 2011).

Howard Hassmann, E. Rhoda. 2006. Druga velika preobrazba: preskoki človekovih pravic v dobi globalizacije. V *Demokracija v globalizaciji-globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 29-44. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ihan, Alojz. 2004. Šola prihodnosti-šola orientacije in smisla. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 107-120. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Ivančič, Angelca. 1999. *Izobraževanje in priložnosti na trgu dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ježek, Maruša. 2004. *Slovenija na prehodu v družbo znanja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Jelenc Krašovec, Sabina. 2003. *Univerza za učečo se družbo: kako univerza sledi tokovom sodobnega izobraževanja*. Ljubljana: Sophia.

Keating, Avril. 2010. Vzgoja državljanov evrope. V *Državljanstvo in globalizacija. K državljanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 239-265. Ljubljana: Sophia.

Kodelja, Zdenko. 2008. Terminološka ali konceptualna sprememba? *Šolski razgledi* (17): 3.

Kokot Žanič, Kaja. 2010. *Vseživljenjsko učenje kot (didaktično-metodični) koncept tretjega tisočletja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Koren, Andrej. 2006. *Avtonomija in decentralizacija v izobraževanju: študija vidljivosti v slovenskem šolskem sistemu*. Koper: Fakulteta za management; Ljubljana: Šola za ravnatelje.

Kroflič, Robi. 1997. *Avtoriteta v vzgoji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Kučić, J. Lenart. 2011. *Gospodarji podatkov*. Dostopno prek: <http://www.lenartkucic.net/2011/01/15/varstvo-zasebnosti-za-drzavljan-eu/> (14. junij 2011).

--- 2011. *Internetne revolucije?* Dostopno prek: <http://www.lenartkucic.net/2011/03/08/internetne-revolucije/> (14. junij 2011).

Kump, Sonja. 2008. Učenje odraslih za življenje ali za preživetje? *Sodobna pedagogika* 59 (3): 76–89.

Levičnik, Vesna. 2010. Generacija, ki noče odrasti. *Nika*, 205 (27. oktober 2010).

Lifelong Learning 2010. 2007. *Lifelong Learning: Patterns of Policy in Thirteen European Countries*. Dostopno prek: <http://lll2010.tlu.ee/publications/project-reports/lll2010-sp1-comparative-report-final-july-2007.pdf/view> (22. februar 2011).

Lipužič, Boris. 1996. *Izobraževanje na razpotju: znanje za razvoj-svetovni izziv*. Ljubljana: Modrijan.

--- 1999. *Izobraževanje v zankah globalizacije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Macura, Dušan. 2004. Šolska doktrina na sodobni preizkušnji. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 15-24. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Magna Charta Universitatum. 1988. Dostopno prek: http://www.magna-charta.org/library/userfiles/file/mc_slovenian.pdf (19. junij 2011).

Mahatma Gandhi. 2011. *Mahatma Gandhi Quotes, Quotations, and Sayings*. Dostopno prek: <http://www.worldofquotes.com/author/Mahatma+Gandhi/1/index.html> (28. junij 2011).

Mason, Jennifer. 1996. *Qualitative Researching*. London: Sage Publications.

McGrew, Anthony. 1992. A Global society? V *Modernity and its Futures*, ur. Stuart Hall, David Held in Tony McGrew, 61-117. Cambridge: Polity Press.

Evropska Agencija za okolje. 2010. *Metulji ali ekonomska rast? Evropa ima lahko oboje!* Dostopno prek: <http://www.eea.europa.eu/sl/pressroom/newsreleases/metulji-ali-ekonomsta-rast-evropa> (21. januar 2011).

Mihelič Debeljak, Maja, Neža Pajnič in Tanja Taštanoska, ur. 2006. *Vseživljenjsko učenje. Od Socratesa in Leonarda...do programa Vseživljenjsko učenje*. Ljubljana: CMEPIUS, Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. Dostopno prek: http://www.cmepius.si/files/cmepius/userfiles/publikacije/Vsezivljenjsko_ucenje_SLO.pdf (2. april 2010).

Milanović, Igor. 2007. *Državljanstvo v dobi globalizacije*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Republike Slovenije. 2008. *Vseživljenjsko učenje kot ključni dejavnik družbe znanja*. Dostopno prek: <http://www.mvzt.gov.si/nc/si/splosno/cns/news/article/12023/5682/> (8. april 2010).

--- 2011. Uredba o financiranju visokošolskih zavodov in drugih zavodov usklajena. Dostopno prek: <http://www.mvzt.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/94/6898/> (1. februar 2011).

Mlinar, Zdravko. 1989. Na poti v informacijsko družbo: tehnološke spremembe, individuacija in globalizacija. *Teorija in praksa* 26 (10): 1194-1214.

--- 1992. Individuation and globalization: the transformation of territorial social organization. V *Globalization and Territorial Identities*, ur. Zdravko Mlinar, 15-34. Avebury: Aldershot

--- 1994. Avtonomni posameznik in globalna družba. *Razgledi* 3 (13(1020)): 18-19.

OECD. 1998. *Economic Globalization and the Environment*. Paris: OECD.

Osler, Audrey in Hugh Starkey. 2010. Vzgoja za demokratično državljanstvo. V *Državljanstvo in globalizacija. K državljanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 83-132. Ljubljana: Sophia.

Pavšer, Nada. 2004. Globalizacija v izobraževanju. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 124-134. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Pikalo, Jernej. 2006. Neokvirjene slike globalizacije. V *Demokracija v globalizaciji-globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 45-57. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2010. Od etničnega do kozmopolitskega državljanstva. V *Nova državljanstva v dobi globalizacije*, ur. Jernej Pikalo, 1-28. Ljubljana: Založba Sophia.

Pikalo, Jernej. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 4. maj.

- Pivac, Josip. 1995. *Šola v svetu sprememb*. Nova Gorica: Educa.
- Porter, E. Michael in Kramer R. Mark. 2011. *The Big Idea: Creating Shared Value*. Dostopno prek: <http://hbr.org/2011/01/the-big-idea-creating-shared-value/ar/1?referral=00060> (17. februar 2011).
- Rizman, Rudi. 2004. Znanje in šola v dobi globalizacije. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 100-106. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- 2008. *Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- 2009a. Univerza-poslanstvo za kritično mišljenje. *Delo*, 19. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/tiskano/html/20091219/Sobotna+priloga/0> (4. marec 2011).
- 2009b. Izzivi univerz v 21. stoletju. *Delo*, 19. september. Dostopno prek: <http://www.delo.si/tiskano/html/20090919/Delo/0> (4. marec 2011).
- 2010. Več »bolonje«, manj univerze. *Delo*, 13. marec. Dostopno prek: <http://www.oovzd.com/novice/index.php?IDnovica=7> (4. marec 2011).
- Rudi, Rizman. 2011. Intervju z avtorico. Ljubljana, 19. maj.
- Rus, Vojan. 2001. Humaniziranje globalizacije. *Anthropos* (4-6): 275-296.
- Simonič, Tone. 2004. Pasti poučevanja. V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 143-205. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Skupaj za zdravje človeka in narave. 2009. *Komarji leta 2009*. Dostopno prek: <http://www.zazdravje.net/razkrivamo.asp?art=229> (30. junij 2011).
- 2011. *Novi kalilniki kot rešitev za planet?* Dostopno prek: <http://www.zazdravje.net/razkrivamo.asp?art=447> (30. junij 2011).
- Srebotnik, Ida. 2010. Biti mlad. *Šolski razgledi* LX1 (10): 5.

Stare, Metka in Maja Bučar, ur. 2005. *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Stare, Metka, Andreja Jaklič in Patricia Kotnik. 2005. Vpliv vlaganj v informacijsko-komunikacijske tehnologije na učinkovitost podjetij v Sloveniji. V *Učinki informacijsko-komunikacijskih tehnologij*, ur. Metka Stare in Maja Bučar, 98-114. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Svetličič, Marjan. 1996. *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 1999. Globalizacija: raj na zemlji ali pekel: zbrane zmote o globalizaciji. *Akademija MM* 3 (5): 11-20.

--- 2004. Sodobni trendi in izzivi globalizacije. V *Statistično spremljanje pojavov globalizacije in storitev-izzivi in nujnost*, ur. Marina Urbas, 13-22. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Šebart, Mojca. 1990. O namenih in stilih vzgajanja nekoliko drugače. *Iskanja – vzgoja, prevzgoja* (9): 48-96.

Šercar, M. Tvrтко. 2001. *Priloga h kritiki tehnološkega determinizma in globalizma*. Dostopno prek: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/2001_3/Html/clanek_02.html (14. april 2010).

Šimek, Damjan. 2010. Razmislek o smislu. *Šolski razgledi* LX1 (10): 4.

The Venus Project. Beyond Politics, Poverty and War. Dostopno prek: <http://www.thevenusproject.com/> (25. januar 2010).

Tomšič, Simona. 2005. *Evropski vzgojno-izobraževalni sistemi*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Torres, Alberto Carlos. 2010. Demokracija, izobraževanje in multikulturalizem. V *Državljanstvo in globalizacija. K državljanski vzgoji za sodobni svet*, ur. Jernej Pikalo, 165-206. Ljubljana: Sophia.

Turk, Dušan in Dragica Dodič Turk. 2004. Kam s slovenskimi potenciali? V *Kakšna bo šola prihodnosti?*, ur. Dušan Macura in Jana Babšek, 135-137. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Univerza v Ljubljani. 2010a. *Bolonjski proces na UL*. Dostopno prek: http://www.uni-lj.si/bolonjski_proces/bolonjski_proces_na_ul.aspx (16. junij 2011).

--- 2010b. *Kaj je Bolonjski proces?* Dostopno prek: http://www.uni-lj.si/bolonjski_proces/kaj_je_bolonjski_proces.aspx (16. junij 2011).

Van Damme, Dirk. 2001. *Higher education in the age of globalization: the need for new regulatory framework for recognition, quality assurance and accreditation*. Introductory Paper for the UNESCO Expert Meeting Paris, 10-11 september 2011. Dostopno prek: http://www.unesco.org/education/studyingabroad/highlights/global_forum/presentations/keynote_eng.doc (5. maj 2011).

Vavpotič, Žiga. 2010. Prihodnost v rokah zadovoljnih. Predsednik Microsofta Evrope v gosteh med mladimi. *Šolski razgledi* LX1 (10): 6.

Vehovar, Vasja. 1998. Merjenje informacijske družbe. V *Informacijska družba*, ur. Matjaž Gams, 11-19. Ljubljana: Institut Jožefa Štefana.

Vehovar, Urban. Poliarhije pod pritiskom globalizacije- kakovost vladanja in problem nadzora elit ostajata ključna problema sodobnih demokracij. V *Demokracija v globalizaciji-globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 59-76. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Vreg, France. 2001. Globalizacija in elektronska demokracija: politološki-sociološki vidiki razvoja informacijske družbe. *Teorija in praksa* 38 (1): 5-28.

Zhang, Shengman. 2001. *Human Capacity Building for the New Economy*. Dostopno prek: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan036767.pdf> (10. maj 2011).

Židan, Alojzija. 2009. *Vzgoja za evropsko demokracijo: vzgoja mladih za demokracijo v 21. stoletju*. Ljubljana: FDV.

Waters, Malcolm. 2002. *Globalization*. London: Routledge.

PRILOGE

PRILOGA A: Polstrukturiran intervju

1. Po mnenju mnogih živimo v prehodnem trenutku, ko se bo potrebno odločiti, v katero smer se bomo kot globalna družba razvijali.

Kakšna je Vaša vizija razvoja globalizacije? V kateri smeri se bo globalizirana družba razvijala? Bo nadaljevala v smeri »petinske« ali bo spremenila svoj tok v smer bolj humane družbe in posledično prispevala tudi k »demokratizaciji« globalizacije?

2. Kako ocenjujete stanje sedanje globalne družbe? Katera so tista področja, ki bi v skladu z bolj humanim družbenim razvojem zahtevala ponoven razmislek? (področje izobraževanja, gospodarstvo, vrednostni sistem, itd.)

3. Kakšno je Vaše mnenje o sodobni tehnologiji? Je ta res pripomogla k izboljšani kakovosti poučevanja in življenja na splošno? Če »odgrnemo zaveso«, komu tehnologija res služi? Ali zagovarjate nadaljnji razvoj tehnologije (genetika/robotika, itd.) in v kakšno družbo nas omenjeni izzivi vodijo?

4. Zagovarjam tezo, da lahko visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k izoblikovanju učečega v odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji humani razvoj globalizacije. Se s to trditvijo lahko strinjate? Kdo po Vašem lahko sploh vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije?

5. Kakšne so Vaši konkretni predlogi za alternative kapitalizmu in potrošniški družbi (odgovorni kapitalizem/ pravična trgovina/ zeleno gospodarstvo/ spremembe družbenega vrednostnega sistema, itd.)?

6. Globalizacija, kot filozofija sodobnega sveta, seveda vpliva in pogojuje tudi spremembe na področju visokošolskega izobraževanja, kot pomembnem družbenem delu. Kakšni so po Vašem ti učinki in kaj za področje visokošolstva pomenijo na dolgi rok?

7. Ali menite, da lahko globalizacija, s tem ko učinkuje na področje visokošolstva, posredno vpliva tudi na kakovost Vašega raziskovalnega in pedagoškega dela? Na kakšen način?

8. Še besedo ali dve o aktualni Bolonjski reformi. Preučevalci njenih učinkov pri nas so mnenja, da slednja v praksi ni bila najbolj uspešna. Kakšno je Vaše mnenje o omenjeni problematiki? Kje so reformisti zgrešili?

9. Izpostavila bi še zaposljivost mladih diplomantov kot pomemben pokazatelj uspešnosti Bolonjske reforme. Zakaj je pri nas, kot tudi v mnogih drugih post-tranzicijskih državah, toliko brezposelnih diplomantov (kriza/ neuspeh Bolonje/nismo še družbe znanja, itd.)? Kako bi se po Vašem lahko lotili reševanja omenjenega problema?

10. Ali bi mogoče na koncu želeli še sami izpostaviti ali opozoriti na kaj pomembnega?

PRILOGA B : Poglobljeni intervju z dr. Jernejem Pikalo

Intervju je bil opravljen v službenem kabinetu na sedežu Fakultete za družbene vede v Ljubljani 4.5. 2011.

1. Po mnenju mnogih živimo v prehodnem trenutku, ko se bo potrebno odločiti, v katero smer se bomo kot globalna družba razvijali.

Kakšna je Vaša vizija razvoja globalizacije? V kateri smeri se bo globalizirana družba razvijala? Bo nadaljevala v smeri »petinske« ali bo spremenila svoj tok v smer bolj humane družbe in posledično prispevala tudi k »demokratizaciji« globalizacije?

Jaz nisem nek grozn trenutno..nek grozn optimist..da bi bila neka grozno humana globalizacija..daleč od tega..menim..še vedno menim da bo nek del sveta obvladoval..strateške stvari se spreminjajo in se bodo spreminjale.. kakorkoli že del sveta drug del sveta..je pa res da globalizacijskih povezovanj ni mogoče ustaviti na ta način kot si nekateri predstavljajo..je pa seveda vprašanje v katero smer jih zapeljemo..ta povezovanja bodo vedno globlja..nenazadnje to omogočajo tehnologija, transportne poti..povezovanja med ljudmi bodo vedno globlja, močnejša..na nek način bomo soodvisni drug od drugega..pa ne samo v smislu surovin itn..ampak v smislu cele vrste drugih stvari....tako da, kar se mene tiče seveda se bo ta trend nadaljeval..seveda pa je treba vedet da ta stvar ni enoznačen proces..da proces ne gre samo v eno smer..ampak da imate obenem tudi glocalizacijo..tako da je nemogoči govoriti samo o enosmernem procesu, ampak je proces, ki obenem vsebuje tudi kontra procese oziroma procese, ki ga spremljajo in mogoče ne grejo v isto smer..in drugič, treba je reči, da globalizacija ni linearni proces, ampak da ima svoje ups and downs, am..mislim, da smo, če pogledate globalizacijo na dolgi rok lahko celo rečete, da je ciklična.. da gre množina teh odnosov med ljudmi in gor in dol..in seveda to je odvisno zdej od marsičesa...ne si prosim predstavljat, v tem smislu, da je zadeva linearna in pač samo raste ali kakorkoli.. ampak ima svoje spuste..gre v bolj povezljivo in manj povezljivo.. ampak generalni trend pa je v večji povezljivosti.

2. Kako ocenjujete stanje sedanje globalne družbe? Katera so tista področja, ki bi v skladu z bolj humanim družbenim razvojem zahtevala ponoven razmislek? (področje izobraževanja, ekonomija, vrednostni sistem, itd.)

Ogromno je tega ne..zdej, vidim ne..da se po desetletju..tam približno od 2001 ni bilo.. od tega 11.septembra..takrat od 90ga do 2001 je bilo ogromno razprav o kozmopolitizmu, o globalni demokraciji itn kot načinu urejanja odnosov v tem svetu..namreč ta svet je mal preveč medpovezan in veliko problemov danes je po svoji naravi globalnih problemov..skratka ne more več reči, da so od nekod ampak so pravzaprav globalni problemi..skratka taki globalni problemi zahtevajo globalne rešitve..zdej, ena od vidikov teh rešitev je potem tudi globalna demokracija..kako pridem potem do odločitve o teh rešitvah..globalna demokracija, kozmopolitska demokracija, kozmopolitska odgovornost, globalna etika in tako naprej..zdej, tisto, kar vidim trenutno je tam od 90ga do 2001 je bilo grozno veliko, se je o tem govorilo..moram reči da po letu 2001 z vsemi temi vojnami v Iraku, Afganistanu itn.. je zadeva šla navzdol..in smo se več ukvarjali z bojem proti terorizmu kot z nekim globalnim povezovanjem..ampak sedaj se mi pa zdi..to vidim tudi po številu akademskih člankov in knjig, da se ta zadeva ponovno premika naprej..tako da ponovno, moram reči v zadnjem letu ali dveh letih so se spet začele pojavljati knjige, ki spet govorijo o globalnem reševanju zadev, kozmopolitskih načelih, globalni etiki itd..tako da..spet, mislim, da gre malo za nihanje..zdej, v katero smer vam pa težko rečem, ker je zadeva tako široka..da je pravzaprav nemogoče reči vnaprej..

3. Kakšno je Vaše mnenje o sodobni tehnologiji? Je ta res pripomogla k izboljšani kakovosti poučevanja in življenja na splošno? Če »odgrnemo zaveso«, komu tehnologija res služi? Ali zagovarjate nadaljnji razvoj tehnologije (genetika/robotika, itd.) in v kakšno družbo nas omenjeni izzivi vodijo?

Genetika..mislim definitivno..zdej tule je ogromno etičnih izzivov..zdej tako na hitro odgovoriti..ja seveda ne, če to pripomore k dobremu človeštva, potem definitivno..ampak to je tak najbolj splošen odgovor, ki vam ga bo vsak dal..jaz nimam tistih problemov glede božjega in tistega, kar je bog ustvaril, da naj človek pusti pri mir..jaz s tem nimam problemov..imam pa problem..sicer z parcialnimi genetskimi

zadevami..namreč vi lahko se spravite popravljat neke gene ampak vprašanje je, ali vi ne na nekem drugem koncu ne podirate...ali ne DNA molekule podirate drugje.ne...tko za en tak holističen pristop, ki seveda človeka ne zreducira samo na sekvence aminokislin ampak ga jemlje seveda tudi kot duhovno, čustveno in tako naprej bitje..ne..seveda je tu napredek pomemben ..ampak prosim lepo ne človeka izolirat samo na neko materialno bitje.. ampak je tudi še kaj drugega..tisto kar potrebujemo ni samo izobraževanje, zato da bomo znali dekodirat DNA ali pa način, kako v genetiki zadeve gredo..ampak seveda potrebujemo tudi nov zavesten preskok na nekaj drugega, kako bomo urejali zadeve v svetu..to pa ni vpr tehnike, ni vpr medicine, biotehnologije ampak je vpr..nevem.. zavesti, etike, takih stvari.

4. Zagovarjam tezo, da lahko visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k izoblikovanju učečega kot odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji humani razvoj globalizacije. Se s to trditvijo lahko strinjate? Kdo po Vašem lahko sploh vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije?

Ja..jst se tule strinjam..ta projekt, ki ga peljemo gre nenazadnje točno v to smer..gre za nek projekt, na katerem smo se zadali, da ne samo v Sloveniji ampak da v ta slovenski prostor vnesemo vprašanja te glob etike, kozmopolitizma, zavedanje o procesih globalizacije, nenazadnje o procesih izkoriščanja.. S, svetovnega S, svetovnega J, V, Z.. ..tako da..ja..definitivno se strinjam s tem, da izobraževanje lahko pripomore k temu..jaz temu rečem, da se bodo ljudje znali orientirati v novem svetu..in to pomeni tako za srednješolsko kot tudi za visokošolsko izobraževanje..ta svet že zdavnaj ni več sestavljen tako iz posameznih enot ki se imenujejo države..ampak so te enote maksimalno medpovezane..če hočete uspevat, ne samo poslovno, ampak na splošno, če hočte živeti, če hočete razumeti, za kaj gre, potem seveda rabite izobraževanje.

5. Kakšne so Vaši konkretni predlogi za alternative kapitalizmu in potrošniški družbi (odgovorni kapitalizem/ pravična trgovina/ zeleno gospodarstvo/ spremembe družbenega vrednostnega sistema, itd.)?

Težka bo..težka bo..mislím, jaz lahko imam sam par idej..ampak veste, kapitalizem je znan po eni stvari, in sicer po relativno dobri adaptibilnosti..dobro se prilagaja..in zna

svojo kapitalsko bazo prenovit..način akumulacije, ki je ključen, zna prenovit..kako se to dogaja, to vsi vemo..to se imenuje t.i. komodifikacija..tako da zaenkrat ne vidim....seveda alternative vedno so-socializem itn..če se navežemo na tisto, kar smo rekli že poprej..ni alternativa zgolj v tehničnem sistemu ampak v drugi zavesti..mi danes na globalni ravni nimamo globalne delavske zavesti..kvečjemu gre za igro kapitalistov enega proti drugemu..ene cene delovne sile proti drugi..tega, da se mi veselimo nad tem, da kupujemo poceni robo..v smislu Nike-a itn iz Vietnama, Kitajske itn..to ni globalna zavest..ker če bi bila globalna delavska zavest potem seveda na ta način izkoriščanja in seveda na drugi strani ustvarjanja profita ne bi bilo..amapak ko rečeno kapitalizem je znan po tem, da zna prenovit te svoje načine akumulacije..vedno jih je znal..od prvih produktov, ki so takorekoč bili kmetijski produkti do danes, ko imate high-tech produkte..to so načini prenove kapitalske baze, načinov akumulacije..

6. Globalizacija, kot filozofija sodobnega sveta, seveda vpliva in pogojuje tudi spremembe na področju visokošolskega izobraževanja, kot pomembnem družbenem delu. Kakšni so po Vašem ti učinki in kaj za področje visokošolstva pomenijo na dolgi rok?

Definitivno se visokošolstvo povezuje, izmenjuje, zgleduje tako kot še nikoli prej..danes smo »križem kražem«..ne gre samo za to, da bi mi hodili v Ameriko ali Amerika hodila k nam..ampak »križem kražem«..teh vplivov je veliko in to maksimalno vpliva na ta prostor..visokošolski prostor mora biti najbolj inovativen prostor..ker če ta prostor ni inovativen potem imamo velike probleme..tukaj se zares ustvarja novo znanje, novo vedenje..in zato mora biti ta prostor maksimalno odprt na vplive drugih in seveda mora tudi on vplivati navzven..vsi ti programi, ki jih imamo, od raznih bilateralnih do Erasmusov itn so namenjeni točno temu..spodbujanju na eni strani skupnega raziskovalnega prostora in seveda na drugi strani skupnega pedagoškega prostora..in oboje je del tega..danes imate raziskovalne time, ki se povezujejo..in je čisto že irrelevantno od kod, kdo je..preprosto ljudje prihajajo skupaj in ustvarjajo novo znanje..univerza mora biti..mislim, brez tega je ni..danes visokošolskega prostora brez tega ni..če se hoče kdo zapirati v lasten nacionalni visokošolski prostor je zgrešil, ne ve zakaj gre v tem svetu..brez da je visokošolski prostor odprt sploh ne more obstajati..

7. Ali menite, da lahko globalizacija, s tem ko učinkuje na področje visokošolstva, posredno vpliva tudi na kakovost Vašega raziskovalnega in pedagoškega dela? Na kakšen način?

Ja..absolutno to mislim, pozitivno, tako kot danes izmenjujemo ne samo te dosežke ampak vse skupaj..še nikoli v življenju nismo..včasih sem šel na eno konferenco na, ne vem, tri leta danes je to dosti bolj fluidno..tule bi rekel ne samo s človeške ravni ampak tudi z ravni tehnologije..danes se redno uporablja v izobraževalnem procesu tehnologija, ki je seveda globalna, ni od nikoder..govorim v smislu informacijske inkomunikacijske tehnologije, You-tuba itn..to se redno uporablja v razredih..ja, jaz mislim, da to absolutno pozitivno pripomore..ker namreč, kaj je pri tem zanimivo, da to ne pomeni, da le brezpogojno padeš pod tuj vpliv, temveč se na ta način krepi tudi zavest o lastnem.

8. Še besedo ali dve o aktualni Bolonjski reformi. Preučevalci njenih učinkov pri nas so mnenja, da slednja v praksi ni bila najbolj uspešna. Kakšno je Vaše mnenje o omenjeni problematiki? Kje so reformisti zgrešili?

Glejte..v vsaki državi bolonjska reforma v bistvu zasleduje in namen bolonjske reforme in, pod tem imenom bolonjske reforme, tudi neke specifične nacionalne probleme.. dobra pri tej stvari je mednarodna povezljivost, o kateri sva govorila, dobra je prehodnost študentov, dobro je, da imamo, ali bomo nekega dne imeli na evropski ravni urejene nazive, da se vzpostavlja enotni visokošolski in raziskovalni prostor, da bo mobilnost teh ljudi veliko večja, ne samo na visokošolskem prostoru, ampak tudi kasneje na zaposlitvenem prostoru itn..tule absolutno nimam problemov in se mi zdi bolonjska reforma kot taka nujna in zelo dobra..

..kjer imam probleme je seveda način, kot smo ga uvedli v Sloveniji..kjer smo zadevo seveda zasledovali bolj nacionalno kot pa karkoli drugega..imeli smo nekaj določenih problemov-predolg študij..mislim, da ga z reformo skrajšujemo, kar je seveda v redu..tisto, kar ni v redu, je, da smo bolonjsko reformo naredili na način tega neoliberalnega, takorekoč učinkovitostnega modela, ki pa, po mojem, v visokošolskem prostoru nima kaj dosti iskati..to pa je slab del te zgodbe..kot jaz vidim, bi ljudje morali imeti dovolj časa..4 leta..zato, da iz sebe naredijo strokovnjake na tem

ali onem področju..saj je vseeno ali je matematika, fizika ali pa družboslovje..zdaj če vi samo, po domače rečeno, tako kot se dogaja konkretno pri nas, norite skozi te predmete, z nekim relativno majhnim številom ur in visokim številom predmetov, potem imate na koncu sicer nekoga, ki ve, ampak je to bolj enciklopedično znanje v primerjavi z nekim poglobljenim znanjem..in to je problem..raje par stvari poglobljenih kot pa nek slovarski način..ker na koncu zna vsak povedat o neki stavri 2-3 stavke, dejansko pa ne zna ne umeščit ne konceptualizirat zadeve..to pa je velik problem..jaz mislim, da bi morali predvsem v to smer gledat..iz te učinkovitosti se vrnit, začeti razmišljati tudi o tem, da ljudje, ko pridejo v visokošolski prostor imajo 4 leta, da se izobrazijo tako poklicno kot tudi osebnostno..človek se mora narediti tudi kot oseba..in na ta del smo malo pozabili..zdi se mi ekstremno pomembno, da bi začeli razmišljati tudi o tem..ni samo skozi učenje, da se bo nekdonaredil kot oseba, ampak se bo naredil v nekih socialnih odnosih, tem, onem, tretjem..tako da, učinkovitnostno ja, neke določene cilje smo s tem dosegli, vprašanje pa je glede kvalitete..

9. Izpostavila bi še zaposljivost mladih diplomantov kot pomemben pokazatelj uspešnosti Bolonjske reforme. Zakaj je pri nas, kot tudi v mnogih drugih post-tranzicijskih državah, toliko brezposelnih diplomantov (kriza/ neuspeh Bolonje/ nismo še družbe znanja, itd.)? Kako bi se po Vašem lahko lotili reševanja omenjenega problema?

Zdaj tukaj nisem jaz grozen strokovnjak..glejte..po mojem, pa nisem strokovnjak, je zadeva zelo preprosta..diplomante lahko zaposlujete, če imate delovna mesta, ki ustvarjajo višjo dodano vrednost..kjer ne gre za malo dodano vrednost in samo manualno delo..tam se vam splača imeti diplomante, ki jih je seveda potrebno primerno plačati..pri nas je problem, da imamo pač gospodarstvo, ki je naravnano na relativno nizko dodano vrednost, imamo podjetja, ki niso inovativna in ustvarjajo relativno malo dodane vrednosti..in to je ključ..če bi se mi kot gospodarstvo, makroekonomske, osredotočili na visoko dodano vrednost, če bi delali produkte..ampak to mora spremljati tudi imidž..recimo, če pogledate..pa saj ne bom rekel..Švico..tam imate načeloma od bančnih, finančnih, zavarovalniških, urarskih produktov..če pogledate Finsko..imate od elektronike-govoriva o mobilnih telefonih, Polar urah.. ni da ni..lahko govoriva o nekih industrijah, ki imajo višjo dodano

vrednost..a to ni dovolj, to mora spremljati tudi imidž države kot take..to pa ne naredite od danes na jutri..moja poanta tule je, če bi imeli različne industrije, ne le elektronika, tudi turizem na primer, ki bi ustvarjale višjo dodano vrednost, kar pomeni tudi kvaliteto, potem bi to pomenilo tudi več zaposljivosti diplomantov..in takrat lahko ta potencial diplomantov seveda sploh izkoristimo..če delajo kot natakariji, prodajalci ga pravzaprav sploh ne izkoriščate..

9a. Če prav razumem, potem v Sloveniji nekako še nismo zares družba znanja?

Na nek način smo, obenem pa nismo, ker veliko zadev, ki jih delamo, je nizke dodane vrednosti, tako rekoč dodelavnih zadev..nimamo lastnega razvoja..v začetku 90ih smo v podjetjih imeli veliko več razvojnih laboratorijev kot imamo danes, primer je Henkel v Mariboru..danes ga nima več..je v Nemčiji.

10. Ali bi mogoče na koncu želeli še sami izpostaviti ali opozoriti na kaj pomembnega?

Ne, bolj ali manj je to to.

Hvala za sodelovanje!

PRILOGA C :Poglobljeni intervju z dr. Bogomil Ferfilo

Intervju sem opravila v njegovem službenem kabinetu na sedežu Fakultete za družbene vede 11.5. 2011.

1. Po mnenju mnogih živimo v prehodnem trenutku, ko se bo potrebno odločiti, v katero smer se bomo kot globalna družba razvijali.

Kakšna je Vaša vizija razvoja globalizacije? V kateri smeri se bo globalizirana družba razvijala? Bo nadaljevala v smeri »petinske« ali bo spremenila svoj tok v smer bolj humane družbe in posledično prispevala tudi k »demokratizaciji« globalizacije?

Ali to si mislila da se bo potrebno odločit na nivoju Slovenije ali na svetovnem?

1a.Na svetovnem.

Ja zdej..ekonomska logika globalizacije je tukaj taka, da imajo koristi razviti ne..razviti so tisti, ki plasirajo svoje produkte, ki plasirajo svoje ideje, ki plasirajo svoje teorije, ki postavljajo svoje standarde svetu..to se verjetno na kratki ali pa srednji rok, recimo da je to tam do 5 let..ne bo spremenilo..tudi ni nekih bistvenih nastavkov v organiziranju sveta, v pojavu nekih novih institucij..ena takšna pozitivna tendenca, ki pa deluje dolgoročno, je, da se krepi neka zavest o večji globalnosti, večji humanosti,večji participaciji vseh, pomoči manj razvitim..

..seveda pa ta finančna kriza deluje kontra..zdej v finančni krizi, ko so resursi redki, seveda tudi pomoči nerazvitemu delu upadajo..kar jih pa še ostaja so pa izrazito sebične, se pravi predvsem na principu daj-dam, ki temelji na teh bi-državnih stikih, ko pač ena država nekaj da, vendar za to zahteva tudi..da neke resurse, denar, strokovnjake iz svoje države..vendar zato zahteva neke trge..neke protiusluge..zdej tukaj je sigurno en..glede omenjanja te vloge vodilnih elit, elitnih držav..nov fenomen je pojav BRICKS-a..kamor zdaj nekateri prištevajo še J Afriko, ki seveda..torej Indija, Kitajska, Rusija, Brazilija, J Afrika..ki pravzaprav pokrivajo praktično vse celine..recimo da Brazilija pokriva Srednjo Ameriko, Rusija del centralne, osrednje Evrope, J Afrika dominira skozi celotno Afriko..produkt J Afrike je, mislim enak kakor v vseh ostalih 60 afriških državah..tako da verjetno je tu njena dominacija, kar

se tiče celine, največja..ravno tako pa seveda Kitajska in Indija, dobro, malce ob rivalstvu Japonske, dominirata Azijo, Bližnji vzhod..tako da tu je neka tendenca..vendar je tudi ta tendenca rivalska..te, zlasti Indija in Kitajska delujeta, bi rekel, po preteklih principih velesil..ko so one osvajale trge, ko so se one razvijale..v bistvu, če primerjamo delovanje Kitajske..Indije manj, je bolj v ozadju..je agresivnost Kitajske seveda neprimerljiva z neko kolonizacijsko agresivnostjo, kolonizacijskimi zločini Zahoda..dejstvo je, kakorkoli že oni obsojajo zdej na primer politike Kitajske, zlasti v Afriki in drugih nerazvitih delih sveta..kjer je seveda glavna tekma za porazdelitev surovinskih virov..je treba reči, da dobršen del zahodnega bogastva temelji na kolonizacijskih zločinih..lahko se gre od države do države pogledat njihove kolonije in pogledat zločine, ki so jih delali nad ljudmi..pobijanjem 100 tisočev..in seveda ropanjem teh držav..Belgija, Nizozemska in seveda vse ostale..Velika Britanija..one so pokradle bogatstvo kolonij ne..zdej, obsojat Kitajsko, da je groba v svojem osvajanju tujih trgov..torej ta grobost je seveda neprimerljivo manjša od praks, ki so jih razvile Z države..in seveda te države, torej ta novi BRICKS, ki sigurno vstopajo na svetovno prizorišče..kot rečem..ne razvijajo humanih praks..in celotni razvoj..strategija osvajanja trgov v smislu globalizacije..je sigurno bolj..če hočemo..neegalitarna, bolj neobčutljiva, kot je trenutno politika Z velesil, Z elit..vendar seveda v primerjavi s tem, kar je Z elita delala, je njihova politika še vedno angelska..seveda Z hoče pozabit na to, kar je delal, kakšne zločine so delal v S amerike,Afiki, Aziji ne..tako da nekega pretiranega optimizma v tem sklopu torej ni za zaznat..

..vendar, kot sem že rekel..veste, tudi kolonizacija je bila začetek globalizacije..ti imaš neke teoretike globalizacije, ki smatrajo, da je bila globaliziranost sveta v 19 in 20.st, ko se je razvil parni stroj, telegraf, telefon..da je bila večja, kot je zdaj v 21.stoletju, tako da..v tem smislu, seveda v primerjavi z preteklostjo, smo korak naprej..verjetno lahko rečemo, da so tudi trendi izboljševanja..sigurno so s to skupino BRICKS trendi porazdeljevanja..torej položaja, vpliva..zlasti na področju energije..tako da, nek delni optimizem recimo tukaj lahko zasledimo..in pa..vseeno tudi lahko pričakujemo, da se bo ta finančna kriza iztekla in da se bodo tej trendi, po izteku finančne krize, torej še bolj okrepili..in tako se lahko ta pozitivna pričakovanja v tem smislu, torej v

srednjeročni prihodnosti, torej nekaj let, ko se bo kriza prebrodila..da bodo lahko ta pričakovanja še bolj pozitivna.

2. Stanje sedanje globalne družbe sva po mojem že dokaj dobro ocenila. Katera pa so tista področja, ki bi v skladu z bolj humanim družbenim razvojem zahtevala ponoven razmislek? (področje izobraževanja, ekonomija, vrednostni sistem, itd.)

Ja zdej..tu je treba vedno svet segmentirat..ne moreš govoriti o svetu kot celoti..segmentirat ga je treba ekonomsko, segmentirat ga je treba politično..torej, če greš gledat te moje zadnje knjige..ko sem torej vse države..v tej knjigi Demokratične in nedemokratične države sveta..ko sem pravzaprav vse svetovne države, praktično 200 držav, klasificiral in zajemal statistike, se seveda ekonomsko bogastvo pokriva z demokracijo..razen, recimo Kitajska..tako da..ena je praksa tega razvitega sveta, ki je hkrati tudi demokratičen..z izjemo Bližnjega vzhoda in zalivskih držav, kjer imamo sorazmerno veliko bogastva vendar nedemokratične režime, ki se sedaj seveda nekaj tresejo..in drugi pol je ekonomsko depriviligiran in hkrati še nedemokratičen..tu sta sigurno dve različni skupini držav..zdej sveda kitajski primer kaže, da ta korelacija ni tako nujna, da se država ali določen tip države lahko hitro ekonomsko razvija tudi v nedemokratičnem okvirju..vendar splošni prevladujoči vzorec je še vedno neka paralelnost..no drugi primer so te bližnje vzhodne države kjer prav tako ni, razen v sedanjosti, nekih večjih demokratičnih prebojev..ampak načeloma pa velja paralelnost razvoja demokracije in razvoja materialnega bogastva..

..tako da, zdaj preurejanje..če pogledamo na ekonomskem področju..preurejanje tega finančnega okvirja, ki je botroval sedanji veliki svetovni gospodarski krizi..torej neki popravki bodo, nekih globljih posegov pa seveda ne bo..to niso torej revolucionarni premiki, ampak so neki reformni, strukturni premiki, se pravi, več ali manj ostajajo institucije iste..torej če se spreminjajo preudarki..torej absolutno neka kontinuiranost, postopnost razvoja..kar je verjetno svetovna izkušnja..dobro, mi v naših logovih smo se katerikrat šli revolucijo..vendar praviloma..jaz bi rekel, da imperativ razvoja je vseeno postopnost..

tako da, kaj jaz vem..sigurno ena stvar, na katero naletim v številnih nerazvitih državah je v bistvu ravno ta tema, centralna tema, tega pogovora..in sicer

problematika izobraževanja..številne nerazvite države torej imajo vse nivoje izobraževanja plačljive..in s tem je celotna, torej večina populacije, kajti seveda v nerazvitih državah je večina populacije revne..50-60 procentov..in oni si ne morejo plačati izobraževanja..se pravi, če gledamo, da je bila ta pomoč ravitih nerazvitim do sedaj v veliki meri usmerjena v izboljševanje osnovnih demografskih indikatorjev, v smislu zdravja, dejansko so tu strašni uspehi doseženi..praktično ni danes države, razen na prste ene roke jih lahko prešteješ, kjer je življenjska doba bistveno nižja do Zahoda..ti imaš danes veliko število afriških, azijskih držav, kjer je starost 60, 65 let..včasih je bila 30..torej tu so bili doseženi..tudi kar se tiče politike omejevanja rojstev..torej gre to skokovito naprej..torej morda ravno to, da bi se sedaj preusmerilo na področje izobraževanja..da bi se več..da bi se širšim revnejšim slojem omogočalo..nekaj sigurno tega že je, ampak..morda je to ena taka možna redistribucija pomoči za vse institucije, ki delajo na programu pomoči nerazvitim državam..

..zdej, kar se tiče razvitih držav, ideja o tem da..to sem zadnjič študiral..to je nek Gandhi-jev koncept razvoja..Gandhi je v 19.stoletju pač pisal o tem, da pač ljudje ne bodo mogli..torej vse države se ne bodo mogle maksimalno razvijati..vsak ne bo mogel maksimizirati svojega bogastva..kot vidimo, je Indija prva, ki krši ta načela ne..in tu neke spremembe modelov razvoja v smislu nemaksimiziranja rasti gospodarstva, produktivnosti, in seveda posledično plač in osebnega standarda..tu situacija za to seveda še daleč ni zrela..seveda tej ekološki pritiski delujejo malce v to smer, vendar danes praktično ni države, ki bi se odrekla, razvite in nerazvite, maksimiziranju gospodarskega, osebnostnega, individualnega bogastva..seveda tukaj nekaj večjih sprememb pri razvitih, na krajši ali srednji rok, ni pričakovati..zdaj, ali je to prava alternativa?..seveda je..prepričati ljudi, da se odrečejo dvema avtoma, hiši, počitniški hiši, to je pa drugo področje..mi v Sloveniji se ne mormo zmeniti za, za nič..za podaljšanje par let pokojninske reforme..tako da.

3. Kakšno je Vaše mnenje o sodobni tehnologiji? Je ta res pripomogla k izboljšani kakovosti poučevanja in življenja na splošno? Če »odgrnemo zavese«, komu tehnologija res služi? Ali zagovarjate nadaljnji razvoj tehnologije (genetika/ robotika, itd.) in v kakšno družbo nas omenjeni izzivi vodijo?

Ja zdej zaenkrat mislim, da se bodo trendi, kakor so sedaj zastavljeni tudi na področju visokih tehnologij, nadaljevali..da še ni nekih takih odkritij, ki bi rekli, da lahko te visoke tehnologije povzročijo kakšne velike probleme..dobro, to z genskim obogatejevanjem hrane..tu so razlike ZDA in Evropa..ampak zaenkrat torej jaz mislim, da se bodo tej trendi nadaljevali in da možno, da se bodo izzivi..in problemi..da se bodo šele pokazali čez nekaj let ali desetletij..zaenkrat pač ne vidim ovire, da ne bi stvari tekle..je pa seveda res..velikokrat sem se srečeval z to robotizacijo, ko sem hodil po Japonski..seveda pa uvedba takih naj sodobnejših tehnologij predpostavlja velike zahteve po prestrukturiranju..pač kjer imaš ti fabriko, kjer dela par sto robotov in 10 delavcev, je seveda temeljno vprašanje, kam boš ti dal svoje zaposlene..Japonci to rešujejo v bistvu z neko španovijo z Kitajsko..oni v bistvu Kitajski dajejo neko tehnologijo, nato pobirajo neke dobičke in potem na osnovi tega plačujejo svoje ljudi..in z visoko socialo in raznimi tipi subvencij..zdej jasno, če bi se ta prepad razvitih in nerazvitih prelomil, bo takšne španovije težje vzpostaviti..ampak to so verjetno problemi, do katerih bodo države prišle šele čez nekaj časa.

3a.Pa bi potem lahko rekli, da je sodobna tehnologija pripomogla k izboljšani kakovosti poučevanja na splošno?

Dobro zdej..internet je sigurno velika pridobitev..čeprav te projekcije..se mi zdi kakšenkrat kar se poučevanja tiče, da še deformirajo poučevanje, ko profesor projecira celo lekcijo na tablo in potem študentje prepisujejo, on bere..tako da kakšenkrat se mi zdi, da je to pravzaprav konec poučevanja..ne veš kdo je bolj butast, študentje, ki prepisujejo ali profesor, ki bere..seveda neka pametna uporaba..ampak načeloma kar se komuniciranja tiče..mednarodnega komuniciranja..če se spomnim 20 let nazaj, ko sem prijatelju v Kanado pisal pismo in čakal 14 dni na odgovor, ali pa zdaj, ko ga dobim v 2 minutah..torej taka komunikacijska globalizacija..to je sigurno fascinantno..ampak vse stvari pa tudi niso tako fascinantne..konkretno tej powerpointi v razredu.

4. Zagovarjam tezo, da lahko visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k izoblikovanju učečega kot odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji humani

razvoj globalizacije. Se s to trditvijo lahko strinjate? Kdo po Vašem lahko sploh vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije?

Ja..sigurno je to prava pot..problem je v tem, da je to dolgoročna pot..je pa siguro to edina prava pot..seveda socializacija in kulturalizacija mladih..in da vidimo, da to deluje, pogledjmo samo primer ekologije ne..dejansko to je prava pot, je pa dolgoročna..veste premiki pri ekologiji so se začeli že v 70ih letih..in torej, kot vidimo, par desetletij se potrebuje..seveda problem tukaj je, da je težko vzpostaviti približno enake standarde na političnem, socialnem področju v primerjavi z ekološkim, pri ekoloških standardih..tu ni večjih dilem, vsi smo proti onesnaževanju, proti izginjanju biorazličnosti..medtem ko pri politiki, pri socialni, pri kulturi so pa take razlike, da jih je bistveno težje presežt..neke modele poučuješ v skandinavskih državah, v azijskih, arabskih, afriških pa so tej modeli drugačni..torej tu je verjetno en problem, ki je seveda globok..in ki je seveda tudi dilema..ali je res, da kar se tiče okolja smo vsi za enake standarde..zdej pa, ali to hočemo tudi na področju kulture, politike, sociale..ali tej modeli odgovarjajo azijski psihi, okolju..torej to je vprašanje globalizacije, ki je v bistvu težko odgovoriti..tukaj ta zahodni imperializem, ki svoj kontekst kulture, politične ureditve, ekonomske institucije poriva skozi cel svet, kar sigurno je neka struga globalizacije..vendar ali je res to pravilna pot..to je pa globlje vprašanje, na katerega je težko odgovoriti..torej sigurno so neke civilizacijske pridobitve enake in naj bi bile uveljavljene po celem svetu, vendar kar se nijans tiče, koliko prilagajamo posamezne rešitve posamezni regiji, državi..to pa je odprto vprašanje.

5. Kakšne so Vaši konkretni predlogi za alternative kapitalizmu in potrošniški družbi (odgovorni kapitalizem/ pravična trgovina/ zeleno gospodarstvo/ spremembe družbenega vrednostnega sistema, itd.)?

Menim, da trenutno pravih alternativ ni.

6. Globalizacija, kot filozofija sodobnega sveta, seveda vpliva in pogojuje tudi spremembe na področju visokošolskega izobraževanja, kot pomembnem družbenem delu. Kakšni so po Vašem ti učinki in kaj za področje visokošolstva pomenijo na dolgi rok?

Ja zdej kakšne učne globalizacijske vsebine vnesti v programe ne..to je dilema o kateri sva prej govorila..kdo naj bo motor takih sprememb..ali naj bo to posamezna država, ali posamezna regija, kot je primer naš v okviru EU..zdej jaz se spomnim, pred parimi leti sem se malo ukvarjal z institutom svetovne vlade..tega ni ne..ta ideja z začetkom 90ih let, da bo s koncem hladne vojne OZN močnejše stopila na prizorišče kot neka ustrežna svetovna institucija, ki bi potem seveda lahko oziroma morala uveljavljati ideje globaliziranosti, da bi ta njena vloga kot neke centralne vlade zaživela..vendar to se ni uresničilo ne..vidimo, da je zdej prišlo do G8, G20 elit, potem do razvijajočih elit v smislu BRICKS-a..se pravi, da gre razvoj v smeri neke grupne bipolarnosti ali multipolarnosti, kjer se izoblikujejo nove elitne skupine, ki seveda favorizirajo predvsem sebe oziroma kvečjemu nasprotujejo imperialistični vlogi ene velesile in poudarjajo svojo pravico do svetovnega leadershipa..zdej pa, če je ta multipolarnost korak naprej v primerjavi z unipolarnostjo oziroma bipolarnostjo..recimo, verjetno je še vedno bolje, da je nekaj centrov svetovnih elit kot pa eden ali dva..vendar če bo nadaljni korak širjenje tega rivalstva in drobljenje, torej pojav večjega števila akterjev..torej morda je to pot v smislu večje socializacije odločanja, porazdelitve moči in bogastva..torej zaenkrat smo pač prispeli na stopnjo, jaz bi rekel, multipolarnosti, multi elit v svetovnem razvoju..torej ta širši preboj je pa torej še stvar prihodnosti.

7. Ali menite, da lahko globalizacija, s tem ko učinkuje na področje visokošolstva, posredno vpliva tudi na kakovost Vašega raziskovalnega in pedagoškega dela? Na kakšen način?

Ja sigurno..tej stiki so zaradi sodobne tehnologije veliko bolj intenzivni..zdej praktično ni predmeta..oziroma tudi pri predmetih, ki niso usmerjeni v to smer, kaj jaz vem..pri čisto lokalnih predmetih..se seveda čuti vpliv teh dobrih primerjalnih praks..ti ne moreš, tudi če imaš en predmet lokalno samoupravo..se moraš vsaj deloma uzret na primerjalne prakse posameznih držav na tem področju..tako da..ja absolutno se to čuti, seveda.

8. Še besedo ali dve o aktualni Bolonjski reformi. Preučevalci njenih učinkov pri nas so mnenja, da slednja v praksi ni bila najbolj uspešna. Kakšno je Vaše mnenje o omenjeni problematiki? Kje so reformisti zgrešili?

Nobena reforma ni pretirano uspešna oziroma je zraven še cel kup problemov..problem, ki se kaže v Sloveniji..večji problem kot to, da smo izvedli Bolonjsko reformo, je, da smo ustanovili, kaj jaz vem koliko, univerzitetnih centrov, populacija upada in te centre bi morali po logiki ekonomije ukinjati ane..to je mnogo večji problem kot sama Bolonjska reforma..kar se tiče same Bolonjske reforme, mi smo ustvarili spet neko kolektiviteto..in ta kolektiviteta je kolektiviteta EU, kjer smo se skušal z reformo poenotit, padl smo pa zdej vn v primejavah z Ameriko..torej S Amerika, ki je verjetno eden najbolj pomembnih delov..tudi na Japonskem se ne gredo Bolonjske reforme..ali pa v drugih delih razvitega sveta, Avstraliji, Novi Zelandiji..tu oni vztrajajo pri starem, mislim dosedanjem sistemu univerzitetnega izobraževanja, tako da..izvedli smo neko tipično poenotenje znotraj skupine, kateri pripadamo..torej ustanavljanje nekega bloka, ki zdej.. spet če gledamo globalizacijo..ti lahko vedno rečeš, da je ustvarjanje teh blokov, ki smo jih prej omenjal, nek korak k širitvi globalizacije, po drugi strani pa je seveda vedno nevarnost, da se tej bloki zacementirajo in stvari ostanejo v smislu izolirnega kluba..in zdej, če je ta blok pravzaprav verjetno eksistencialno dovolj sposoben preživetja, je to lahko še večja ovira..čeprav seveda po logiki stvari..no, če se tudi v bloku dogaja nekaj na nivoju kolektivnega delovanja, usklajevanja je ta princip še vedno boljši kot pa ko ti imaš enega hegemon..in eventualno tudi širjenje, sodelovanje tega bloka bi moralo biti po naravi stvari pravzaprav lažje, kot pa če imaš ti zgolj enega imperialista, v smislu ZDA ali prej Sovjetske zveze.

8a. Torej kaj smo pri Bolonji po Vašem konkretno zgrešili?

Ni blo neke velike originalnosti..pač prevzeli smo ta model..sedaj ali je teh predmetov preveč ali premalo..problem je sigurno tudi to, da je bilo to slabo centralno vodeno in da imamo to nemogočo delitev, nekateri sistem 3 plus 2, nekateri 4 plus 1..konkretno se spomnim, da sem imel včasih na podiplomskem študiju ljudi iz nevem kolikih fakultet, zdaj pa ne morem imeti več praktično iz nobene, ker imajo vsi 3 plus 2, mi pa imamo 4 plus 1..se pravi ta pretočnost, ki je bila ena izmed glavnih namenov Bolonjske reforme se je v bistvu zaštekala, namesto da bi se povečala..oziroma zdaj, kdo je kriv za to, da imamo mi 4 plus 1, ostali 3 plus 2..a smo ga mi usral ali oni..to je pa ta egoizem institucije..konkretno 4 plus 1 je bil z vidika zaposlovanja boljši

model..in zdej ker jih je bilo konkretno na FDV preveč, so s tem zaposlili dodatno množico ljudi..kar je seveda čudovito ne..ne bo pa tako čudovito glede na tisto, kar smo ugotovili prej, da se pojavlja povečano število univerzitetnih centrov, ki jih bo potrebno krčiti in ukinjati.

9. Izpostavila bi še zaposljivost mladih diplomantov kot pomemben pokazatelj uspešnosti Bolonjske reforme. Zakaj je pri nas, kot tudi v mnogih drugih post-tranzicijskih državah, toliko brezposelnih diplomantov (kriza/ neuspeh Bolonje/ nismo še družbe znanja,itd.)? Kako bi se po Vašem lahko lotili reševanja omenjenega problema?

Ja to so širše stvari..to je sama Bolonjska reforma pravzaprav a veste v bistvu najmanj kriva..večja kriza je v smislu, da smo preveč ekstenzivirali število teh univerzitetnih centrov, to je ena stvar..drugi glavni dejavnik je seveda sedanja finančna, gospodarska kriza, ki seveda nima nobene veze z Bolonjo ne..to so stvari internih političnih ideoloških razprtij v Sloveniji ne..tukaj smo pač narobe..pač kot posledica teh političnih dogajanj se je to dogajalo večino ne..tako da jaz mislim, da tukaj sama Bolonjska reforma, če bomo to spreminjali v smislu programov, in glede zaposljivosti in glede nezaposlenosti, ne bo imela večjega učinka, ker so vzroki zunaj same Bolonjske reforme.

10. Ali bi mogoče na koncu želeli še sami izpostaviti ali opozoriti na kaj pomembnega?

Jaz mislim, da sva kar vse večinoma pokrila.

Hvala za sodelovanje!

PRILOGA Č: Poglobljeni intervju z dr. Rudijem Rizmanom

Intervju sem opravila v njegovem službenem kabinetu na sedežu Fakultete za družbene vede 19.5. 2011.

1. Po mnenju mnogih živimo v prehodnem trenutku, ko se bo potrebno odločiti, v katero smer se bomo kot globalna družba razvijali.

Kakšna je Vaša vizija razvoja globalizacije? V kateri smeri se bo globalizirana družba razvijala? Bo nadaljevala v smeri »petinske« ali bo spremenila svoj tok v smer bolj humane družbe in posledično prispevala tudi k »demokratizaciji« globalizacije?

No seveda to je zelo kompleksno vprašanje, tako da upam, da boste to nadaljevali pozneje v kak magistrski ali doktorski projekt..na globalizacijo je seveda najprej potrebno pogledati iz nekega zgodovinskega vidika..gre za pojav, ki je relativno mlad ane, tako da moramo biti tukaj previdni, da ne zapademo v kakšno teleologijo, se pravi, da bi nečemu, kar je šele v zibki že uganili, kakšen poklic bo ta oseba, ki je zdaj šele v zibki, pravzaprav sploh opravljala pozneje v življenju..se pravi da je ta prehodnost pravzaprav neka neznanka, in družbene vede, humanistične vede pravzaprav v tem trenutku ne razpolagajo s tisto, bi rekel, definitivno vednostjo, s katero bi lahko uganili, v katero smer se utegne razvijati globalizacija..ampak glede na to, da je to seveda mlad zgodovinski pojav, bi kakršnekoli napovedi bile podobne napovedim, ne vem, v Dickensovem času, ko je kapitalizem bil zelo brutalen in tako dalje ane, zelo krivičen, do vseh tistih, ki jih je vključeval seveda v ta svoj projekt..da bi že takrat lahko vedeli ali pa morali vedeti kakšen bo kapitalizem, recimo skandinavski v 20. ali 21.stoletju..torej to je, bi rekel, nekaj takih pripomb ali pa stvari, na katere je treba najprej pomisliti, moramo biti nekako skromni, v tem smislu, koliko lahko napovemo..ampak glede na to, kako se je ta globalizacija doslej razvijala, pa lahko vendarle nakažemo neke trende ane..pa identificiramo neke svoje bojazni..zdej, ko pravite, saj veste, kako se bo ta globalizacija usmerjala, mi in tako dalje..zdej je treba seveda vedeti, da praktično je to nek projekt, ki trpi na tem deficitu demokratičnih sfer, se pravi, da to globalizacijo poganjajo določene elite, da se ta proces odvija transnacionalno..demokratična deliberacija, demokratični diskurz pa obstaja praktično, in še tu seveda zelo pomanjkljivo, samo na ravni nacionalne države..se

pravi, da imamo nek problem tu s tistim, v zvezi s čim se govori, »global governance«, globalno torej vladavino, kjer praktično seveda družbe zelo neenkaomerno sodelujejo pri oblikovanju ali pa pri določeni smeri globalizacije..se pravi da živimo v nekem svetu, v katerem je res..nekateri govorijo o anarhiji v mednarodnih odnosih, drugi pa govorijo o asimetriji, se pravi da nekatere države, Kitajska, ZDA, verjetno tudi Rusija v energetskega pogledu, dajejo nek močen, bi rekel, ton ane, neko težo temu, kako se bo globalizacija razvijala v prihodnje..zaenkrat bi lahko rekel da je to, in se bolj strinjam s tistimi, ki pravijo, da je to zdej neke vrste plenilska faza, »predatory phase of globalisation«, in da potrebujemo pravzaprav nek bolj human proces, ker je ta proces plenjenja, seveda si velike države vzamejo več, znotraj velikih držav seveda vemo še posebej določene korporacije in tako dalje, od tistih, ne vem, v farmacevtski industriji do oboroževalne industrije, ki daje nek močen poudarek in tempo tej smeri, ki gotovo ni humana..taka da sedaj se pravzaprav sliši več teh poudarkov na podlagi izkušnje, ki jo imamo z globalizacijo v zadnjih 30 letih, čeprav to je res en relativno mlad pojav ane..na deglobalizaciji, ki je pa tudi globalizacija v nekem smislu, saj veste, da ni mogoče na nek površen, linearnen način širit globalizacijo, ne da bi se upoštevale lokalne, regionalne specifičnosti in tako dalje..tako da zaenkrat mormo reči res da so tej trendi precej negativni in da prispevajo, z izjemo Kitajske, predvsem k pavperizaciji, k siromašenju svetovnega prebivalstva in ne rešujejo seveda tistih najbolj kritičnih problemov, od katerih je odvisna, bi lahko rekli, evolucionarna prihodnost človeštva..to se pravi uničevanje narave in tako dalje..potem tisto, kar ste vi imenila, enopetinska družba..enopetinska družba ni nekaj, kar je »sustainable«, kar je vzdržno ne..taka družba vodi, sproža, generira socialne konflikte, državljanske vojne..lani je zunanja ministrica ZDA, Clintonova, omenila, da so bili v zadnjih dveh letih hudi nemiri, povezani z draženjem hrane v preko 60ih državah sveta in ta trend, kot vidimo, se sedaj nadaljuje, ko se najbolj revnim odteguje tiste najbolj, bi rekel, vsakodnevne proizvode ne..prehranjevanje, koruza, pšenica in se iz njih izdeluje gorivo, biogorivo in tako dalje, ki ga pač nekako trošimo tisti, ki smo v tem smislu bolj razviti in seveda jemljemo, dobessedno, iz ust ljudem, ki se jim potem zaradi tega hrana draži ali pa jim jo celo primanjkuje..torej ta obraz globalizacije je dejansko zelo problematičen in seveda je tudi obrnjen proti samemu sebi, ker se bodo ljudje upirali in se bodo zopet hoteli vrniti na neko izhodiščno točko, verjetno bo tudi nacionalizem

dobil neke oporne točke, obrambni nacionalizem, pa tudi ofenzivni, odvisno od tega seveda, v kakšnih prilikah se nahajajo posamezne družbe.

2. Menim, da sva stanje sedanje globalne družbe kar dobro ocenila. Katera pa so tista področja, ki bi v skladu z bolj humanim družbenim razvojem zahtevala ponoven razmislek? (področje izobraževanja, ekonomija, vrednostni sistem, itd.)

No ja, to vprašanje že vsebuje, bi rekel, nek odgovor, v smislu, da bo treba investirati bolj v mehke sfere, recimo, ne predvsem v poviševanje BDP, ker tu so zagotovo neke meje ane, kjer se marsikaj ustavi, govorili smo o naravni meji, da pač enostavno za 7 milijard ljudi na tem planetu že primanjkuje zemlje, Kitajska na primer na veliko kupuje zemljišča v Afriki, pa S Koreja itd..smo že tu priča nekemu boju pravzaprav za zemljo, ki je nek star problem človeške zgodovine..

..drugo pa je seveda povezano z dejstvom, da v bistvu investiranje v mehko sfero družbenega razvoja pomeni, da se tudi ločimo od te nenasitnosti, v smislu merjenja sreče in dobre družbe z BDP-jem..zadnje čase kot veste se ljudje, kot so to recimo Amartya Sen in pa recimo Stiglis in vrsta drugih, bi rekel, progresivnih družboslovcev, predvsem ekonomistov in družbenih mislecev investira ta svoja razmišljanja v smislu tega, da konstituira človekovo srečo in neko kvalitetno življenje, kvaliteto življenja, še nekaj drugega kot zgolj BDP, kot ta materialna sfera..se pravi bo treba investirati tudi v tiste sfere, kjer pa seveda izstopa izobraževanje ane, kvaliteta življenja, morda krajšanje tudi delovnega urnika, delavnika, ker očitno se soočamo z dejstvom, da je čedalje več in več ljudi nezaposlenih, zaradi tega ker pač razvijanje tehnologije seveda pomeni, da en človek naredi zdej toliko, da praktično seveda potem lastniki kapitala odpuščajo številne delavce in seveda tu bi bila rešitev hitro na dlani, če se mao pozabi na to, da srečo ne konstituira samo dviganje, recimo dobička, ustvarjanje bogastva, ampak da se to lahko izrodi v svoje lastno nasprotje..sej so neke sociološke raziskave, ki govorijo o tem, da potem, ko človek doseže, bi rekel, nek dohodek, recimo od 30 000 dolarjev, govorim nekje na pamet, na leto, naprej višanje tega dohodka ne vpliva več pozitivno na človekovo kvaliteto življenja ampak kvečjemu morda prinaša neka nova tveganja in nesreče..če se povečujejo ta ekonomska nesorazmerja med ljudmi ane, potem to pomeni tudi upor in pomeni tudi da bogati pravzaprav nimajo več varnega

življenja in se morajo zaklepat v svoje tako imenovane »gated communities« itd, kar vidimo seveda v razvitih državah, kjer varnostne službe na tem področju vedno bolj prevzemajo neko funkcijo, vlogo..tako da bi rekel seveda da so potem te sfere, ki ste jih vi omenili, neka prihodnost. Zdej problem znanja je seveda treba dati tudi v nek kontekst, ker sej veste ljudje ne sedijo samo pri »kompjuterju«, ne poslušajo samo predavanj, ampak se morajo mobilizirat tudi kot ljudje, ki imajo neke mišice, neke organe, ki jih morajo prav tako seveda mobilizirat in zadnje čase se pravzaprav vedno več govori tudi o potrebi po vzpostavljanju nekega ravnovesja med intelektualnimi in manualnimi, ročnimi spretnostmi itd..saj nekateri intelektualci znajo tudi kaj narediti na vrtu, opravljajo določena fizična dela in to morda, ne vem, lahko prepreči marsikatero depresijo..torej če kdo govori o družbi znanja, mora to biti res široka kategorija, ki vključuje človekovo generično bistvo v celoti ane, ne samo možgane ampak seveda tudi druge vitalne funkcije človekovega telesa..neko tako ravnovesje verjetno je, bi rekel, mogoče vzpostaviti ravno zahvaljujoč tudi seveda tej informacijski in tehnološki revoluciji, ki nas lahko v določenem obsegu pravzaprav osvobodi od tega seveda, da bi opravljali samo določena poklicna dela in se lahko potem odpremo seveda proti drugim svetovom v smislu bolj polnega življenja, ki mobilizira dejansko človeka v celoti.

3. Kakšno je Vaše mnenje o sodobni tehnologiji? Je ta res pripomogla k izboljšani kakovosti poučevanja in življenja na splošno? Če »odgrnemo zaveso«, komu tehnologija res služi? Ali zagovarjate nadaljnji razvoj tehnologije (genetika/robotika, itd.) in v kakšno družbo nas omenjeni izzivi vodijo?

Veste zdej če je to pravzaprav neko sredstvo in ne cilj ane, ki ga mi koristimo, ne pa da ona nas koristi..tako kot nekateri ljudje, ko opažaš ali pa si opažal, saj veste, z invencijo TV, da TV njih gleda, in da oni premalo izbirajo programe, da praktično se pustijo, se zasvojijo itd..se pravi, če človek uporabi neko, bi rekel, kritično merilo ane, da on uporablja avto, TV, računalnik itd., in ne obratno, če tako nekoliko poenostavim, potem seveda je človek tisti, ki je nad tem in si lahko izboljša neko kvaliteto svojega življenja..sicer je pa seveda lahko zasvojen, človek je lahko zasvojen z mamili, z alkoholom, ne vem, tudi z spolnim življenjem, z hrano itd...gre za neko

stvar mere, kjer pa mora človek v bistvu aktivno odločat o tem, kako si bo distribuiral svoj čas in kako si bo ustvarjal neko optimalno kvaliteto življenja..

.. saj veste, ljudje so razmišljali, so se upirali, ko ni bilo Twitterjev, ko ni bilo Facebooka itd., spomnimo se kmečkih uporov itd. ane..ko danes se marsikdaj govori o tem, češ, če pa ne bi bilo te tehnologije, pa se morda arabske množice ne bi upirale, kot se v zadnjem času upirajo..ampak te arabske množice so se upirale tudi takrat, ko tega ni bilo..no, hvalabogu, zdej so te stvari, ki morda nekatere stvari olajšajo in ni treba uporabljat nujno vedno orožja, ali kos ali kakih drugih takih orodij, da se upre tistemu, ki se mu moraš upret itd. in v tem smislu vidim seveda v tehnologiji neko dragoceno sredstvo, ki lahko humanizira ta svet in tudi te socialne boje naredi v bistvu manj nasilne in pa vendarle ti boji dosežejo nek svoj učinek..tako da očitno seveda sem optimist, ko vidim seveda, da se lahko s temi moderni sredstvi seveda v bistvu doseže neke zelo pozitivne in progresivne družbene cilje..

..prej smo imeli robote, tudi robotika je nekaj kar je lahko pozitivno samo v nekem kontekstu ne, če roboti pomenijo to, da nekdo potem v njih vidi izključno in samo priložnost za povečevanje svojega dobička in ga ne skrbi to, da en robot lahko pomeni, ne vem, 2000 nezaposlenih ljudi, ki seveda živijo potem bolj ali manj bedna ali nesmiselna življenja, potem v nekem takem kontekstu ta robot seveda ne igra neke vloge..če pa to pomeni, da nekoga razbremeniš, da dela manj ur itd. in da si potem lahko poveča kvaliteto svojega življenja, pa je to plus, v nekem smislu, manj je lahko več..jaz mislim, manj ur kot delaš, več časa potem imaš potem, da si organiziraš življenje, ki na nek način izpolne tvoja zadovoljstva, poveča kvaliteto tvojega življenja.

4. Zagovarjam tezo, da lahko visokošolsko izobraževanje s svojimi sodobnimi izobraževalnimi praksami (družboslovna vedenja) prispeva k izoblikovanju učečega kot odgovornega in tolerantnega globalnega državljana, s tem pa vpliva na nadaljnji humani razvoj globalizacije. Se s to trditvijo lahko strinjate? Kdo po Vašem lahko sploh vpliva na nadaljnji razvoj globalizacije?

No seveda načelno nekje se strinjam, ampak zopet, za kakšno znanje zdej gre ane..če gre izključno za neko instrumentalno znanje, če gre za to..jaz sem zelo kritičen, saj veste, do Bolonjske reforme..če gre za takšno znanje, ki se navezuje na takojšno

zaposlitev itd...če gre za znanje, ki ljudem ne širi nekih horizontov, ampak iz jih dela neke vrste človeške robote, ki relativno malo razmišljajo, ki nimajo tega kritičnega naboja, če se oži, fragmentira to znanje..toda vsako znanje, saj veste, ni to, kar pravzaprav ta beseda pomeni, določeno znanje je lahko zelo zaprto, zelo fragmentirano itd..jaz sem zelo kritičen do tega, da se številne discipline danes, od medicine do moje sociologije, politične znanosti, v bistvu zelo fragmentira v neke svoje ozke stolpe itd. in da izgubljam pravzaprav neko predstavo o drugih vedenjih, o drugih znanjih, o drugih civilizacijah itd...če se neko tako znanje zapira, če postaja enodimenzionalno, potem seveda na žalost ne opravlja tiste funkcije, za katero bi midva oba želela, da bi to znanje opravljal..

..se pravi, danes se veliko govori o družbi znanja, na drugi strani seveda vemo, da je že cela vrsta ljudi, ki pravzaprav ne dobijo služb itd., čeprav so zelo visoko izobraženi in se jim marsikdaj potem celo očita, ko pridejo seveda in iščejo delo, da imajo previsoko izobrazbo itd..tu lahko pride do nekih hudih frustracij, če bi družba, v bistvu v nekem pozitivnem smislu, omogočila, da čim večje število ljudi študira in doštudira itd., potem pa ne dobijo delovnega mesta..to je bil v mnogih družbah prvi znak za, ne vem, upor, za revolucijo itd...bojim pa se seveda danes, da je to marsikdaj s strani politike, morda tudi neke vrste priročna parola ane, s katero ne mislijo vedno vsi resno..vrh tega seveda pa v nekih pogojih fragmentacije tega znanja verjetno ne gre za isto, identično znanje, s katerim seveda se pravzaprav meri odličnost in postavlja neka kritična kompetenca posameznika.

5. Kakšne so Vaši konkretni predlogi za alternative kapitalizmu in potrošniški družbi (odgovorni kapitalizem/ pravična trgovina/ zeleno gospodarstvo/ spremembe družbenega vrednostnega sistema, itd.)?

Ja..eno smo že omenili ane, tole, da BDP ne more biti absolutno merilo, pri čemer pa seveda moramo biti zdaj malo previdni ne, kadarkoli kritiziramo potrošniško družbo ane, ali pa ta kriterij BDP, se moramo zavedati, da nekateri nimajo tega privilegija, da bi kritiziral potrošniško družbo, ker nimajo na voljo, v revnih deželah sveta, teh elementarnih dobrin, od hrane do, ne vem, morda dvokolesa, in vseh tistih materialnih stvari, ki se jih mi relativno lahko privoščimo..tako da, tu se moramo

paziti tega, da ne bi zapadli v neko aroganco in ponujali nek model, kot model, ki bi veljal za ves svet..ampak tisti del sveta, ki res živi v nekem izobilju, ki že ustvarja neke dobrine, ki praktično ne služijo skoraj ničemur več itd..tisti del pravzaprav, in ta razsežnost tega razvoja, je seveda problematična, ker bomo pač mi morali razmisliti, kaj je tisto, kar gre preko nekih normalnih človekovih želja in potreb in kar nas zasvaja s tega vidika potrošništva, in gre mimo tistega načela, da je pomebnejše, da si, »to be«, kot pa predvsem imeti ane..ta stran, ki je precej protežirana v zapadni civilizaciji, imeti, kopičiti, gomiliti itd., je tisto, kar je verjetno nekaj negativnega, medtem ko v drugem delu sveta, ki ni privilegiran, pa te, elementarne želje po določenih dobrinah, seveda ne bi mogli označiti kot, ne vem, hlastanje za potrošništvom itd..in neke vrste taka aroganca seveda ne bi bila na mestu..

..No jaz si predstavljam tudi, da je globalizacija doslej bila, kar je bilo zgodovine, zmeraj, s temi pojavi, inovacijami, nekaj, kar je prihajalo od zgoraj ane..v bistvu, glede na to, da manjka ta demokratična dimenzija globalizacije, v zadnjem času pa smo govorili o teh uporih itd., je jasno, da bo treba prisluhniti pravzaprav množicam, če temu tako rečemo, oziroma spodbudam, ki ne bodo prihajale samo z vrha korporacij, z vrhov znanstvenih institucij, s strani vohov držav itd., ampak bo moral ta proces se napolnit in izraziti, tudi od spodaj..tu so pa sedaj v neki hudi zadregi, ker večina svetovnih problemov dejansko ima to planetarno razsežnost ane, medtem ko demokracija, politika, funkcionirajo samo na tej teritorialni ravni ne, in mi izbiramo voditelje samo v okviru svojih držav itd. ne, neke take institucije, neke take demokracije, ki bi izvolile tudi ljudi, ki bi mislili in bili odgovorni tu za te transnacionalne probleme, ekološke, ki niso samo nacionalni itd., tu pa seveda smo še nekje, bi rekel, v povojih..v bistvu tu je zelo malo predstav o tem, kako naj bi demokracija izgledala v tem, bi rekel, globalnem kontekstu ne, tako kot smo imeli nekoč demokracijo na antični ravni, pa potem na ravni nacionalne države, kot je danes..danes seveda iščemo oziroma je neka nuja, da bi se ta demokracija razvila na tej globalni ravni, v angleščini se temu reče »vested interest«, ki ovirajo seveda to prehajanje demokracije na širše, transnacionalno polje..ampak brez tega seveda jasno se globalizaciji in človeštvu ne piše nič dobrega.

6. Globalizacija, kot filozofija sodobnega sveta, seveda vpliva in pogojuje tudi spremembe na področju visokošolskega izobraževanja, kot pomembnem družbenem delu. Kakšni so po Vašem ti učinki in kaj za področje visokošolstva pomenijo na dolgi rok?

Ja zdej seveda problem je, da se ta tehnologija, bi rekel, tudi poučevanja, saj veste, kjer prihajajo do izraza, bi rekel, te nove tehnološke možnosti, saj veste, prenašanje znanja na daljavo itd., da se premalo in verjetno tudi glede na to, da določeni deli sveta tega sploh ne morejo, seveda glede na stroške, ki so s tem povezani, realizirat, mislim, da tej potenciali ne morejo biti izkoriščeni in niso izkoriščeni tako kot bi mogli biti..po drugi strani seveda pa je potrebno vse te tehnološke novosti napolnit tudi z neko človeško vsebino ane, ker je nek živi kontakt vendarle neka sestavina učinkovitega pedagoškega procesa in ustvarjanja znanja..znanja se ne da omejiti zgolj, ne vem, na nek kabinet, med štiri stene ali pa na dialog med posameznikom in računalnikom itd., znanje nastaja, se generira v neki skupnosti itd., in tu se bojim seveda, da v tem času to morda ne dovolj poudarjeno..predvsem pa seveda ta Bolonjska reforma, ki je bila sprožena od zgoraj itd., je naravnana, bi rekel, precej utilitarno, nima tega kritičnega naboja, o katerem sem prej govoril, ne pripravlja ljudi za neko kritično, samostojno razmišljanje, ampak jih skuša potisnit v nek kalup znanja, ki je v bistvu skregan sam s sabo..znanje če ni odprto ane, če ne generira novega znanja, je v bistvu blokirano znanje in kot tako seveda lahko prispeva zgolj k neki nadaljni rasti enodimenzionalnega človeka, enodimenzionalne družbe in v tem smislu seveda spreminja družbo in univerzo tudi v neko institucijo, kar prej v zgodovini nikoli ni bila ane, sam naziv univerza, univerzalnost znanja, nagovarja, seveda odprtost pa to kritičnost itd., kjer se pa ne morejo postavljat neke utilitarne meje in neki ozki kriteriji, da je pač nekdo izključno samo zaposljiv za neko delovno mesto, ki ga poznamo danes..poglejte, večina teh stvari, ki ih danes poznamo, večina delovnih mest, ki se je odprlo v zadnjih 20ih, 30ih letih, so delovna mesta, ki jih pred 30mi leti sploh niso znali napovedat, jih niso napovedali..se pravi, da v tem smislu mora nek model znanosti in izobraževanja biti tako odprt v smislu, da se lahko potem ljudje na nek način prevajajo na te različne valovne dolžine tistega, kar prinaša družba v smislu zaposljivosti.

7. Ali menite, da lahko globalizacija, s tem ko učinkuje na področje visokošolstva, posredno vpliva tudi na kakovost Vašega raziskovalnega in pedagoškega dela? Na kakšen način?

No zdej z Bolonjsko reformo se mal te stvari zapirajo, ker interes držav je, da pocenijo ta izobraževalni postopek, da je izobraževanje čim krajše in vidim, da ugaša mal ta motivacija, da bi študentje hodili v tujino, čeprav je bila to intena, internacionalizacija, evropeizacija izobraževanja, vidim, da prihaja o nekega nasprotnega trenda in to seveda se mi zdi pravzaprav zelo nevarno in mislim, da bo slej al pa prej moralo priti do nekih korekcij, ki bodo globalizacijo dejansko premislile na način, ki si ta pojem zasluži..namreč globalizacija v bistvu odpira neko četrto dimenzijo v tem smislu, da dons ne moremo več razmišljat na nek klasičen, konvencionalen način, saj veste, v okvirju teh treh elementarnih dimenzij; širine, dolžine, višine, če tako poenostavim, ampak štiri-dimenzionalno, se pravi, da odpremo ta globalni prostor pravzaprav kot tisti prostor, ki na nek način vpliva tudi na naše razmišljanje..se pravi na globalizacijo ne mormo razmišljat z očali, bi rekel, metodološkega nacionalizma, to, o čemer govori, recimo, nek ugleden družboslovec, politolog in sociolog Ulrich Beck ane, ki je napisal kar nekaj knjig na temo globalizacije in sodobne rizične družbe in ki opozarja na to, seveda, da bomo moral začeti razmišljati, opret se, bi rekel, na nova analitična in epistemološka orožja, se pravi ne samo globalizacijo prenašati v ta svet, ki že obstaja, ampak bo treba, seveda, naše mišljenje v bistvu spremeniti, tako kot se je fizika, na začetku prejšnjega stoletja ane, z relativnostno teorijo, nekako prebila do nekega novega razumevanja tega sveta, družboslovje pa pedagoške vede, v tem smislu še niso naredile tega koraka in so še vedno sužnje preteklega sveta, živimo pa seveda že po nekih novih, bi rekel, merilih in kriterijih, pod novimi tehnološkimi pogoji, ki jih praktično seveda še nismo prevedel v ta jezik nekega novega, potrebnega razumevanja, in v tem smislu je globalizacija tudi nekaj potrebnega..prinaša s sabo tudi neke investicije po nekem novem diskurzu, po novem modelu razmišljanja, sicer, seveda jasno, bomo postali pravzaprav neke vrste zgolj sužnji te globalizacije, ne pa njeni gospodarji, kot bi človek moral pričakovati.

8. Še besedo ali dve o aktualni Bolonjski reformi. Preučevalci njenih učinkov pri nas so mnenja, da slednja v praksi ni bila najbolj uspešna. Kakšno je Vaše mnenje o omenjeni problematiki? Kje so reformisti zgrešili?

No prvič je to, da je itak ta projekt v bistvu političen projekt ane, torej bi morala biti tu neka konvergenca naporov v obe sferi itd., poleg tega je seveda za neko univerzitetno znanje, univerzo kot tako, značilen atribut avtonomije, se pravi politika ne more pretirano posegati, nima teh kompetenc ane, lahko poizkuša, ima moč itd., ima denar, lahko posega, nima pa teh pravih kompetenc, da bi lahko na nek način določala smeri razvoja univerz in na nek način spodjedala, tudi od znotraj univerzitetno avtonomijo..to se mi zdi, da je eden od takih osnovnih grehov..drug morda vidik je seveda to, da so študentje vedno bolj in bolj razumljeni kot neke vrste pasivni ane, objekt ane, da nimajo te aktivne vloge, je ne morejo igrati itd...to se prav postavljajo neke obveznosti, ki so bodisi finančne, bodisi administrativne in se študij v tem smislu banalizira, študij torej postaja vedno bolj in bolj nekaj, za kar moraš kupiti vstopnico in nekaj, kjer se moraš dobr in disciplinirano obnašat ane..jaz učim, ravno danes sem učil sociološke klasike, in zanimivo, pri celi vrsti teh klasikov se je izkazalo, da so imeli zelo velike probleme z disciplino ane, Kanta so celo vrgli z univerze itd., Spencer je imel tudi velike težave z tem institucionalnim sistemom itd., tako da, neko tako disciplinirano obnašanje, ki ga je danes morda celo preveč ane, v bistvu ne prispeva k izgradnji samostojne in kritične osebnosti, in zdi se mi, seveda, da ta regulacija, totalna regulacija, birokratizacija šolstva in akademske sfere in znanja, v bistvu uničuje imaginacijo in s tem zapira možnosti res za nek širok razvoj, večstranski razvoj globalizacije, ki bi ga človek lahko pričakoval ane, glede na to, da imamo ta trenutek tehnološke možnosti, da dosti hitreje pridemo do podatkov in znanja kot kdajkoli v preteklosti ne, ne vem, če pišem nek članek, pa, ne vem, se ne spomnim, kdo, kje, kdaj, živel, poiščem podatek takoj na Googlu ali Wikipediji itd., včasih si moral, saj veste, iz Kamnika, iz nekega mesta, hodit v Ljubljano, v univerzitetno knjižnico, priti do tiste knjige itd..in kako velika produktivnost, v tem smislu, znanja potencialno obstaja ta trenutek, vendar seveda to znanje in to novo možnost precej dušita birokratizacija, ta nadzor ane, nad znanjem, in ti rituali, ki jih je država in birokratizacija upeljala, z namenom seveda, na nek način, da si zagotovi svoj status,

ne toliko v tem smislu, da bi prispevala k ustvarjanju novega in kritičnega znanja, tega je na žalost vedno manj ane.

9. Izpostavila bi še zaposljivost mladih diplomantov kot pomemben pokazatelj uspešnosti Bolonjske reforme. Zakaj je pri nas, kot tudi v mnogih drugih post-tranzicijskih državah, toliko brezposelnih diplomantov (kriza/ neuspeh Bolonje/nismo še družbe znanja, itd.)? Kako bi se po Vašem lahko lotili reševanja omenjenega problema?

No prvi problem, zdi se mi seveda, da je bila politika bolj usmerjena k reševanju, tu so relativno mlade družbe, celo mlade države, v bistvu k ustvarjanju, vzpostavljanju nekega sistema ane, in da so v glavnem te generacije, ki so prevzele oblast, tudi same relativno mlade in so se v bistvu zaprle pred generacijami, ki so pa zdej mlajše od njih in ki čakajo, seveda, na to, da prevzamejo te izzive, in je ta generacija, ki je danes stara 40, 50 let, verjetno zelo zelo, morda celo bolj kot prejšnje stare, bi rekel, paternalistična, skrbi seveda za neke svoje interese, za interese, v bistvu tudi nepotistične, če hočete in zapira vrata novim generacijam, ki imajo nove ideje, ideje ane, ki niso toliko povezane, ne vem, z tistimi idejami, ki so bile značilne za prejšnjo dobo, demokracija, ki se zdaj zdi nekaj samoumevnega ali pa nacionalna država, zdi nekaj samoumevnega, torej tej zgodovinski boji so bili dobljeni, medtem ko ta stara generacija, ki je relativno še mlada, čuva, bi rekel, to doktrino in te interese, ki na nek način seveda, v bistvu ne predstvaljajo pa več izziva za nove generacije in tu je ta, seveda jasno, generacija pred zaprtimi vrati in bo morala odločno potrkat ane, verjetno ne s kamenjem ali s čim podobnim, ampak z drugimi, bi rekel, organiziranimi načini delovanja, preko civilne družbe, morda preko tudi modernizacije sodobnih političnih institucij, da bi dejansko lahko njeni interesi prišli do izraza..in glede na to, da družba vendarle seveda zagovarja potrebo po širjenju znanja, po tem, da je čim več ljudi izobraženih, seveda, potem je A, B, C treba dodati še D, E in F itd., tu pa seveda se bojim, da ta politična volja manjka in da je to tisto, kar čaka naslednjo generacijo, ki bo morala v tem smislu ostreje in odločneje vstopit na ta družbeni prostor in zahtevati svoje pravice.

9a. Torej obstaja med mlajšo in srednjo generacijo res takšen prepad?

Mislim, da obstaja tu medgeneracijski prepad, obstaja pa tudi seveda ta vrednostni prepad ane..ker je ta generacija, ki je v tem trenutku na ključnih položajih, predvsem materialistično usmerjena ane itd., išče, zadovoljuje, tisto, kar ni mogla realizirati v prejšnjem sistemu ali kar ji prejšnji sistem ni dal zaradi svojih omejitev, političnih, lahko pa tudi omejitev tehnološke narave, ker zdej ne mormo kriviti seveda nekega totalitarnega režima zato, da ni bilo računalnikov, če računalniki v 60ih letih praktično sploh še ni bilo v tem prostoru.

10. Ali bi mogoče na koncu želeli še sami izpostaviti ali opozoriti na kaj pomembnega?

Če je kaj takega, se morda še slišiva kdaj po e-mailu, pa se bom sigurno še kaj spomnil, ali pa če boste še kakšno bolj specifično moje stališče hoteli slišati..vam želim veliko sreče, uspešno nalogo in uspešen študij vnaprej.

Hvala za sodelovanje!